

İAÜ Adına İmtiyaz Sahibi:

Dr. Mustafa AYDIN
(Mütevelli Heyet Başkanı)

Yazı İşleri Müdürü / Baş Editör:

Doç. Dr. Deniz YENGİN

Editör Kurulu:

Arş. Gör. Tamer BAYRAK

Teknik Hazırlık:

Akademik Çalışmalar Koordinasyon Ofisi

İdari Koordinatör

Gamze AYDIN

Grafik Tasarım

Elif HAMAMCI

Yazışma Adresi:

Florya Yerleşkesi, Beşyol Mah. İnönü Cad.
No:38 Küçükçekmece, İstanbul
Tel: 444 1 428 - **Faks:** 0 212 425 57 59

<http://iaud.aydin.edu.tr>

Baskı:CB Matbaacılık San. ve Tic. Ltd Şti.
Litros Yolu 2. Matbaa Sit. ZA-16
Topkapı/İSTANBUL
Tel: 0212 612 65 22

Bilimsel Hakem Kurulu

Prof. Dr. GÖKMEN Altay	Bahçeşehir Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. ANARIM Emin	Boğaziçi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. RUIZ Luis M.S.	UPV, İspanya
Prof. Dr. CHAPARRO Luis F.	University of Pittsburg, ABD
Prof. Dr. DURU M. Nafiz	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. ZERBI Giuseppe	Udine University, İtalya
Prof. Dr. ERCAN M. Nazmi	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. GABRIELS Donald	Gent University, Belçika
Prof. Dr. VARLIK Candan	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. ASLAN Zehreddin	İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. HARBA Rachid	Orleans University, Fransa
Prof. Dr. SOYLU Şeref	Sakarya Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. JENANNE Rachid	Orleans University, Fransa
Prof. Dr. KARTAL Mesut	İstanbul Teknik Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. KUNTMAN Ayten	İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. KARACUHA Ertuğrul	İstanbul Teknik Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. GÜNAY Veysel	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. GEZGİN Suat	İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. GİRGIN Atilla	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. ARAL Turhan Nejat	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. ALEMDAR Korkmaz	Atılım Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. GÜNGÖR Nazife	Üsküdar Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. YENĞİN Deniz	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. AYDEMİR Müberra Eser	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. ALTAN, Mehmet Fatih	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. GENÇYILMAZ M. Güneş	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. HEPERKAN Hasan Alpay	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. AKATA Hüseyin Erol	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. ERTEPINAR Hamide	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. AYDIN Nizamettin	Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. BİLGİLİ Erdem	Piri Reis Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. CATTANİ Carlo	Università di Salerno, İtalya
Prof. Dr. ÇEKİÇ Yalçın	Bahçeşehir Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. CEYLAN Murat	Konya Selçuk Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. DÖKMEN Funda	Kocaeli Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. KARAKAŞ Şuayip	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. BABÜR TOSUN Nurhan	Marmara Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. ÜNKAYA Gülümser	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. GÜNGÖR Ali	Bahçeşehir Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. HASAN Siddiği	Abul BMAS Eng. College, Hindistan
Prof. Dr. CANKAYA Özden	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. KARAHOCA Adem	Bahçeşehir Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. KALA Ahmet	İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. KARAMZADEH Saeid	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. KARA Tolga	Marmara Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. DOĞAN Vahit	Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. KANBUROĞLU Özer	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. ÖNER Demir	Maltepe Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. PASTACI Halit	Haliç Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. SİVRİ Nüket	İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. MARŞAP Akın	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. İREM Celal Nazim	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. YENĞİN Hülya	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. ŞİMŞEK Melda Cinman	Marmara Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. SÜTÇÜ Cem S.	Marmara Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. ALGÜL And	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ

DERGİSİ

EKİM 2018

ISSN: 1309 -1352

CİLT 10 - SAYI 4

DOI: 10.17932/IAU.IAUD.m.13091352.2018.4/40

İlişim

<http://iaud.aydin.edu.tr/2018-ekim-cilt-10-sayi-4/>

Editör

Doç. Dr. Deniz YENGİN

Editör Yardımcısı

Arş. Gör. Tamer BAYRAK

iaud.aydin.edu.tr

İçindekiler

Doç. Dr. Deniz YENGİN, Editörden

ARAŞTIRMA MAKALELERİ

ARAP YAZI SİSTEMİ

ARABIC WRITING SYSTEM

Mustafa AYDIN 1

FİNANSMAN MODELİ OLARAK MURABAHA SUKUK: TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMASI VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ MURABAHA SUKUK AS A FINANCING MODEL ITS IMPLEMENTATION AND RECOGNITION IN TURKEY

Asım ÇEBİ, Gülümser ÜNKAYA 9

AN EXPERIMENTAL RESEARCH ON HYSTERETIC BEHAVIOR OF RC BEAMS UNDER SIGNIFICANT GRAVITY LOADS

BELİRGİN DÜŞEY YÜKLER ALTINDAKİ BETONARME KİRİŞLERİN ÇEVİRİMSSEL YÜKLER ETKİSİNDEKİ
DAVRANIŞLARI ÜZERİNE DENEYSEL BİR ÇALIŞMA

Cem AYDEMİR, Müberra ESER AYDEMİR, Pınar YILDIRIM 25

SOSYAL MEDYADA YAYINLANAN KURUMSAL REKLAMLARIN KURUM İMAJINA ETKİSİ

SOCIAL MEDIA ADVERTISING CORPORATE ORGANIZATION PUBLISHED THE EFFECT OF IMAGE

Emin Mert KIRARSLAN, Deniz AKBULUT 37

KAMU HİZMETİ YAYINCILIĞI DÜZENLEMELERİNDE HALKIN KATILIM VE TEMSİLİYET

BİÇİMLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

(İNGİLTERE-ALMANYA-TÜRKİYE ÖRNEKLERİ)

AN ASSESSMENT OF THE PUBLIC PARTICIPATION AND REPRESENTATION IN PUBLIC SERVICE BROADCASTING REGULATIONS
(THE CASES OF ENGLAND, GERMANY AND TURKEY)

Engin BAŞÇI 59

HUKUKİ VE TOPLUMSAL BOYUTUYLA ÇOCUK GELİN OLGUSU VE 2010 SONRASI TÜRK SİNEMASININ ÇOCUK GELİNLERİ

CHILD BRIDES PHENOMENON WITH LEGAL AND SOCIAL DIMENSIONS AND CHILD BRIDES OF TURKISH CINEMA AFTER 2010

Güliz ULUÇ, Alper ERÇETİNGÖZİ, Bilal SÜSLÜ 75

ÇOCUK OLARAK SAVAŞA TANIK OLMAK: KAPO FİLMİ ÖRNEĞİ

WITNESSING WAR AS A CHILD: THE EXAMPLE OF FILM KAPO

İpek GÜRKAN 95

DİZEL JENERATÖRLERDE SCADA UYGULAMALARI

SCADA APPLICATIONS ON DIESEL GENERATORS

Mustafa Yasin KARATAŞ, Reşit ERÇETİN 113

THE UNFOUNDED MASS BURIALS OF THE SO-CALLED ARMENIAN GENOCIDE

SÖZDE ERMENİ SOYKIRIMININ VAR OLMAYAN TOPLU MEZARLARI

Yurdagül ATUN, Ata ATUN 127

DOI LİSTELERİ

ARAP YAZI SİSTEMİ

Mustafa AYDIN

Link: http://iaud.aydin.edu.tr/wp-content/uploads/2018/10/iaud_v10i4001.pdf

DOI NO: 10.17932/IAU.IAUD.m.13091352.2018.4/40.1-8

FİNANSMAN MODELİ OLARAK MURABAHA SUKUK: TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMASI VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Asım ÇEBİ, Gülümser ÜNKAYA

Link: http://iaud.aydin.edu.tr/wp-content/uploads/2018/10/iaud_v10i4002.pdf

DOI NO: 10.17932/IAU.IAUD.m.13091352.2018.4/40.9-23

AN EXPERIMENTAL RESEARCH ON HYSTERETIC BEHAVIOR OF RC BEAMS UNDER SIGNIFICANT GRAVITY LOADS

Cem AYDEMİR, Müberra ESER AYDEMİR, Pınar YILDIRIM

Link: http://iaud.aydin.edu.tr/wp-content/uploads/2018/10/iaud_v10i4003.pdf

DOI NO: 10.17932/IAU.IAUD.m.13091352.2018.4/40.25-36

SOSYAL MEDYADA YAYINLANAN KURUMSAL REKLAMLARIN KURUM İMAJINA ETKİSİ

Emin Mert KIRARSLAN, Deniz AKBULUT

Link: http://iaud.aydin.edu.tr/wp-content/uploads/2018/10/iaud_v10i4004.pdf

DOI NO: 10.17932/IAU.IAUD.m.13091352.2018.4/40.37-58

KAMU HİZMETİ YAYINCILIĞI DÜZENLEMELERİNDE HALKIN KATILIM VE TEMSİLİYET BİÇİMLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME (İNGİLTERE-ALMANYA-TÜRKİYE ÖRNEKLERİ)

Engin BAŞCI

Link: http://iaud.aydin.edu.tr/wp-content/uploads/2018/10/iaud_v10i4005.pdf

DOI NO: 10.17932/IAU.IAUD.m.13091352.2018.4/40.59-74

HUKUKİ VE TOPLUMSAL BOYUTUYLA ÇOCUK GELİN OLGUSU VE 2010 SONRASI TÜRK SİNEMASININ ÇOCUK GELİNLERİ

Güliz ULUÇ, Alper ERÇETİNGÖZİ, Bilal SÜSLÜ

Link: http://iaud.aydin.edu.tr/wp-content/uploads/2018/10/iaud_v10i4006.pdf

DOI NO: 10.17932/IAU.IAUD.m.13091352.2018.4/40.75-94

ÇOCUK OLARAK SAVAŞA TANIK OLMAK: KAPO FİLMİ ÖRNEĞİ

İpek GÜRKAN

Link: http://iaud.aydin.edu.tr/wp-content/uploads/2018/10/iaud_v10i4007.pdf

DOI NO: 10.17932/IAU.IAUD.m.13091352.2018.4/40.95-112

DİZEL JENERATÖRLERDE SCADA UYGULAMALARI

Mustafa Yasin KARATAŞ, Reşit ERÇETİN

Link: http://iaud.aydin.edu.tr/wp-content/uploads/2018/10/iaud_v10i4008.pdf

DOI NO: 10.17932/IAU.IAUD.m.13091352.2018.4/40.113-126

THE UNFOUNDED MASS BURIALS OF THE SO-CALLED ARMENIAN GENOCIDE

Yurdagül ATUN, Ata ATUN

Link: http://iaud.aydin.edu.tr/wp-content/uploads/2018/10/iaud_v10i4009.pdf

DOI NO: 10.17932/IAU.IAUD.m.13091352.2018.4/40.127-140

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ DERGİSİ

(ISSN: 1309-1352)

Odak ve Kapsam

İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi, bilimin rehberliğinde dünyaya açılmak, içinde bulunduğu topluma ulaşabilmek, onların değişen ve gelişen taleplerine öncülük etmek için araştırmacıların özün bilimsel makalelerini uluslararası yayıncılık ilkeleri doğrultusunda yayımlamak amacını güder. İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi, İstanbul Aydın Üniversitesi'nin yayın organıdır. Çeşitli konularda özgün Türkçe ve İngilizce bilimsel makalelerin yayımlandığı bir süreli yayındır. İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi hakemli bir dergidir ve 2009 yılından beri yayımlanmaktadır.

İndeks ve Özet Bilgisi

EBSCO Academic Search Complete, Academic Search Ultimate and One Belt, One Road Reference Source, DOAJ

Değerlendirme Süreci

İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisine gönderilen makaleler, iki hakem tarafından değerlendirilir. Hakemlerden birinin olumsuz, diğerinin olumlu görüş bildirmesi durumunda Yayın Kurulu hakem raporlarını inceleyerek makalenin işlem sürecini üçüncü bir hakeme gönderme yönünde ya da yazarına iade etme şeklinde belirler. Makalenin yayımlanabilmesi için en az iki hakemin olumlu görüş bildirmesi gerekir. Makaleler turnit-in ve/veya iThenticate intihal yazılımları ile kontrol edilmektedir. Hakemlerin raporları tamamlandıktan sonra yazılar, Yayın Kurulu'nun onaylaması durumunda yayıma hazır hale gelir ve kabul sırası dikkate alınarak uygun görülen sayıda yayımlanır.

Yayın Sıklığı

İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi Ocak, Nisan, Temmuz, Ekim olmak üzere yılda 4 kez yayımlanır. Dergiye belli bir sayı için makale kabul edilmemektedir. Yazarlar istediği zaman makalesini gönderebilir. Değerlendirme süreci tamamlanan makaleler geliş tarihi dikkate alınarak yayımlanır.

Açık Erişim Politikası

Açık erişimin bilginin evrensel kullanımını artırarak, insanlık için yararlı sonuçlar doğuracağı düşüncesinden hareketle, İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi Açık Erişim politikasını benimsemiştir. Dergi, yazarlardan devraldığı ve yayımladığı içerikle ilgili telif haklarından, bilimsel içeriğe evrensel Açık Erişimin (Open Access) desteklenmesi ve geliştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla, bilinen standartlarda kaynak olarak gösterilmesi koşuluyla, ticari kullanım amacı ve içerik değişikliği dışında kalan tüm kullanım (bağlantı verme, kopyalama, baskı alma, herhangi bir fiziksel ortamda çoğaltma ve dağıtma vb.) haklarını bedelsiz kullanıma sunmaktadır. İçeriğin ticari amaçlı kullanımı için yayınevinden yazılı izin alınması gereklidir.

Abonelik

İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi ücretsiz dağıtımı yapılan bir dergidir. Dergimizi belli başlı bilgi merkezlerinde ve üniversite kütüphanelerinde bulabilirsiniz. Ayrıca, elektronik dergi olarak internet üzerinden ücretsiz erişim mümkündür.

Editörden

Sevgili İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi Okuyucuları,

İAÜD'nin, Ekim 2018 Cilt 10 Sayı 4 (40. sayı) yayınımları sizlerle paylaşmaktan mutluluk duyuyoruz. Dergimizin yayınlanan bu sayısında titiz hakem süreci sonrasında kabul edilen 17 yazarın 9 makalesi bulunmaktadır.

Sevgili okurlar, daha detaylı bilgi almak, öneri ve görüşleriniz paylaşmak ya da eserlerinizi yayınlamak için gönderimlerinizi lütfen aşağıdaki e-posta adresine iletin. Bizlere İAÜD Sekreterliği iaud@aydin.edu.tr adresinden ulaşabilirsiniz.

İletişimde kalmak ve bir sonraki sayımızda buluşmak umudu ile.

Saygılarımla,

Editör

Doç. Dr. Deniz YENGİN

İstanbul Aydın Üniversitesi

Florya Kampüsü 34295

İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 4441428

E-mail: denizyengin@aydin.edu.tr

URL: <http://iaud.aydin.edu.tr>

ARAP YAZI SİSTEMİ

Dr. Mustafa AYDIN

İstanbul Ayyansaray Üniversitesi Öğretim Üyesi

ÖZ

Belli bir medeniyete sahip olan her milletin tarihinde yazının yeri oldukça büyüktür. Onun tarihi ve geçirdiği evreleri bilmek oldukça önemlidir. Zira Arap yazısı da, Latin yazısından sonra yeryüzünde en çok yayılmış yazıdır. Bu düşünceden hareketle hazırladığımız bu makalede Arap yazısının serüveni kısaca ele alınmış; Arap yazısının doğuşu, bulunan ilk yazılı anıtları, Arap yazısının gelişme safhaları ve Arapça yazı çeşitleri hakkında özlü bilgiler verilmiştir. Araplar önceleri, Güney Arabistan'da geliştirdikleri müsned denilen bir yazı kullanmışlardır. Sonra müsnedin yerini bugüne kadar gelen Arap yazısı almıştır. Bu yazı, bitişik Nabat yazısından gelişmiştir. Arap yazısının ise Kuzey Arabistan'da ve Sina yarımadasında hüküm sürmüş Nabatilerin kullandıkları Nabat yazısından türemiş olduğu konusunda ittifak edilmiştir. M.S. 328 yılında yazıldığı tahmin edilen Nabati harflerle yazılmış bulunan bir mezar taşı Arap dilinin en eski yazılı anıtıdır. Bugün İslâmiyet'ten önceki ve İslâm'ın ilk asrına ait kitâbelerin tedkiki, Arap yazısının Nabat yazısından türediğini, hatta onun gelişmiş bir devamı olduğunu ortaya koymaktadır. İslamiyet'in ilk yıllarında az da olsa yazıyı bilenlerin mevcut olduğu da bir gerçektir. Ancak İslâmiyet'le birlikte yazı birden bire yepyeni ve aydınlık bir safhaya girmiştir. İslamiyet'in öğretilmesi için Kur'an'ın yazılmasına gerek duyulduğundan, Peygamber tarafından yazı teşvik edilmiştir ki **Kur'an, Arapların tarihinde ilk yazılı eserdir**. Kur'an'ın doğru okunmasını sağlamak için alınan tedbirlerle ve harekeleme faaliyetleriyle Arap yazısı diğer yazı türlerine oranla çok hızlı bir gelişme sağlamış, kısa sürede Kûfî ve Nesih yazıları dışında Kuzey Afrika'da Magrib yazısı gibi yazı çeşitleri gelişmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Arap Yazısı, Müsned, Nabat, Nesih, Kufî, Mağrib, Papirus*

ARABIC WRITING SYSTEM

ABSTRACT

Writing has a quite important place in the history of any society that has reached a certain level of civilization. It is crucial for knowing a society's history and the phases it has undergone. Similarly, following the Latin script, Arabic writing is the most widespread writing system around the world. With the same mindset, current article briefly handles the adventure of Arabic writing offering substantial information regarding the birth of Arabic script, the first written monuments that are discovered, the development phases of Arabic writing system and the types of Arabic writing. In earlier times, Arabs used a writing system which they have developed and called "müsned". Later müsned was replaced with today's Arabic script. This new writing system was derived from the adjacent Nabat writing. It is agreed that Arabic writing was derived from the Nabat writings, used by the Nabataeans, who reigned in Northern Arabia and on the Sinai Peninsula. The oldest found written monument of Arabic language is a tombstone found in 328 A.D. which is thought to be written with Nabataean letters. Today, the examination of the pre-Islamic tablets and the tablets belonging to the first Islamic century suggest that the Arabic writing is derived from the Nabataean writings, and that it is even an advanced continuation of it. It is also true that in the first years of Islam, there were people who knew how to write, even if their number were so few. However, with Islam, writing has advanced towards a totally new and bright phase. Since it was necessary to write the Quran to teach Islam, writing was also encouraged by the Prophet which makes **Quran, the first written work in the history of Arabs**. Arabic writing had achieved a significant improvement compared to other types of writing, due to the precautions and accentuation activities to ensure the Quran was read and understood correctly, thus new types of writings had been developed besides Cufic and Naskh writings, such as the Maghreb writing in the northern Africa.

Keywords: *Arabic Writing, Müsned, Nabat, Naskh, Cufic, Maghreb, Papyrus*

ARAP YAZI SİSTEMİ

Arap Yazısının Doğuşu

Araplar ilk başta Güney Arabistan'da hüküm süren Himyerlilere ait olan *Müsned* adındaki bir yazı türünü kullandılar. Daha sonra ise halen günümüzde kullanılan Arap yazısı bir takım gelişme safhalarından sonra *Müsned*' in yerini almıştır. Bugünkü Arap yazısının ise Kuzey Arabistan'da ve Sina yarımadasında hüküm sürmüş Nebâtilerin kullandıkları Nabat yazısından türemiş olduğu konusunda ittifak edilmiştir.

Milâdî III. asrın sonları ile IV. asrın başlarında cereyan ettiği anlaşılan bitişik Nabatî yazıdan Arap yazısına geçişin muhtelif safhalarını müşahedeye imkân sağlayan kitâbelerin en eskisi, Araplar'a ait olduğu halde Nabat kültürünün hâkim olduğu bir devrenin damgasını taşımakla dili de yazısı da Nabatî olan birinci Ümmü'l-Cimâl (m. 250) ve en-Nemâre (m. 328) kitâbeleridir. Arapça, Süryânî dili ve Yunanca olmak üzere üç dilde yazılmış bulunan Zebed kitâbesi (m. 512), bu yazının Araplar'ca benimsendiğini, bununla beraber artık el-Arabiyye'nin yani klasik Arapça'nın yazı dili olarak kendini kabul ettirdiğini gösterir. Aynı asra ait olduğu tahmin edilen ikinci Ümmü'l-Cimâl kitâbesi bir yana bırakılırsa, İslâm'ın doğuşu sırasında Arap yazısı, Üseys (m. 528) ve Harran kitâbelerinin yazısından herhalde pek farklı değildi.¹

Günümüze ulaşan en eski tarihli *Nabat* yazısı M.Ö. 1850 yılına ait olup turkuaz madenleri üzerine yazılıdır. Halen Kahire Müzesinde bulunan bu tabletler, tarihte ilk olarak yazı sanatını alfabe sistemi içerisinde kullanan Fenikelilere ait en eski tarihli kitabeler olarak gösterilen **Ahram** tabletlerinden sekiz asır önceki bir döneme aittir. Kuzey Arabistan ve Sina yarımadası bölgelerinde bulunan bu yazı sisteminin ana unsurları Kuzey Suriye'ye geçti ve orada günümüzde tespit edilen çivi yazısı şekline dönüştü.

Suriye'de yapılan kazılarda bulunan tabletlerdeki yazı tarzı kesinlikle Sami dilleri karakteri taşımaktadır. Çivi ile yazılmış olmakla beraber kullanılan harfler, ilk Sümer- Akad yazısından alınmış değildir. Bu tabletlerde, Sina yarımadasında kullanılmış olan alfabe, çivi şeklinde biçimlenmiş işaretler haline dönüşmüştür.

Lübnan ve Suriye bölgelerinde hüküm sürmüş Fenikelilerin, kendi yazı sistemlerine temel olarak herhalde Mısır'ın **Hiyeroglif** yazısını almış olmaları hususunda günümüz bilim adamları görüş birliği içindedirler. Fakat her iki yazı sistemi arasındaki fark da açık ve belirgin bir durumdadır. İşte Sina yarımadasında gelişen yazı, bu farkı ve boşluğu kapatacak bir köprü durumundadır.

¹ Çetin M. Nihad, *Arap Maddesi /Yazı*, TDV. İslam Ansiklopedisi, III, 276, İstanbul 1991

Sina'da yaşayan Samiler, örneğin *Hiyeroglif* yazısında bulunan "öküz başı" resmini almışlar ve bunun Mısır dilinde "öküz başı"nın ne şekilde isimlendirildiğini hiç nazar-ı dikkate almaksızın, bu resmin kendi dillerindeki karşılığı olan öküz başı ismini vermişlerdir. Yani buna " Elif " demişlerdir. Sonra akrofonu (acrophony) prensibine tabi olarak bu işaretli (A/E) sesleri için kullanmaya başlamışlardır. Aynı uygulamayı "ev" için kullanılan resimde de tekrarlamış ve buna kendi dillerindeki **Bes** ismini vererek, bunu (B) sesini ifade için kullanmaya başlamış ve diğer işaretleri de aynı şekilde uyarlamışlardır.

Bu gelişme, kaynağı Sina olan alfabenin Fenikelilerin eline nasıl geçtiğini açıklar. Daha sonra ise en başta ticaret yolu ile olmak üzere çeşitli vesilelerle yapılan temaslar neticesinde, bu defa da Fenikeliler aracılığı ile Avrupa dillerinin anası olacak şekilde Greklere (eski Yunanlılara) geçmiştir. Bu yörede çeşitli dönemlerde yapılan kazılar neticesinde bulunan kitabelerde ve özellikle de M.Ö. dördüncü yüzyıllara ait olan yazı ve kitabelerde kullanılan dil "**Kuzey Arapçası**"dır ki, bugün pek meşhur ve yaygın olan fasih Arapça ile pek az farklılığa sahiptir.²

Arap Dilinin İlk Yazılı Anıtları

M.S. 328 yılında yazıldığı tahmin edilen Nabati harflerle yazılmış bulunan bir mezar taşı Arap dilinin en eski yazılı anıtıdır. Arap adı ilk defa bu yazıtta geçmektedir. Arapça yazılı en eski anıt ise M.S. 512 yılına ait olup Halep şehrinin Güneydoğusunda bulunmuştur. Süryani, Yunan ve Arap dilleri ile yazılı olup birtakım özel adlar içeren Arapça metin kısmı "BİSM-AL-İLÂH" ibaresiyle başlamaktadır. Bundan başka M.S. 568 yılına ait olan ve **Harran'** da bulunan Arapça ve Yunanca yazıt ile M.S. yedinci yüzyıla ait Suriye'de bulunan kısa yazıt Arap dili ile yazılı en eski yazıtlardan kabul edilmektedir. Bunlar İslâmî devreye ait olup sikke ve papirüsler üzerine yazılıdır.³

Arap Yazısının Gelişme Safhaları

Araplar önceleri, Güney Arabistan'da geliştirdikleri Müsned denilen bir yazı kullanmışlardır. Sonra Müsned'in yerini bugüne kadar gelen Arap yazısı almıştır. Bu yazı, bitişik Nabat yazısından gelişmiştir. Nitekim XVIII. asrın ilk yarısında G. J. Klehr, Arap yazısı ile Nabat yazısı arasında alâka bulunduğunu ileri sürdü (1724). Daha sonra Th. Nöldeke, Arap yazısının Nabat yazısından gelişmiş olduğunu söyledi (1865). Bugün İslâmiyet'ten önceki ve İslâm'ın ilk asrına ait kitâbelerin tedkiki, Arap yazısının Nabat yazısından istikak ettiğini, hatta onun gelişmiş bir devamı olduğunu ortaya koymaktadır. Böylece Arap yazısı Nabatî ve Ârâmî halkalarıyla Fenike yazısına bağlanmaktadır.⁴

² Arap yazısının doğuşunu ve gelişme safhalarını gösteren bir tablo için bkz., Çetin M. Nihad, Arap Maddesi/ Yazı, TDV. İslam Ansiklopedisi, III, 277, İstanbul 1991

³ Arap yazısının gelişme safhalarını başlangıçtan günümüze kadar gösteren yazı örneklerini gösteren Levhalar için bkz., A. Schaade, Arap Dili / Klasik Arapça, İslam Ansiklopedisi, Levha I.- XI, I/ 512 vd., İstanbul 1041; ayrıca bkz., Çetin M. Nihad, Arap Maddesi/Yazı, TDV. İslam Ansiklopedisi, III, 281

⁴ Çetin M. Nihad, Arap Maddesi/Yazı, TDV. İslam Ansiklopedisi, III, 276

Cahiliye devrinin sonları ile İslam'ın doğuşu sırasından günümüze ulaşan herhangi bir yazılı dokümana halen sahip değiliz. Hâlbuki tarihî kaynaklarda okuma yazma bilen bazı simalar hakkında açık kayıtlar vardır. Meselâ İbnü'n-Nedîm'in bildirdiğine göre, el-Me'mûn'un kütüphanesinde Hz. Peygamber'in cediti Abdülmuttalib b. Hâşim'in hattıyla bir vesika mevcuttu. Mekke'nin ticaret merkezi oluşu, Mekkeliler arasında yalnız Şimali Arap yazısının yayılmasını değil, sayıları az da olsa, Yemen'de kullanılan Müsned'i bilenlerin bulunmasını da gerektiriyordu. el-Belâzürî(ö. 279/892-93), bu devrede okuma ve yazma bilen on yedisi erkek ve yedisi kadın yirmi dört kişinin isimlerini verir.

Hız. Peygamber'in hayatında muhtelif malzeme üzerine yazılmış olan Kur'ân-ı Kerîm, Hız. Ebû Bekir'in hilâfetinde (632-634) vahiy kâtiplerinden Zeyd b. Sâbit tarafından bir araya getirilerek mütecânis sayfalar (**suhûf**) halinde yazılmıştı. İslâmiyet'le yazı birden bire yepyeni ve aydınlık bir safhaya girdi. İslâmiyet, hattı ve kitâbeti zaruri kılan, kullanma sahasını genişleten âmilleri beraberinde getirmişti. Yazı, İslâm'ın tesis ettiği, bütün maddî mânevî cepheleriyle yeni içtimaî nizamın en ehemmiyetli tesbit, tescil, telkin ve neşir vasıtası olarak işlendi, geliştirildi ve hicreti takip eden yarım asır içerisinde, daha önce geçen üç asırlık hayatındakinden büyük bir tekâmüle mazhar oldu.⁵

İslamiyet'le birlikte yazı yepyeni bir safhaya girip, kullanma sahasını oldukça geniş bir alana yayan faktörleri de beraberinde getirmiştir. Arap yazı sistemi İslamiyet'ten önce hatta İslâm'ın doğuşunu müteakip bir asırlık dönem içerisinde bile, ancak hafızaya yardımcı olabilecek bir durumda idi. İslamiyet'in doğuşu ile, Arap yarımadasında sosyal, iktisadi, kültürel ve askeri alanlarda çok önemli gelişmeler olmuştur. Hicaz'da yaşayan Arapların İslamiyet'ten önce yazıya yabancı olmalarının sebebi, göçebe bir hayat yaşamalarına bağlıdır. Bununla beraber, İslamiyet'in ilk yıllarında yazıyı bilenlerin de mevcut olduğu bir gerçektir. İslâm'ın beraberinde getirdiği bütün maddi ve manevi yönleri ile yeni sosyal düzenin yaygınlaşmasında yazı en önemli rolü oynamıştır. İslamiyet'in öğretilmesi için Kur'an'ın yazılmasına gerek duyulduğundan, Peygamber tarafından yazı teşvik edilmiştir. Nitekim bugün, başta vahyin yazılmasında olmak üzere Hız. Peygamber'e kâtiplik eden kırktan fazla sahâbînin kimler olduğunu bilmekteyiz. Yine aynı dönemde Arapça'nın yanı sıra hükümdarlara gönderilecek mektuplar vb. gibi belli konu ve sahalarla ilgili görevler için de Farsça, Rumca, Kıptice (eski Mısırlıların dili), Habeşçe, İbranice ve Süryanice dillerinin öğretilmesi de teşvik edilmiştir. Medine'de bu dilleri sahiplerinden öğrenmiş olup Hız. Peygamber'e bu dillerle yazılmış vesikaları tercüme eden Zeyd b. Sâbit gibi muhtelif dilleri ve yazıları bilenler vardı.⁶

⁵ A.g. madde, III, 278

⁶ A.g. madde, göst.yer

Yine bu devrede Arapçayı tespit ve ifadede çok yetersiz bir seviyede bulunan yazının eksiklikleri de şiddetle hissedilmişti. Bu eksiklikleri ilk kez tehlikeli neticeleri ile gören Müslüman yöneticiler, Arap yazısının geliştirilmesi için acil tedbirlere başvurmuşlardır. Bunun bir neticesi olarak da Hz. Ömer döneminde (634-644) resmi okullar açılmış ve öğretmenler tayin edilmiştir. Henüz yazılı hale getirilmemiş olan Kur'an'ın değişik bölgelerde birbirinden farklı şekilde okunması Kur'an'ı bozulmadan muhafaza etmeyi ön plana çıkarmıştır. Hz. Ömer döneminde (644-656) kitap haline getirilen **Kur'an, Arapların tarihinde ilk yazılı eser unvanını almıştır**. Yazının geliştirilmesi için alınan tedbirler daha ziyade dini metinlerin doğru okunmasına ve muhafazasına yönelik olup, yazının dil ve edebiyata dair metinlere uyarlanması ise iki asır sonra olmuştur.

Arap alfabesinin en eski şekli bugünkünden oldukça farklıydı. Asıl kaynağından gelen eski şekli, şekilce birbirine benzeyen harfler bir araya getirilmek suretiyle günümüzdeki şekline kavuşmuştur.

Latin yazısından sonra yeryüzünde en çok yayılmış alfabe olan Arap yazısı, bugün Çin sınırlarından, Afrika'nın Atlantik sahillerine ve Akdeniz kıyılarından Malezya adalarına kadar uzanan geniş sahada büyük ölçüde kullanılan yazı olup Suriye'den göç edenler tarafından Brezilya'nın bazı güney şehirlerine de götürülmüştür.⁷

Arapça Yazı Çeşitleri

İslamiyet'in ilk yıllarında Arap yazısının kullanılma sahalarının ve farklı yazı malzemelerinin tesiriyle şekil bakımından iki tarz doğmaya başlamıştı. Harflerin şekillerinde keskin köşelerin hakim olduğu tarz, taş ve benzeri sert malzemeler üzerine kazılan kitabelerde kullanıldı. **Papirüs** ve benzeri malzemeler üzerine yazılan, fazla özen göstermekten ziyade sürat isteyen günlük yazışmalara ait vesikalarda ise yumuşak ve kavisli hatların hakim olduğu yuvarlak karakterli ikinci bir üslup kullanılmıştır. Bunlardan ikincisi Arap yarımadasının dışına taşarak daha önce kullanılan yazıların yerini almıştır.

Bazı yazı türlerinden keskin köşelerin ve düz hatların hakim olduğu tarz, Kûfe'deki gelişme devresinden sonra **Kûfi** diye isimlendirilmiştir. Irak'da bulunan Kûfe şehrine nispetle Kûfi diye isimlendirilen bu tür, başlangıçta Süryani harfleri ile yazılmıştır. Araplar Kûfi yazısını, dini eserlerde, başlık yazısı olarak kitaplarda, kitabe yazısı olarak mimari eserlerde, muhtelif eşya üzerinde ise süsleme unsuru olarak kullanmışlardır.

Günümüzde pek yaygın olan kavisli ve yuvarlak hatların hakim olduğu **Nesih yazısı** ise Nabat harfleri ile yazılıyordu. Araplar Nabat yazısını ticaret için

⁷ Arap yazısının gelişme safhalarından örnekleri gösteren resimler için bkz., Çetin M. Nihad, Arap Maddesi/ Yazı, TDV. İslam Ansiklopedisi, III, 281, İstanbul 1991

gittikleri Şam bölgesindeki Havran şehrinden almışlardır. Araplar Nesih yazısını ticaret, haberleşme ve güncel hayatın diğer sahalarında kullandılar.

Kûfî ve Nesih yazıları dışında Kuzey Afrika’ da Magrib yazısı diye bir tür ortaya çıkmışsa da önceki türler kadar yayılma imkanı bulamamıştır.

İlk Harekeleme Çalışmaları

Zaman içerisinde Arap yazısında, kısa seslileri belirten harf ve işaretlerin bulunmayışı ve şekilleri birbirine benzeyen harflerin ayırt edilmesini sağlayan noktaların henüz kullanılmamasının sakıncaları gittikçe önemli sorunlar doğuruyordu. Arap gramerinin kurucularından kabul edilen ünlü dil bilgini Ebu’l-Esved ed-Du’eli (ö. 69/688/)'nin Kur’an’ı harekelemesi bu sahada yapılmış ilk çalışmadır. Bu ilk harekeleme çalışmalarında (A/E) sesi veren fetha (ـَ) yerine harf üzerine bir nokta, (İ) sesi veren kesre (ـِ) için harfin altına bir nokta ve (U) sesi veren damme (ـُ) işareti olarak da harfin önüne bir nokta bunların tenvinli (çift harekeli) şekilleri için de ikişer nokta kullanılmıştır. Bu harekeleme işlemi Arap gramerinin ve yazısının tarihi bakımından çok önem taşımaktadır. Esasen noktalarla harekeleme İbrani ve Süryani yazılarında mevcuttu.

Ebu’l-Esved’in hareke olarak kullandığı noktalar yuvarlak olup yazı ile karışmasını önlemek için de ayrı renkte *-muhtemelen kırmızı-* idiler. Ebu’l-Esed’den sonra bu sahadaki en büyük çalışma yine ünlü dil bilginlerinden Halil b. Ahmet (ö.175/791) tarafından yapılmıştır. Halil, yuvarlak noktalardan ibaret olan ilk harekelerin yerine Arapçadaki sesli harfler (E/A), (U) ve (Y-yatık ya-) harflerinin küçük şekillerinden istifade ile bugünkü harekeleri kullanmıştır. Halil’in çalışmaları sadece bununla da kalmayıp, Arap gramerinin ilk kurallarını ortaya koyarak, Arapçayı tespit ve yanlış okumaya meydan vermeyecek bir imla sistemi geliştirmiştir.

Latin yazısından sonra yeryüzünde en çok yayılmış alfabe olan Arap yazısı, bugün İslâmiyet sayesinde Çin hudutlarından Afrika’nın Atlantik sahillerine ve Akdeniz kıyılarından Malezya adalarına kadar uzanan geniş sahada büyük ölçüde kullanılan yazı olup Suriye’den göç edenler tarafından Brezilya’nın bazı güney vilâyetlerine de götürülmüştür.⁸

SONUÇ

Arap yazı sistemini özet olarak ele aldığımız bu makalemizde, bu yazının doğuşu, ilk yazılı anıtları ve gelişme safhalarına kısaca değinilmiştir. Arap adının ilk defa milattan sonra 328 yılında yazıldığı tahmin edilen Nabati harflerle yazılmış bulunan bir mezar taşında geçtiğinin tespit edildiği bildirilmiş ve daha sonra, farklı tarihlerde, bu yazıyla yazılan yazıtların varlığına da işaret edilmiştir.

⁸ Çetin M. Nihad, Arabistan maddesi/yazı, Küçük Türk İslam Ansiklopedisi, s. 140, İstanbul 1978

Eski Araplar genel olarak okuma yazma bilmeyen göçebe bir toplu olmakla birlikte İslam'dan önce Mekke gibi bazı gelişmiş yerleşik yerlerde az da olsa yazı bilenlerin varlığına değinilmiş, ancak Arap yazısında en büyük gelişme İslamiyet'ten sonra sağlandığı görülmüştür. Hz. Peygamber'in okuma yazma bilmeye verdiği önem ve Müslümanların ilk başta Kur'an-ı Kerim'i ve daha sonra da hadis-i şerifleri doğru yazmaya gösterdikleri itina ve Arap diline ait, şiir ve nesir, eski malzemeyi toplama gayretleri diğer yazı türlerine oranla Arap yazısının daha erken dönemde ve hızla gelişmesini sağlamıştır. Önce metinleri doğru okumak için harekeleme sistemi geliştirilmiş, bu tamamlandıktan sonra da geliştirilen çeşitli yazı örnekleriyle bu yazı bilgilendirme aracı olmasının yanında bir sanat malzemesi haline de dönüştürülmüştür. Günümüzde dünya müzelerini ve koleksiyonları süsleyen emsalsiz hat sanatı örneklerinin ortaya konulmasına neden olmuştur. Böylece Arap alfabesi Latin alfabesinden sonra dünyanın en çok kullanılan alfabesi haline gelmiştir.

KAYNAKÇA

Çağatay Neş'et, İslam Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı (A.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları XCV), Ankara 1957, s.128-129

Çetin M. Nihad, Eski Arap Şiiri, (İ.Ü.Yayınları NO: 1727), s. 23-26, İstanbul 1973

----- *Arabistan maddesi/yazı, Küçük Türk İslam Ansiklopedisi, s. 139- 140, İstanbul 1978*

-----*Arap Maddesi/Yazı, TDV.İslam Ansiklopedisi, III, 276-282, İstanbul 1991*
Ferruh Omar, el-Arab fi Hadaratihim ve Sekafetihim, Beyrut 1981

Goldziher Ignace, A Short History of Classical Arabic Literature, Berlin 1996

Hitti K. Philip, Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi, I-IV, İstanbul 1980

İbn Haldun, Mukaddime (Eyyam el-Arab ve el-Acem ve el-Berber) Beyrut

Koçak İnci, Arapça'nın Gelişme Yolları (A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları NO: 346), Ankara 1984

Moritz B., Arap Yazısı, İslam Ansiklopedisi (İslam Alemi Coğrafya, Etnoğrafya ve Biyoğrafya Lugatı), İstanbul 1941, I,498-512

Nicholson, R.A., A Literary History of the Arabs, Cambridge Universty Press, London 1969

Türk Ansiklopedisi, Arapça'nın Oluşumu, III, 229- 232; Arap Yazısı, 247- 254, Ankara 1951

Zeydan Corci, Tarih Adab el-Luga el-Arabiyye, I-IV, Beyrut 1967

Zeyyat A.H. Tarih el-Adab el-Arabi, Kahire 1955

FİNANSMAN MODELİ OLARAK MURABAHA SUKUK: TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMASI VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Asım ÇEBİ

İstanbul Aydın Üniversitesi

<https://orcid.org/0000-0002-9475-5695>

asimcebi@hotmail.com

Prof. Dr. Gülümser ÜNKAYA

İstanbul Aydın Üniversitesi

gulumserunkaya@aydin.edu.tr

ÖZ

Ekonomik sistem içerisinde insanlar ve işletmeler pozitif veya negatif bir kazanç elde ederler. Pozitif kazanç elde edenler bu kazançlarından harcarlar ve kalan kısmını tasarrufa dönüştürürler. İşletmeler yatırımları için kaynak sağlamak isterler. Tasarrufu elinde bulunduranlar riske, inançlarına, ekonomik yapıya, kara ve birçok değişkene göre bu tasarruflarını değişik yatırım araçları ile yatırıma dönüştürürler. İşletmeler ise bu kaynağa dönüşen bu tasarruflardan yatırımları için fon sağlarlar. Türkiye'de yatırım araçlarına kira sertifikaları yeni ve gözde bir yatırım aracı olarak katılmıştır. Özellikle dini hassasiyetleri bulunan Körfez ülkelerinin kaynaklarının Türkiye'ye çekilmesi için dünyada sukuk olarak bilinen, islami tahvil diye nitelendirilen yatırım araçları, kira sertifikaları ile Türkiye'de de uygulanmaktadır. Murabaha finansman yöntemine dayanan Alım Satıma Dayalı Kira Sertifikaları Türkiye'de ihraç edilmiştir ve işlemler açısından finansman aracı olarak kullanılmaktadır. Alım satıma dayalı olarak ihraç edilen kira sertifikalarının tarafları Fon Temin eden kaynak kuruluş, sertifika ihraç edip fon toplayan varlık kiralama şirketi ve tasarruflarını değerlendiren yatırımcı açısından bu işlemlerin muhasebeleştirilmesi örnek uygulama ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Sukuk, Kira Sertifikası, Murabaha*

MURABAHA SUKUK AS A FINANCING MODEL ITS IMPLEMENTATION AND RECOGNITION IN TURKEY

ABSTRACT

In an economic system, individuals and operations reap a positive or negative profit. Those who make positive profit spend from their earnings and turn the remaining money into savings. Operations want to provide fund for their investments. While the operations provide fund for their investments from these savings, those who hold money in savings convert these savings into investment in terms of several variables such as risk, belief, economic structure and profit through using different various investment tools. In Turkey, leasing certificates have got a foothold among the investment tools, as a new and popular instrument. The investment tools, known as “sukuk” worldwide and characterized as Islamic bond, have also been utilized in Turkey as leasing certificates in order to attract the resources of Gulf countries, which have religious sensitivities. Trade-Based Lease Certificates, which are based on Muharaba financing management, are exported in Turkey and used as a finance instrument by the businesses as well. Accounting process of these operations are tried to be explained on the model implementation, from the point of the parties of the leasing certificates that are exported based on trade, the fund-providing originator company, asset leasing company exporting certificate and raising fund, and the investor utilizing the savings.

***Keywords:** Suquq, Lease Certificate, Sukuk Al-murabaha*

GİRİŞ

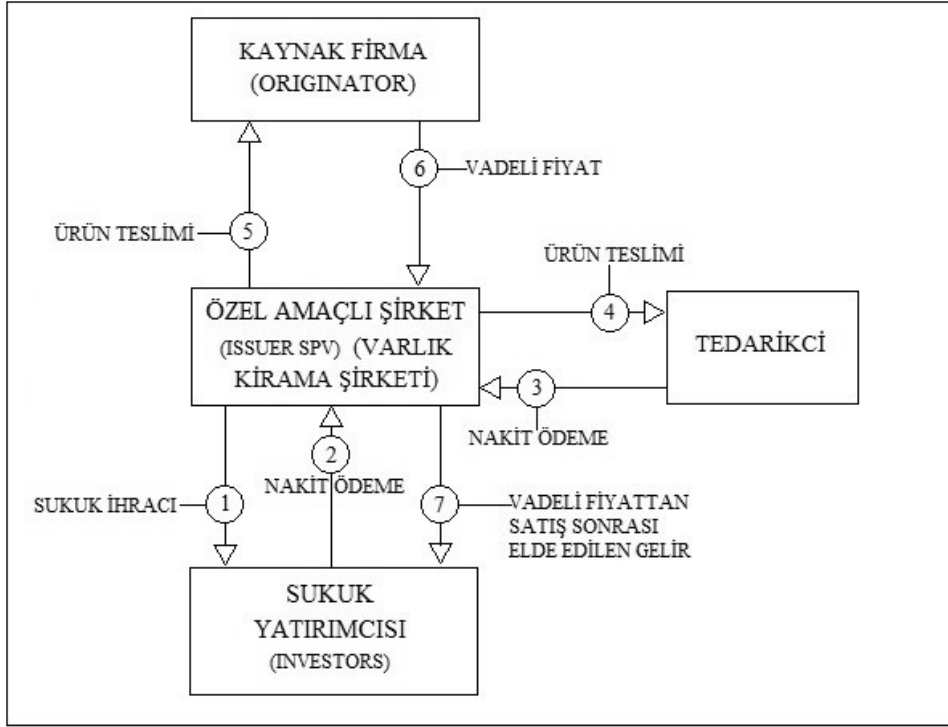
Dünyada her ülke yastık altı tasarruflarını ekonomiye kazandırmak, yatırımcılar için bir kaynak oluşturmak, statik pozisyondaki ekonomik gücü dinamik bir yapıya dönüştürmek için finansman/yatırım araçlarında çeşitlendirmeye gitmektedir. Dünyanın çoğu ülkesinde uygulanmasına rağmen daha çok islam ülkelerinin ekonomilerinde yer bulan, gittikçe de yaygınlaşan sukuk finansman modeli dünya ekonomisindeki yerini almaya başlamıştır. Körfez sermayesini ülkelerine çekmek isteyen birçok ülke sukuk finansman modelini uygulamaya başlamıştır. Malezya’da çok yaygın olarak kullanılan sukuk, nitelikleri bakımından zenginleştirilmiş ve çok sağlam bir alt yapıya inşa edilmiştir. Sukuk; Arapçada kullanılan “sak” kök kelimesinin çoğul halidir ve sertifika, vesika anlamına gelmektedir (Tunç, 2012). Eşit değerlerde ihracı gerçekleştirilen, mal, hizmet veya faydaya dayanan ve bunlar üzerinde mülkiyet hakkı ifade eden sertifikalardır (Odabaşı, 2012). Kamu,

özel sektör ve kamu özel birlikte sukuk ihracında bulunabilmekte, sertifikalar iç ve dış piyasada işlem görebilmektedir. Sukuk modelinde varlıkların menkul kıymetleştirilmesinde esas olan varlıkların fiziken var olmalarıdır. Endekslediği esasa göre ve dayandığı finansman modeline göre sınıflandırılmaktadır. İslamî Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Örgütü'nün (AAOIFI) 17. Standartına göre 14 çeşit sukuk türü bulunmakta, İcara Sukuk (Sukuk al-ijarah), Salem Sukuk (Sukuk al-salam), İstisna Sukuk (Sukuk al-ıstisna'a), Müşareke Sukuk (Sukuk al-musharaka), Mudarabe Sukuk (Sukuk al-mudharaba), Yatırım vekâletine dayalı sukuk (Sukuk al-wakala), Murabaha Sukuk (Sukuk al-murabaha) türleri yaygın şekilde ihraç edilmektedir.

MURABAHA SUKUK

Murabaha, arapçada kar ve kazanç anlamına gelen "rihb" kelime kökünden gelmektedir. Maliyetin üzerine belli bir oran veya tutarda kar eklenerek peşin alınıp vadeli satışı ifade eder (Yardımcıoğlu ve ark., 2014). Murabaha sukuk, peşin alınan bir varlığın vadeli fiyattan satımını içeren bir sözleşme çerçevesinde ihraç edilen sukuk türüdür. Murabaha sukuk, murabaha sözleşmesine bağlı olarak ortak sahipleri olan mülklerin sabit getiri oranı sağladığı menkul kıymetlerdir (Pireh, 2008). Bu sukuk finansman modeline göre Sukuk ihracında bulunan özel amaçlı şirket yatırımcılardan varlık alımı için gerekli finansmanı topluyor ve sözleşmeye konu varlığı sukuk yatırımcıları adına nakit olarak satıcısından temin ediyor. İlgili varlığı daha yüksek bir fiyattan ve zamana yayılmış ödeme şeklinde varlık alıcısına satıyor. Sukuk yatırımcıları yani varlık sahiplerine dönemsel ödemeler yapılır (Musavian ve Zehtabian, 2008). Murabaha sözleşmesi kapsamında varlığa dayalı hisse senetlerinin bir fiyat üzerinden iktisap edilmesidir (Brugnoni, 2008). Daha çok kısa ve orta vadeli finansman aracı olarak kullanılır (Hassan ve Lewis, 2007).

Murabaha sukukun işleyiş süreci aşağıdaki şekilde gösterilmiştir Dubai International Financial Centre (DIFC), 2009.

Şekil 1: Murabaha *sukukun* işleyişi

Malın sahibi olan yatırımcılar, murabaha sukuk sözleşmesine konu olan varlığı alan kaynak firmadan alacaklı konumdadırlar. Kaynak firma ise borçlu konumda olup borcunu ödemekle yükümlüdür. Alacağın satışı dinen uygun görülmeyip faiz hükmünde kabul edilmektedir. Bu nedenle murabaha sukuk ikincil piyasalarda işlem göremez. İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (AAOIFI) alacağın ticaretini yasaklanmıştır (Bukhari ve ark., 2014). Pörföy şeklinde oluşturulmuş sukuk sepetinde, sepetin büyük kısmı icara sukuk ve müşareke sukuktan oluşuyorsa yani ikincil piyasada işlem gören sukuk türlerinden oluşuyorsa ve murabaha sukuk türü küçük bir kısmı oluşturuyorsa murabaha sukukta ikincil piyasada bu şekilde işlem görebilir (Nisar, 2010). Borç senetleri, benzeri her türlü ticari kağıtlar veya alacakların indirimli bir şekilde satılmasını geleneksel müslüman hukukçular oybirliği ile çağdaş müslüman akademisyenlerin çok büyük bir kısmı da dinen yasak görmektedirler. Malezya gibi uzak doğu alimleri İmam-ı Şafi'nin görüşlerine dayandırılarak borç senetlerinin satışının olabileceğini savunmaktadırlar (www.investment-and-finance.net, 01.03.2017).

Murabaha sözleşmesinde sözleşmeye konu mal net, anlaşılır olarak tanımlanmalı, dinen helal olmalı ve vadeli satılabilmelidir. Nakit olarak kabul edilen altın, gümüş, yabancı para gibi malların satışı ile ilgili murabaha sözleşmesi yapılamaz.

MURABAHA SUKUKUN TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMASI

Varlık kiralama şirketi sukuk ihtiyaç ederek tasarruf sahiplerinden kaynak oluşturur ve kaynak kuruluş ile murabaha sözleşmesinde şartları belirlenmiş mal veya hakkı piyasadan peşin olarak satın alıp kaynak kuruluşa vadeli fiyattan karlı olarak satar. Kaynak kuruluş murabaha sözleşmesinde belirtilmiş vadelerde varlık kiralama şirketine ödeme yapar. Varlık kiralama şirketi de kira sertifikası yatırımcısına ödemede bulunur (Yılmaz ve Gökgez, 2015).

Türkiye'de alım satıma dayalı kira sertifikaları, 7 Haziran 2013 tarihinde 28670 sayılı resmi gazetede yayınlanan Kira Sertifikaları Tebliğinde Alım-satıma dayalı kira sertifikalarına ilişkin özel hükümler başlığı altında açıklanmıştır. Varlık veya hak alımlarında Varlık Kiralama şirketince çıkartılan, peşin alınıp vadeli satılan mallar için finansman sağlayan kira sertifikalarıdır şeklinde tanımlanmıştır (Kira Sertifikaları Tebliği, 2013:Madde 7). Bu tebliğ gereğince Varlık kiralama şirketi kira sertifikası ihracıyla sağladığı fonla, fonu elde ettiği günden sonraki ilk iş gününde malı alarak vadeli olarak alış fiyatı üzerinde satmak zorundadır. Bu süre zarfında işlemin gerçekleşmemesi durumunda bir sonraki iş gününde varlık kiralama şirketi yatırımcılara paralarını iade etmelidir. Alım-Satıma dayalı kira sertifikalarının Borsa İstanbul veya diğer likit piyasalarda alınıp satılması mecburidir (Söyler, 2014).

ALIM SATIMA DAYALI KİRA SERTİFİKALARININ MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Alım Satıma Dayalı Kira Sertifikalarının Muhasebeleştirilmesi kira sertifikasının tarafları olan, Kaynak kuruluş, Varlık Kiralama Şirketi, Kira Sertifikası Yatırımcısı açısından aşağıdaki örnek dikkate alınarak uygulama yapılacaktır.

Medi Sağlık Hizmetleri Anonim Şirketi yeni açacağı hastanenin sağlık cihazları için finansman sağlamak amacıyla Var Varlık Kiralama A.Ş. ile sözleşme imzalamıştır. Var Varlık Kiralama A.Ş. fon oluşturmak için kira sertifikası ihracında bulunmuştur. Var Varlık Kiralama A.Ş. oluşturduğu fonla sağlık cihazlarını Medi Sağlık Hizm.A.Ş. nin görüştüğü Hasciz Medikal A.Ş. den 1.494.882,00-TL bedelle satın almış ve Medi Sağlık Hizm.A.Ş. ye üç aylık 521.962,97-TL olmak üzere üç ödeme dönemli 9 aylık vade ile toplam 1.565.888,91-TL ye satmıştır. Kira sertifikası yatırımcılarına cihazların maliyet bedelinin yüzde 2 si oranında 9 aylık toplam kira geliri, kaynak firmanın dönemsel ödemeleri ile aynı tarihte dönemsel olarak yapılacaktır.

Kaynak kuruluş açısından muhasebeleştirilmesi

Medi Sağlık Hizm.A.Ş. nin Var Varlık Kiralama A.Ş. ile sözleşme imzalanmasının yevmiye kaydı.

-----01/02/2016-----			
950 KİRA SERTİFİKALARI SÖZLEŞMELERİ HS.		1.565.888,91	
	951 KİRA SERTİFİKALARI SÖZLEŞ.KARŞILIK HS.		1.565.888,91

Nasım hesaplar işletmenin faaliyetleri sonuçlarını etkileyebilme olanağı olan işlemler için kullanılan, işletmeye sorumluluk yükleyen işlemlerin izlendiği hesaplardır (Canikli, 1998). Yapılan sözleşmenin takip edilmesi açısından nazım hesaplarında tutulması doğru olacaktır.

Medi Sağlık Hizm.A.Ş. nin Var Varlık Kiralama A.Ş.’den cihazları almasının yevmiye kaydı.

-----01/03/2016-----			
253 TESİS MAKİNE VE CİHAZLAR HS.		1.494.882,00	
	309 DİĞER MALİ BORÇLAR HS.		1.494.882,00

Mali Borçlar Hesabını Kredi kurumlarına olan kısa vadeli borçlar ile kısa vadeli para ve sermaye piyasası araçları ile sağlanan krediler ve vadesine bir yıldan daha az bir süre kalan uzun vadeli mali borçların anapara taksit ve faizleri oluşturur (Vergi Usul Kanun Tebliği, 1992:Medde V). Varlık Kiralama şirketi açısından kira sertifikası işlemi özü itibari ile finansman sağlama aracıdır. Bu nedenle Finansman sağlanınca Mali Borçlar hesap grubunda 309 Diğer Mali Borçlar Hesabına alacak kaydedilir.

Medi Sağlık Hizm.A.Ş. nin Var Varlık Kiralama A.Ş.'ne dönemler halinde geri ödeme yapmasının yevmiye kaydı.

-----01/06/2016-----			
309 DİĞER MALİ BORÇLAR HS.		498.294,00	
	102 BANKALAR HS.		498.294,00
-----01/06/2016-----			
780 FİNANSMAN GİDERLERİ		23.668,97	
	102 BANKALAR HS.		23.668,97

01/09/2016 ve 01/12/2016 tarihlerinde yapılacak geri ödemelerde de aynı kayıtlar oluşturulur. Ödemeler yapıldıkça 309 Diğer Mali Borçlar Hesabına borç kaydedilerek hesap kapatılır. Kullanılan kaynağın finansman gideri yani Varlık kiralama şirketinin Kaynak kuruluşu vadeli sattığı tutar ile peşin aldığı tutar arasındaki fark ödendikçe 780 Finansman Giderleri hesabına borç kaydedilerek giderleştirilir.

Medi Sağlık Hizm.A.Ş.'nin Var Varlık Kiralama A.Ş. ile sözleşmenin sona ermesi ile oluşturulacak yevmiye kaydı.

-----01/12/2016-----			
951 KİRA SERTİFİKALARI SÖZLEŞ.KARŞILIK HS.		1.565.888,91	
	950 KİRA SERTİFİKALARI SÖZLEŞMELERİ HS.		1.565.888,91

Bu uygulama alım satıma dayalı kira sertifikalarına aynı zamanda da dayandığı finansman modeline göre sukuk türlerinden murabaha sukuk modeline uygun bir uygulama türüdür.

Varlık kiralama şirketi açısından muhasebeleştirilmesi

Var Varlık Kiralama A.Ş. nin Medi Sağlık Hizm.A.Ş. ile sözleşme imzalanmasının yevmiye kaydı.

-----01/02/2016-----			
950 KİRA SERTİFİKALARI SÖZLEŞMELERİ HS.		1.565.888,91	
	951 KİRA SERTİFİKALARI SÖZLEŞ.KARŞILIK HS.		1.565.888,91

Yapılan sözleşmenin takip edilmesi açısından nazım hesaplarında tutulması uygundur.

Var Varlık Kiralama A.Ş. nin kira sertifikası ihracında bulunmasının yevmiye kaydı.

-----01/03/2016-----			
102 BANKALAR HS.		1.494.882,00	
	306 ÇIKARILMIŞ DİĞER MENKUL KIYMETLER HS.		1.494.882,00

Varlık Kiralama şirketi Kira sertifikası ihracında bulunması ile oluşturduğu fonu Mali Borçlar hesap grubunda 306 Çıkarılmış Diğer Menkul Kıymetler hesabına alacak kaydederek kayıt altına alır.

Var Varlık Kiralama A.Ş. nin Hasciz Medikal A.Ş. den cihazları satın almasının yevmiye kaydı.

-----01/03/2016-----			
253 TESİS MAKİNE VE CİHAZLAR HS.		1.494.882,00	
	102 BANKALAR HS.		1.494.882,00

Varlık Kiralama Şirketi Kaynak Kuruluşu satacağı cihazları satın aldığı zaman Duran Varlıklar hesap grubunda 253 Tesis Makine ve Cihazlar hesabında borç olarak kaydeder.

Var Varlık Kiralama A.Ş. nin Medi Sağlık Hizm.A.Ş. ye cihazları satmasının yevmiye kaydı.

-----01/03/2016-----			
120 ALICILAR HS.		1.565.888,91	
	253 TESİS MAKİNE VE CİHAZLAR HS.		1.494.882,00
	380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HS.		71.006,91

Varlık Kiralama Şirketi Satın aldığı Maddi Duran Varlığı sattığı zaman 253 Tesis Makine ve Cihazlar hesabına alacak kaydeder. Satış fiyatı ile alış fiyatı arasındaki karını Gelecek Aylara Ait Gelirler Ve Gider Tahakkukları hesap grubu altında 380 Gelecek Aylara Ait Gelirler hesabına alacak kaydeder.

Medi Sağlık Hizm.A.Ş. nin Var Varlık Kiralama A.Ş. ye 1. kira geri ödemesi yapmasının yevmiye kaydı.

-----01/06/2016-----			
102 BANKALAR HS.		521.962,97	
	120 ALICILAR HS.		521.962,97
-----01/06/2016-----			
380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER HS.		23.668,97	
	600 YURTIÇİ SATIŞLAR HS.		23.668,97

Varlık Kiralama Şirketi Kaynak kuruluşun ödemesi tahsil ettiği zaman 380 Gelecek Aylara Ait Gelirler hesabına borç, Yurtiçi Satışlar Hesabına Alacak kaydeder. 01/09/2016 ve 01/12/2016 tarihlerindeki tahsilatlarda da aynı kayıtlar oluşturulur.

Var Varlık Kiralama A.Ş. nin kira sertifikası yatırımcılarına kira geri ödemesi yapmasının yevmiye kaydı.

-----01/06/2016-----			
740 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ HS.		9.965,88	
	102 BANKALAR HS.		9.059,89
	360 ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR HS.		905,99
-----01/06/2016-----			
306 ÇIKARILMIŞ DİĞER MENKUL KIYMETLER HS.		498.294,00	
	102 BANKALAR HS.		498.294,00
-----01/06/2016-----			

Varlık Kiralama şirketi Kira sertifikası yatırımcısına geri ödemedeki bulununca 306 Çıkarılmış Diğer Menkul Kıymetler hesabına borç kaydedilerek ihraç edilmiş kira sertifikalarından düşülür. Kardan kira sertifikası yatırımcısına yapılan ödeme, stopaj kesintisi (yüzde 10) yapıldıktan sonra hizmet üretim maliyeti hesabının borcuna kaydedilir. 01/09/2016 ve 01/12/2016 tarihlerindeki kira ödemelerinde de aynı kayıtlar yapılır.

Medi Sağlık Hizm.A.Ş.'nin Var Varlık Kiralama A.Ş. ile sözleşmenin sona ermesi ile oluşturulacak yevmiye kaydı.

-----01/12/2016-----			
951 KİRA SERTİFİKALARI SÖZLEŞ.KARŞILIK HS.		1.565.888,91	
	950 KİRA SERTİFİKALARI SÖZLEŞMELERİ HS.		1.565.888,91
-----01/12/2016-----			

Var Varlık Kiralama A.Ş. dönem sonunda aşağıdaki hesaplar doğrultusunda yevmiye kaydını oluşturacaktır.

-----31/12/2016-----			
622 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ HS.		.....	
	741 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ YANS.HS.		.....
-----31/12/2016-----			
741 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ YANS.HS.		.....	
	740 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ HS.		.....

ALIM SATIMA DAYALI KİRA SERTİFİKASI YATIRIMCISI AÇISINDAN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Alım satıma dayalı kira sertifikalarını organize piyasalarda alıp satan özel ve tüzel kişiliğe sahip herkes kira sertifikası yatırımcısı olarak adlandırılır. Alım atıma dayalı kira sertifikaları birincil piyasalarda işlem görür. İkincil piyasalarda işlem görmesi dini açıdan faiz hükmünde olduğundan caiz görülmemektedir. Malezya veya bazı ülkelerde alım satıma dayalı kira sertifikası karma bir sepet yatırımının küçük bir parçasını oluşturması halinde ikincil piyasada işlem görmesi caiz görülmektedir.

Kira sertifika yatırımlarının kısa vadeli olması durumunda 11 Menkul Kıymetler grubunda 24 Mali Duran Varlıklar grubunda izlenir. Kira sertifikalarının alınıp satılması düşünüldüğünde kısa vadeli olarak elde tutulduğu düşünülerek Menkul Kıymetler Grubunda, Yatırım olarak görüldüğünde uzun vadeli olarak elde tutulduğu düşünülerek Mali duran Varlık grubunda izlenir (Sevilengül, 2011).

Özel kişiler için defter kayıt tutma gibi bir zorunluluk yoktur. Kira sertifikası yatırımcısı olan ticari işletmeler için defter kayıtları aşağıdaki gibi oluşturulacaktır. Yukarıdaki örnekte tüm kira sertifikalarının A Ticari işletmesi tarafından alındığı varsayımı altında örnekler oluşturulmuştur.

A Ticari işletmesinin alım satıma dayalı kira sertifikası yatırımında bulunması halinde yapması gereken yevmiye kaydı.

-----01/03/2016-----			
118 DİĞER MENKUL KIYMETLER HS.		1.494.882,00	
	102 BANKALAR HS.		1.494.882,00

Ticari işletme alım satıma dayalı kısa vadeli kira sertifikası yatırımında bulunması halinde 118 Diğer Menkul Kıymetler hesabına borç kaydedilir. Uzun vadeli kira sertifikası yatırımında bulunması halinde aşağıdaki örnekteki gibi 249 Diğer Mali Duran Varlıklar hesabına borç kaydedilir.

-----01/03/2016-----			
248 DİĞER MALİ DURAN VARLIKLAR HS.		1.494.882,00	
	102 BANKALAR HS.		1.494.882,00

A Ticari işletmesinin dönemsel kira sertifika geliri ettiği durumda yapması gereken yevmiye kaydı.

-----01/06/2016-----			
102 BANKALAR HS.		9.059,89	
193 PEŞİN ÖDENEN VERGİ FONLAR HS.		905,99	
	649 DİĞER OLAĞAN GELİR VE KARLAR HS.		9.965,88
-----01/06/2016-----			
102 BANKALAR HS.		498.294,00	
	118 DİĞER MENKUL KIYMETLER HS. / 248 DİĞER MALİ DURAN VARLIKLAR HS.		498.294,00

Alım satıma dayalı kira sertifikası geliri Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir Ve Kârlar hesap grubunda 649 Diğer Olağan Gelir Ve Kârlar hesabına alacak kaydedilir. Getiriden kesilen stopaj 193 Peşin Ödenen Vergi ve Fonlar hesabının borcuna kaydedilerek Kurumlar Vergisi Beyannamesinde ödenecek yıllık vergiden mahsup edilir. Kira sertifika parasının ödenmesi halinde de kısa vadelerde 118 Diğer Menkul Kıymetler hesabı, uzun vadelerde 248. Diğer Mali Duran Varlıklar hesabı alacaklandırılarak kayıt yapılır. 01/09/2016 ve 01/12/2016 tarihlerindeki alım satıma dayalı kira sertifikası geliri ettiği durumda da aynı kayıtlar yapılır.

Alım satıma dayalı kira sertifikası ikincil piyasada işlem görmesi ve sözleşme süresi dolmadan kar veya zararlar satılması halinde satış değeri ile edinim değeri arasındaki pozitif fark Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir Ve Kârlar hesabının grubuna, negatif fark Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider Ve Zararlar hesap grubuna kaydedilir.

Alım satıma dayalı kira sertifikası satışının karlı olması durumunda yapılacak yevmiye kaydı.

102 BANKALAR HS.		---	
	118 DİĞER MENKUL KIYMETLER HS. / 248 DİĞER MALİ DURAN VARLIKLAR HS.		---
	645 MENKUL KIYMET SATIŞ KARLARI HS.		---

Alım satıma dayalı kira sertifikasının karlı olması durumunda kar, 645 Menkul Kıymet Satış Karları hesabının alacağına kaydedilir. Dönem sonunda Menkul Kıymet Satış Karları hesabı 690 Dönem Kar veya Zararı Hesabına aktarılarak kapatılır (www.muhasibedersleri.com, 10.03.2017).

Alım satıma dayalı kira sertifikası satışının zarar olması durumunda yapılacak yevmiye kaydı.

-----			
102 BANKALAR HS.		---	
655 MENKUL KIYMET SATIŞ ZARARLARI HS.		---	
118 DİĞER MENKUL KIYMETLER HS. / 248 DİĞER MALİ DURAN VARLIKLAR HS.			---
-----			

Alım satıma dayalı kira sertifikasının zararlı satılması durumunda zararın 655 Menkul Kıymet Satış Zararları hesabının borcuna kaydedilir.

SONUÇ

Murabaha Sukuk dünyada yaygın olarak kullanılan sukuk türüdür. Alım satıma dayalı kira sertifikası uluslararası finansman araçlarından murabaha sukuk baz alınarak oluşturulmuştur. Alım satıma dayalı kira sertifikası ihracı gün geçtikçe artmaktadır. Bu durum alım satıma dayalı kira sertifikalarının yatırım ve finansman aracı olarak yaygın olarak kullanılmaya başlandığının bir göstergesidir. Alım satıma dayalı kira sertifikasının tarafları olan kaynak kuruluş, varlık kiralama şirketi ve yatırımcı açısından muhasebe kayıtları oluşturulmuş ve açıklamaları yapılmıştır. Muhasebe sistemi tanımlamalarında kira sertifikaları ile ilgili açık bir hesap bulunmamakta, benzer özellikteki yatırım/finansman araçları ile aynı hesaplara veya hesap grubu içerisindeki tanımlı alanların dışında kalanlar için oluşturulmuş diğer hesap grubu içerisine kayıt edilmektedir. Alım satıma dayalı kira sertifikalarının ve/veya kira sertifikalarının muhasebe sistemi içerisinde uygun hesap kodları tanımlanması uygulama açısından uygundur.

KAYNAKÇA

Brugnoli, A., (2008). Shariah governance at work: from asset-based to asset-back Sukuk. Shirkah The First Swiss Magazine of Islamic Banking&Finance. 7: 21.

Bukhari, S. M. H., Navaz, H. ve Sair, S. A., (2014). Compliance Of Investment Sukuk With Shariah, 1705.

Canikli, N., (1998). Bütün Yönleriyle Tek Düzen Muhasebe Sistemi, 1317, İstanbul.

Hassan, M. K., Lewis, M. K., (Ed)., (2007). Handbook of Islamic Banking, 56, Edward Elgar Publishing. Cornwall U.K.

Muhasebe Sistemi 1 Sıra No' lu Uygulama Genel Tebliği (1992), Kanun No:213, Resmi Gazete: 26.12.1992/21447.

Musavian, S. A., Zehtabian, M., (2008). Operational models for Ijarah, Istisna, and Murabaha sukuk from Islamic point of view. İslamic Finance. 8-9.

Nisar, S., (2000). How Sukuk works: Introduction, structuring and application of Sukuk bonds, <http://ifresource.com/2010/04/27/how-sukuk-works-introduction-structuring-and-application-of-sukuk-bonds/>, (Erişim Tarihi:27.08.2017)

Odabaşı, M., Aktepe, İ. E., (2012). Faizsiz Bankacılık Standartları, 377, AAOIFI, İstanbul.

Pireh, M., (2008). Definition of Islamic Financial Instruments, Islamic Finance Expert Securites & Exchange Organization (SEO), 21, Tahran.

Sermaye Piyasası Kurulundan; Kira Sertifikaları Tebliği (2013), Kanun No:6362, Resmi Gazete:07.06.2013/28670.

Sevilengül, O., (2011). Genel Muhasebe, 187, Gazi Kitapevi, Ankara.

Söyler, İ., (2014). Hukuki Ve Mali Boyutlarıyla Sukuk (Kira Sertifikaları),70, Gazi Kitapevi, Ankara.

Tunç, H., (2010). Katılım Bankacılığı Felsefesi Teorisi ve Türkiye Uygulaması, 152, Nesil Yayınları, İstanbul.

Yardımcıoğlu, M., Ayriçay, Y., Sabuncu, İ. ve Gerekli, İ., (2014). Türkiye'de Sukuk: Kira Sertifikaları. Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi. 1: 207.

Yılmaz, E., Gökgöz, A., (2015). Sukuk Muhasebesi (Kira Sertifikalarına İlişkin Teori-Mevzuat-Uygulama), 103, Savaş Yayınevi, Ankara.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- URL 1- <http://www.difc.ae/sites/default/files/attached/5712/6707/6429/islamic.pdf>, DIFC, Dubai International Financial Centre Sukuk Guidebook, 47, (Erişim tarihi: 12.12.2017) .
- URL 2- <http://www.investment-and-finance.net/islamic-finance/b/bay-al-dayn.html>., (Erişim tarihi: 01.03.2017).
- URL 3- <http://www.muhasabedersleri.com/hesaplar/645-menkul-kiymet-satis-karları.html>, (Erişim tarihi: 10.03.2017).

AN EXPERIMENTAL RESEARCH ON HYSTERETIC BEHAVIOR OF RC BEAMS UNDER SIGNIFICANT GRAVITY LOADS

Dr. Öğr. Üyesi Cem AYDEMİR
İstanbul Aydın University,
Department of Civil Engineering
cemaydemir@aydin.edu.tr

Doç. Dr. Müberra ESER AYDEMİR
İstanbul Aydın University
Department of Civil Engineering
muberraaydemir@aydin.edu.tr

Pınar YILDIRIM
İstanbul Aydın University
pinaryildirim@aydin.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-6667-9365>

ABSTRACT

In this study, hysteretic behavior of RC beams with and without significant gravity load effects are investigated. To this purpose, an experimental program is carried out in which gravity loads are applied by force controlled test procedure whereas cyclic loads are applied by displacement controlled test procedure. The results of tests with gravity load effect are compared with the results of control specimens with increasing displacement loading profile. Experimentally observed damage states and deformation demands are compared with the respective values proposed by Turkish Seismic Design Code. It is found that, the loading procedure with significant gravity load effect leads to the formation of unidirectional plastic hinges. Besides, the deformation capacities of the specimens are found to be much higher than the code based deformation capacities.

Keywords: *Damage Limits, Rotation Capacity, Strain Limits, Experimental Load Displacement Relations, Plastic Hinge Length*

BELİRGİN DÜŞEY YÜKLER ALTINDAKİ BETONARME KİRİŞLERİN ÇEVİRİMSSEL YÜKLER ETKİSİNDEKİ DAVRANIŞLARI ÜZERİNE DENEYSSEL BİR ÇALIŞMA

ÖZ

Bu çalışmada, düşey yük etkilerine maruz bırakılan ve bırakılmayan betonarme kirişlerin çevrimsel davranışları incelenmiştir. Bu amaçla, düşeyi yükler kuvvet kontrollü, çevrimsel yüklerin deplasman kontrollü uygulandığı deneysel bir program yürütülmüştür. Düşey yük etkisinin dikkate alındığı deneysel sonuçlar sonuçları, düşey yük etkisinin dikkate alınmadığı yükleme profiline sahip deney numunelerinin sonuçları ile karşılaştırılmıştır. Deneysel olarak gözlemlenen hasar durumları ve deformasyonlar, Türk Deprem Yönetmeliği tarafından önerilen değerlerle karşılaştırılmıştır. Belirgin düşey yük etkisi ile yükleme profilinin tek yönlü plastik mafsalların oluşumuna neden olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca, numunelerin deformasyon kapasitelerinin, yönetmelikte verilen deformasyon kapasitelerinden çok daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Kesit Hasar Sınırları, Dönme Kapasitesi, Birim Şekil Değiştirme Sınırları, Deneysel Yük-yer Değiştirme İlişkileri, Plastik Mafsal Boyu*

INTRODUCTION

Current earthquake design codes [1, 2] allow the inelastic and nonlinear behavior of structures when the ductile behavior and plastic hinge mechanism that ensures energy absorption is sustained. Potential damage points are intended to occur at the ends of beams due to flexure with some design principles such as strong column-weak beam principle, ensuring of shear resistance at column-beam joint and capacity design procedure. To this purpose, plastic rotation capacities of beam ends have a great importance for structural performance assessment. Quasi-static tests are widely preferred in experimental researches on plastic rotation capacities of beam under cyclic loads due to its simplicity. Load and deformation capacity of a specimen is obtained based on the imposition of cyclic displacement histories defined with ECCS [3], ACI [4] or ATC [5] recommendations.

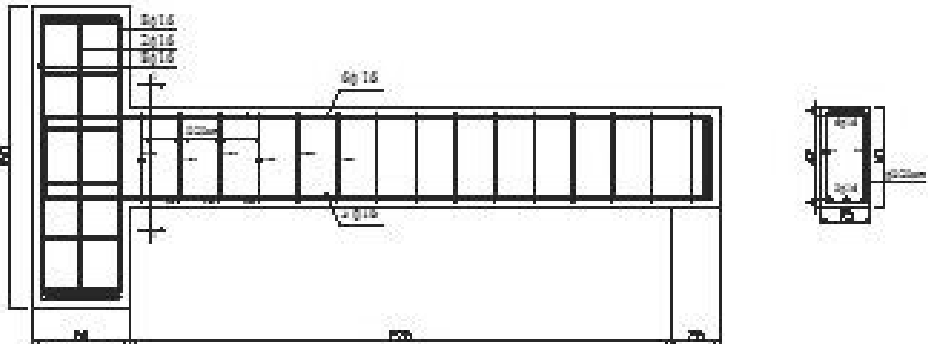
Unidirectional flexure occurs at beam ends under gravity loads whereas reversing flexure occurs under both vertical and earthquake loads. Reversing plastic hinges form when the reversing flexure moment demand is greater than the positive and negative yielding capacities of section. If the cycling flexure moment demand is greater than the yield capacity of section in one direction, unidirectional (for negative moment direction) plastic hinge occurs. In other words, significant gravity loads can affect the plastic hinge mechanism to be unidirectional or reversing.

Previous researches mainly use loading histories cause inelastic behavior under both positive and negative moment to investigate the cyclic behavior of RC beams. [6–13]. These studies usually ignore the effects of gravity load since there is a limited number of researches focusing on significant vertical load effect. Walker and Dhakal [14] conducted an experimental study and they reported that curvature ductility at unidirectional plastic hinge under significant gravity load can be taken two times of the one at reversing plastic hinge. Gião et.al. [15] developed a quasi-static test procedure for RC beams under significant vertical load and compared the analytical and experimental results.

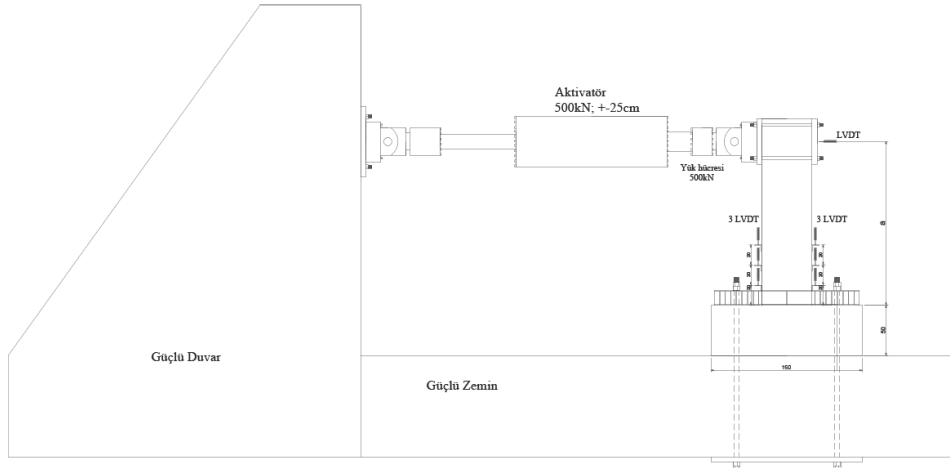
In this study, variation of plastic rotation capacities of reinforced concrete beams with transverse reinforcement ratio less than the minimum ratio due to vertical loads are investigated.

EXPERIMENTAL PROGRAM

The experiments are conducted at the Structural Testing Laboratory. Two identical cantilever beam specimens with dimensions of 25/50 cm are produced. Yield strengths of reinforcing bars are 498 MPa for both samples whereas compression strengths of concrete is 48.6 MPa for sample K6.0LP1 and 44.5 MPa for sample K6.0LP2. Geometric properties and test setup of samples with shear span / effective depth ratio equal to 6.0 are illustrated in Fig.1 and 2, respectively.

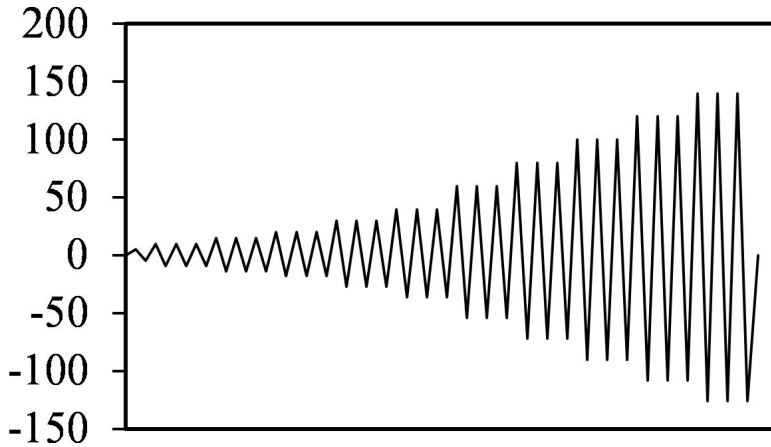

Şekil 1: Geometry, detailing and instrumentation of the specimens K6.0LP1 and K6.0LP2

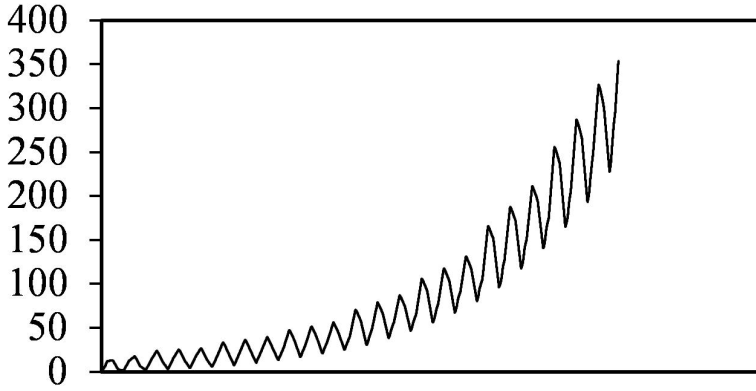

Şekil 2: Test setup

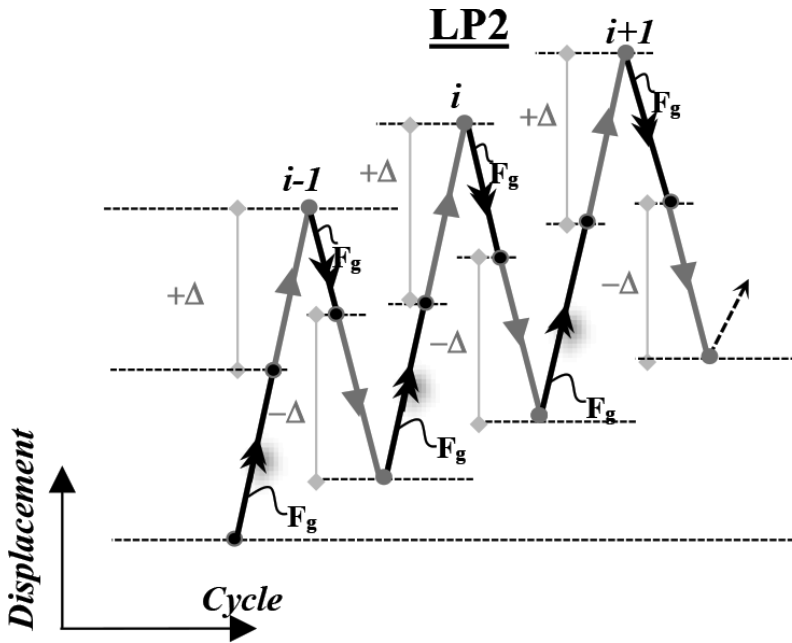
In test procedure, two different load profile is used. First loading profile (LP1) is displacement controlled and applied to K6.0LP1, whereas the second loading profile (LP2) is both load and displacement controlled and applied to K6.0LP2. These profiles can be seen in Figs. 3 and 4, respectively. As it is seen from Fig. 5, first step of LP2 is application of gravity load as a force controlled step. In this study, the gravity load is considered as the 50% of the horizontal force that leads the top reinforcement to yielding. [15].

Şekil 3: YP1: Displacement history of specimen K6.0LP1

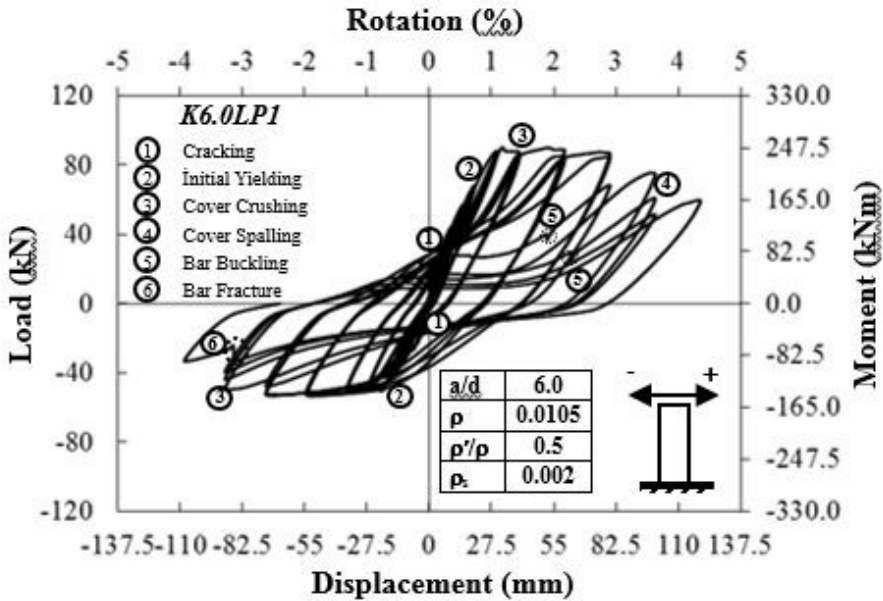
Şekil 4: YP2: Displacement history of specimen K6.0LP2

Şekil 5: Typical load cycle in the LP2 test procedure of specimen K6.0LP2 [15]

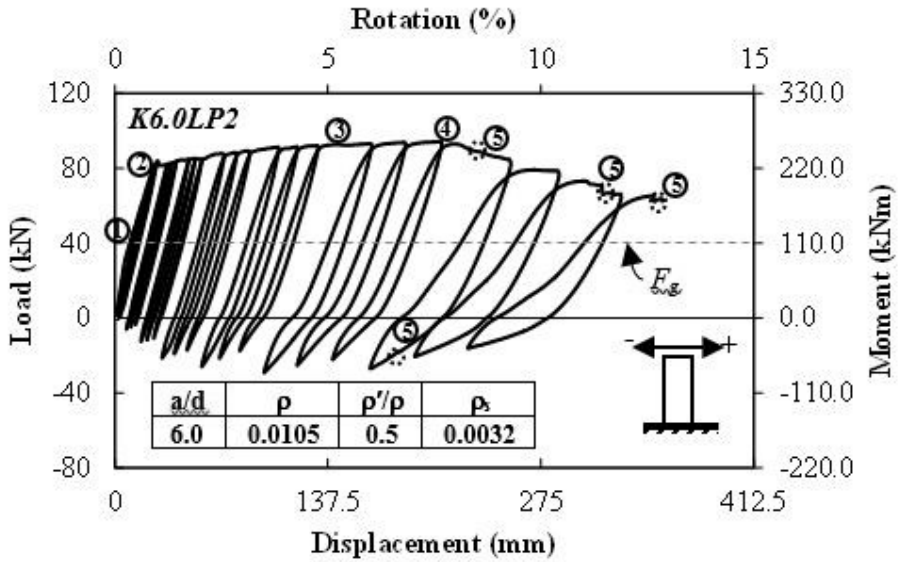
EXPERIMENTAL RESULTS

Load–displacement response of test specimens are shown in Figs 6 and 7. Various damage limit states observed during the experiments are illustrated in the figures. The most notable observations, in sequence of first occurrence, are concrete cracking, longitudinal reinforcement yielding, initial spalling of the concrete cover, complete spalling of the concrete cover, longitudinal reinforcement buckling, and longitudinal reinforcement fracture. Also the final failure modes of specimens are presented in Figs. 8 and 9.

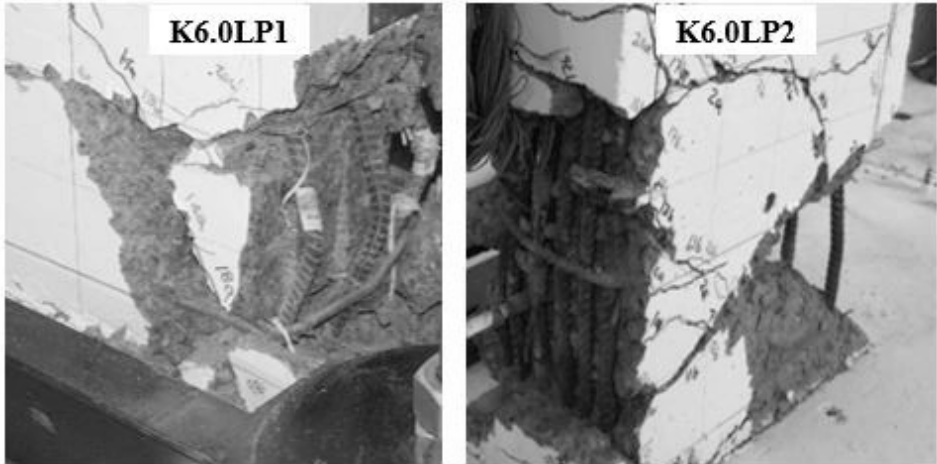

Şekil 6: Force–displacement hysteretic diagram of specimen K6.0LP1

For K6.0LP1 specimen which is subjected to displacement controlled LP1 profile, reversing plastic hinges occurred for both positive and negative flexure directions. Significant decrease in moment bearing capacity corresponds to buckling of compression reinforcement and confined concrete core crushing in negative bending and rupture of tensile reinforcement in positive bending of bottom reinforcement. As the longitudinal reinforcement configuration is non-symmetrical, load–displacement response of specimen is non-symmetrical and damages occur in bottom reinforcement.

Şekil 7: Force–displacement hysteretic diagram of specimen K6.0YP2

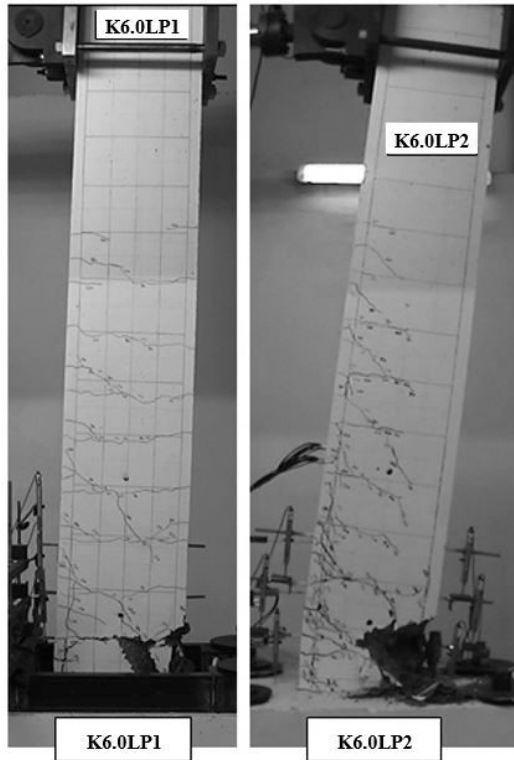

Şekil 8: Failure mode of specimens

Considering K6.0LP2 specimen which is subjected to both load and displacement controlled LP2 profile, inelastic behavior is observed for negative bending whereas for positive bending half of the plastic moment capacity is reached and unidirectional plastic hinge occurred. The plastic rotation capacity of K6.0LP2 specimen is two times of the corresponding one of K6.0LP1 specimen. Significant decrease in moment bearing capacity of test specimen occurred by buckling of

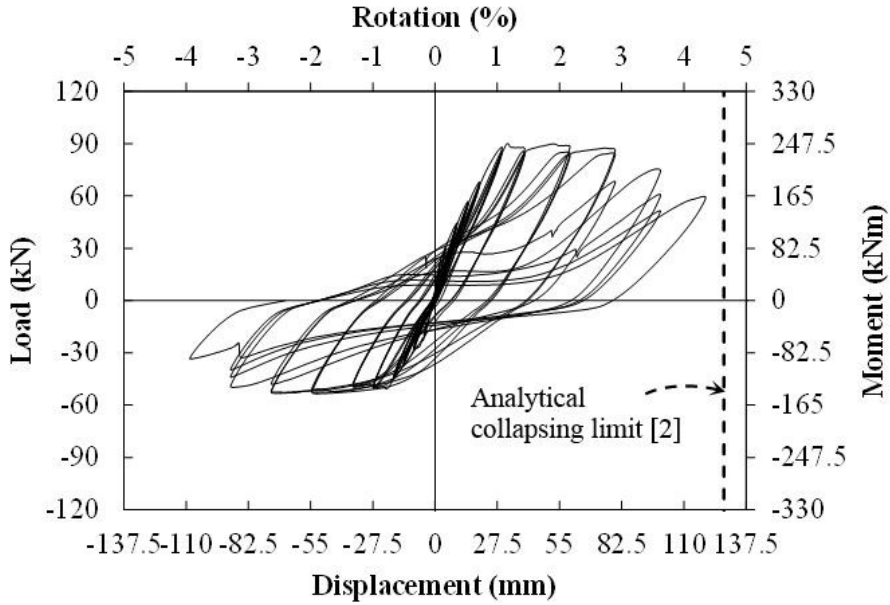
compression reinforcement at the low reinforcement ratio side of the section. But for K6.0LP2 specimen, loading continued after buckling and test stopped due to excessive deformation despite the fact that the beam resistance was still higher than the pre-established gravity load (F_g).

Load-displacement relationship of test samples are presented in Figs.10 and 11 as well as analytical displacement value obtained based on confined concrete strain for collapsing limit given in Turkish Seismic Design Code. As it is seen from Figure 10, confined concrete material strain limit given in Turkish Seismic Design Code remains insufficient to represent collapsing limit state. Although, tie spacing for both samples are approximately two third of the code requirement, experimental plastic rotation capacity is nearly two times of the one obtained by Turkish Seismic Design Code for the case of significant gravity load as it is seen in Figure 11. In other words, the main reason for the great difference –say 2.5 times– between experimental plastic rotation capacities of two identical RC beams is found to be significant gravity load effect and formation of unidirectional plastic hinge.

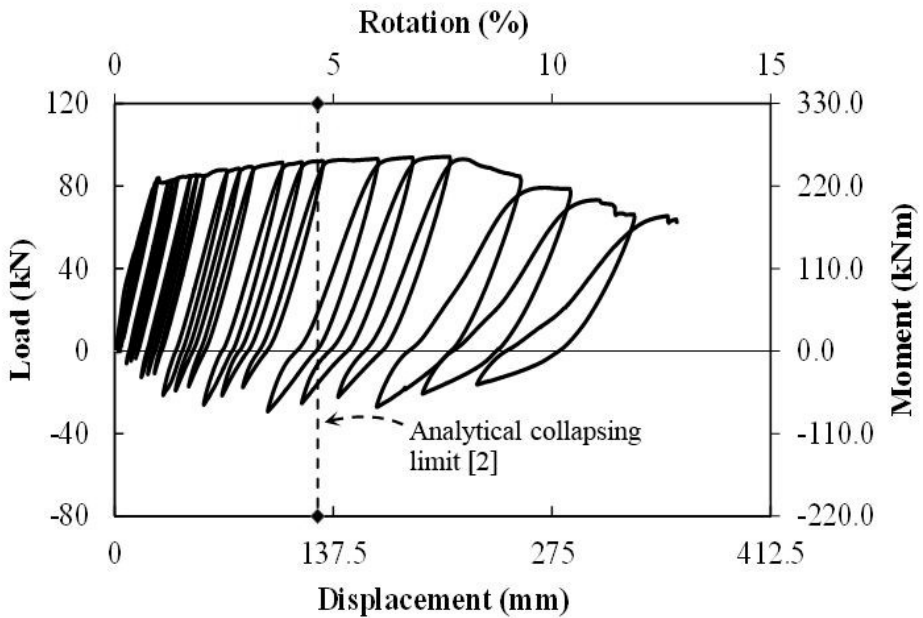

Şekil 9: Failure mode of specimens

Şekil 10: Comparison of displacement capacities obtained by Turkish Seismic Design Code with experimental results (K6.0LP1)

Şekil 11: Comparison of displacement capacities obtained by Turkish Seismic Design Code with experimental results (K6.0LP2)

CONCLUSION

This study aims to investigate the seismic inelastic behavior of concrete beams with significant gravity load through experimental analyses. To this purpose, four sample beams have been produced and an experimental program is carried out in which gravity loads are applied by force controlled test procedure whereas cyclic loads are applied by displacement controlled test procedure. The results of tests with gravity load effect are compared with the results of control specimens with increasing displacement loading profile. Experimentally observed damage states and deformation demands are compared with the respective values proposed by Turkish Seismic Design Code. It is found that, the loading procedure with significant gravity load effect leads to the formation of unidirectional plastic hinges. Besides, the deformation capacities of the specimens are found to be much higher than the code based deformation capacities. The main results obtained by comparing experimental data obtained from experiments with analytical solutions are summarized below.

- The gravity load is found to be very effective on the plastic hinge forming pattern. For specimen which is subjected to displacement controlled LP1 profile that does not consider gravity load effect, reversing plastic hinges occurred for both positive and negative flexure directions.
- Considering significant gravity load effect, specimen which is subjected to both load and displacement controlled LP2 profile, inelastic behavior is observed for negative bending whereas for positive bending half of the plastic moment capacity is reached and unidirectional plastic hinge occurred.
- The plastic rotation capacity increases dramatically in case of significant gravity load effect.
- Other parameters such as plastic hinge length, displacement capacity and maximum mean strain are found to be higher in specimens with unidirectional plastic hinge formation than bi-directional plastic behavior.

Confined concrete material strain limit given in Turkish Seismic Design Code remains insufficient to represent collapsing limit state when compared to load-displacement relationship of test samples. Thus, the damage limit values based on the performance evaluation of existing structure should be revised.

ACKNOWLEDGEMENTS

This study is supported by Istanbul Aydın University Scientific Research Projects Center with the project number of BAP2016-01.

REFERENCES

Turkish Seismic Design Code, Ministry of Public Works and Settlement, Ankara, 2007.

EN 1998-3, Eurocode 8: "Design of Structures for Earthquake Resistance-Part 3: Assessment and Retrofitting of Buildings", Brussels, 2003.

ECCS, "Recommended testing procedure for assessing the behaviour of structural steel elements under cyclic loads", European Convention for Constructional Steelwork, 1985.

ACI T1.1-01, "Acceptance criteria for moment frames based on structural testing", ACI, 2001.

ATC Report No. 24, "Guidelines for seismic testing of components of steel structures", ATC, 1992.

Corley, G. W., "Rotational Capacity of Reinforced Concrete Beams", Journal of the Structural Division, ASCE, V. 92, 121-146, 1966.

Baker, A. L. L., and Amarakone, A. M. N., "Inelastic Hyperstatic Frame Analysis", Flexural Mechanics of Reinforced Concrete, ACI, SP-12, 85-142, 1967.

Mattock, A. H., "Rotational Capacity of Hinging Regions in Reinforced Concrete Beams", Flexural Mechanics of Reinforced Concrete, ACI, SP-12, 143-181, 1967.

Eligehausen, R., and Langer, P., "Rotation Capacity of Plastic Hinges and Allowable Moment Redistribution", CEB Bulletin, No. 175, 17.9-17.27, 1987.

Hillerborg, A., "Fracture Mechanics Concepts Applied to Moment Capacity and Rotational Capacity of Reinforced Concrete Beams", Engineering Fracture Mechanics, V. 35, 233-240, 1990.

Bigaj, A. J., "Structural Dependence of Rotation Capacity of Plastic Hinges in RC Beams and Slabs", PhD thesis, Delft University, the Netherlands, 1999.

Bigaj, A. J., and Walraven, J., "Size Effects on Plastic Hinges of Reinforced Concrete Members", Heron, V. 47, 53-75, 2002.

Ma, S.Y.M., Bertore, V.V, and Popov, E.P., "Experimental and Analytical Studies On Hysteretic Behavior of Reinforced Concrete Rectangular and T-Beams", Report EERC 76-2, University of California, Berkeley, May 1976, 241 pages.

Walker A.F. and Dhakal R.P., "Assessment of material strain limits for defining plastic regions in concrete structures", Bulletin of The New Zealand Society for Earthquake Engineering, Vol. 42, No. 2, 2009.

Gião R., Lúcio V., and Chastre C., "Assessing the behaviour of RC beams subject to significant gravity loads under cyclic loads", Engineering Structures, Vol. 59, 512-21, 2014.

Megget, L. M. and Fenwick, R. C. (1989). "Seismic behaviour of a reinforced concrete portal frame sustaining gravity loads", Bulletin of NZ Society for Earthquake Engineering, Vol. 22, No. 1

ASCE, (2006). "Seismic Rehabilitation of Existing Buildings," ASCE Standard ASCE/SEI 41-06, American Society of Civil Engineers, Reston, Virginia.

Y.Jiao, S.Kishiki, S.Yamada (2012). "Loading protocols employed in evaluation of seismic behavior of steel beams in weak-beam moment frames", 2012 15 WCEE LISBOA

SOSYAL MEDYADA YAYINLANAN KURUMSAL REKLAMLARIN KURUM İMAJINA ETKİSİ

Emin Mert KIRARSLAN

İstanbul Aydın Üniversitesi

mertkirarslan@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2675-2588>

Deniz AKBULUT

İstanbul Aydın Üniversitesi

denizakbulut@aydin.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-0236-525X>

ÖZ

İletişim ve teknoloji alanlarında yaşanan hızlı değişimler, küresel rekabet ortamını da etkilemektedir. Buna göre kuruluşlar, kurumsal süreçte geleneksel yöntemlerin yanında imaj ve itibara yönelik bir halkla ilişkiler uygulaması olan kurumsal reklamcılığa yönelmektedir. Kuruluşlar için genel olarak imaj ve farkındalık oluşturmaya yönelik kullanılan kurumsal reklamlar, halkla ilişkilerin dinamik yapısından dolayı günümüzde etki alanlarını artırmakta olan modern bir kurumsal araç olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle teknolojik gelişmeler sonrası hayatın önemli bir parçası haline gelen internet ortamı ve sosyal medya, kuruluşların kurumsal reklamlar ile gündeme etki etmeye çalıştıkları ortamları oluşturmaktadır. Bu çalışma, kurum ya da kuruluşların kurumsal reklamları kullanarak sosyal medya gündemine olan etkilerini araştırmak ve kurumsal reklamların sosyal medyada bir gündem belirleme aracı olarak kullanılabilceğini ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır. Bu bağlamda, kurumsal reklamların farklı işlev ve fonksiyonlarına dikkat çekilerek, kuruluşların sosyal medya gündemine olan etkileri ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Kurumsal Reklam, Halkla İlişkiler, Sosyal Medya*

SOCIAL MEDIA ADVERTISING CORPORATE ORGANIZATION PUBLISHED THE EFFECT OF IMAGE

ABSTRACT

In the areas of communications and technology of the rapid changes in the global competition also affect the environment. According to this process the enterprise organizations next to the traditional methods for image and reputation for implementation of a public relations and aiming for the corporate advertising. For organizations in general for creating the image and awareness of the business advertisements used public relations dynamic domains in today because of the nature of the economy in a modern business emerging as the vehicle. In particular, the technological developments after the pleasures of the world to become an important part of the internet environment and the social media advertising and business organizations tried to put on the agenda of the domain environments. This operation is the organization or organizations using the enterprise ads to be placed on the agenda of the impact of social media and corporate advertising to explore a social media can be used to determine the agenda as the vehicle is intended to reveal the. In this context the business function and the functions of the different ads attract attention to be placed on the agenda of the organizations of the effects of social media.

Keywords: *Corporate Advertising, Public Relations, Social Media*

GİRİŞ

Özel günlerin, markalar için yeni stratejiler doğurduğu ve markaların hedef kitle üzerinde farkındalık yaratmak için bu yönde reklam stratejilerini değiştirdikleri görülmektedir. Bu durum, markaların özellikle son yıllarda halkla ilişkiler ve sosyal sorumluluk faaliyetlerine önem vermesine ve bir halkla ilişkiler uygulaması olan kurumsal reklamcılığa yönelmelerine yol açmıştır.

Başarılı bir kurumsal reklam, kurum ve kuruluşlar için imaj ve itibar oluşturmak açısından önemlidir. Kurumsal reklam ile amaçlanan ürün satmak değil, hedef kitle üzerinde kalıcı ve etkili bir imaj çalışması yaparak “farkındalık” yaratmaktır. Kurumsal reklamları tüketiciye yönelik ürün reklamlarından ayıran en önemli fark, hedef kitleye yönelik profesyonel bir algı ve imaj çalışması olmasıdır. Kurumsal reklamda, marka veya ürüne yönelik herhangi bir pazarlama veya sattırma stratejisi izlenmez. Bu farklılık, günümüzde hala karıştırılsa da kurumsal reklam ve ürün reklamını, dolayısıyla halkla ilişkiler ve reklamcılık alanlarını birbirinden ayırmaktadır.

Kurumsal reklamcılıkta hedef genel olarak kurum ve markaya yönelik farkındalık yaratarak; kamuoyunu bilgilendirmek, kurum ve marka üzerinde olumlu bir imaj yaratmak, sosyal sorumluluğa yönelik çalışmalar yaparak hedef kitle üzerinde etkili olmaktır. Kısaca özetlenecek olursa kurum ya da kuruluşlar, tüm bu amaçları gerçekleştirebilmek için halkla ilişkiler uygulaması olan kurumsal reklamcılık ile hedef kitle üzerinde etkili olabilecek stratejiler izlemektedir.

Son yıllarda yapılan araştırmalar, kuruluşların kurumsal reklamcılığa yöneldiğini ve kurumsal reklamlara ayrılan bütçenin arttığını ortaya koymaktadır. Ürün reklamlarına oranla her yıl giderek artmakta olan, özellikle son yıllarda markalar için tercih edilen bir kavram ve strateji olan kurumsal reklamlar ile halkla ilişkiler alanı da giderek önem kazanmaktadır.

Kurumsal reklam yapmayı planlayan kuruluşlar, yayınlanacak reklamın açık ve anlaşılır olmasına dikkat etmelidir. Reklamlarda verilecek mesaj net bir şekilde hedef kitleye ulaşmalı, hedef kitlenin istek ve beklentisiyle kurumun vermek istediği mesaj örtüşmeli ve ikna edici olmalıdır. Yapılacak kurumsal reklamda kurumun, bu durumları göz önünde bulundurarak, halkla ilişkiler profesyonelleri ile birlikte yapacağı çalışmayı doğru bir planlama sürecinden geçirmesi gerekir. Araştırma, planlama, uygulama ve değerlendirmeden oluşacak olan bu süreçte, başarılı bir kurumsal reklam yapılarak kurum imajına ve itibarına olumlu katkıda bulunulabilir.

Ülkemizde kurum ve kuruluşların, özellikle son yıllarda yoğun bir şekilde kullanmaya başladıkları kurumsal reklamcılığın önemi ve etki alanları giderek artmaktadır. Bu durum, kurumsal reklamcılık üzerine yeni çalışmalar yapılmasını gerektirmektedir ve çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada, kuruluşların kurumsal reklam çalışmalarının sosyal medyada gündemi nasıl etkilediği konusu üzerinde durulacaktır.

HALKLA İLİŞKİLERİN TANIMI

Günümüzün değişen, gelişen ve yenilikçi dünyasında giderek önem kazanan ve popülerleşen mesleklerden birisi de halkla ilişkilerdir. Profesyonelliğe özellikle dikkat eden kurum ya da kuruluşlar için halkla ilişkiler mesleği her geçen gün önem kazanmaktadır.

Rakipleriyle giriştiği rekabet ortamında fark yaratmak isteyen ve kendi alanında en iyi "kurumsal imaja" sahip olmayı amaçlayan kurum ve kuruluşlar, halkla ilişkiler mesleği ve bu alanda yapılan profesyonel çalışmalardan faydalanmaktadır.

Dinamik yapısı ve sürekli yenilenen, kendisini geliştiren bir alan olması nedeniyle halkla ilişkilerin işlevsel boyutları her geçen gün artmaktadır. Bu durum, halkla ilişkilerin etki alanlarını genişletmekte ve buna bağlı olarak var olan uygulamalarının güncellenmesinin yanı sıra; danışmanlık, medya ilişkileri, kurumsal sosyal sorumluluk, sponsorluk, kurumsal reklam gibi çeşitli uygulama alanlarını da ortaya çıkarmaktadır.

GÜNDEM BELİRLEME KURAMI

Gündem belirleme kuramı, günümüzde kamuoyu ve gündem belirlemeye yönelik çalışmaların temelini oluşturmaktadır. Gündem belirlemeye yönelik çalışmaların ortak noktası, çeşitli çalışmalar ile kamuoyu ve toplum üzerinde farkındalık yaratarak söz konusu olayları, kişileri veya konuları gündemde tutmaktır.

McCombs ve Shaw'ın temsilcisi oldukları kurama göre medya, toplumlara yönlendirebilen bir araçtır. Buna göre medya, önem verdiği konuları gündeme taşır ve toplumun gündemini belirler. Medyanın önem vermediği konular ise toplumun gündemini etkilemez (Yaylagül, 2014: 81).

Kamuoyunda gündem belirlemeye yönelik çalışmalar, geçmişten günümüze kadar uzanan süreçte çeşitli kitle iletişim araçları ile gerçekleştirilmektedir. Hızla küreselleşmekte olan dünyada medya unsuru, kamuoyunun gündemini belirlemede birincil etken olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle son yıllarda iletişim ve teknoloji alanlarındaki değişimlere bağlı olarak gücünü ve etki alanlarını artıran medya unsuru, çeşitli kitle iletişim araçları ile kamuoyunun gündemini etkilemekte ve toplumu yönlendirmektedir. Medya gündemi, siyasal gündem, kamu gündemi ve sosyal medya gündemi, kuramın alt başlıklarını oluşturmaktadır.

McCombs ve Shaw'ın baş temsilci olarak gösterildikleri kurama göre, medya gündeminin birincil derecede önemli gösterdiği konular ile kamusal ve siyasal gündemlerde yer alan konular arasında algısal benzerlikler olduğu belirtilmektedir. Bu durum, medya gündeminin doğrudan diğer gündemleri de etkileyebildiğini ve bu gündemlerin birbirleriyle etkileşim halinde olduklarını açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Filli Boya'nın Özgecan cinayetini¹ medyaya taşınması ve kısa sürede gündemi belirlemesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Filli Boya, kadına şiddet konusuna dikkat çekmek ve kamuoyu tepkisi oluşturabilmek için kısa bir kurumsal

¹ 11 Şubat 2015 tarihinde okuldan çıktıktan sonra eve gitmek için minibüse binen 19 yaşındaki üniversite öğrencisi Özgecan Aslan, minibüs şoförünün saldırısına uğramış ve öldürülmüştü. Vahşice işlenen cinayet toplumda kısa sürede büyük tepki toplamış, kadına şiddet olaylarının artmasını ve kadın hakları konusunda alınan önlemlerin yetersiz kalmasını protesto etmek isteyen binlerce insan, ülke çapında eylemler yapmıştı.

reklam film yayınladı. Hiçbir şekilde logo veya kurumsal bilgi içermeyen reklam filminde ekran karartıldı ve sadece ‘‘Simsiyah, #Özgecanİçin’’ ifadeleri ekranlara yansıtıldı. Belli bir saatte ulusal kanallarda farkındalık oluşturmak ve kadına yönelik şiddete dikkat çekmek için yayınlanan kurumsal reklam filmi, kısa süre içinde ülke gündemini belirledi.

Cerici’ye göre medya, siyasiler ve siyasilerin yönettikleri arasında kullanılan bir araçtır. Buna göre siyasiler, yönettikleri toplumu yönlendirebilmek için medyayı kullanmaktadır. Medya, siyasilerin toplumu yönlendirebilmeleri için en önemli araçtır (2001: 23). Yani siyaset, toplumu sorunsuz bir şekilde yönetebilmek için öncelikle medyaya ihtiyaç duymaktadır. Medya da gündeme taşıyacağı konular için siyasetten beslenmektedir. Karşılıklı bu etkileşim, çoğu zaman kamuoyunun gündemini de belirlemektedir.

2013 yılında AK Parti hükümetinin gerçekleştirmeye çalıştığı çözüm süreci ve çözüm sürecini topluma ifade edebilmek için kurulan akıl insanlar heyeti, siyasal gündem belirleme çalışmalarına örnek olarak verilebilir. Siyasiler tarafından 2013 Nisan ayında başlatılan çalışmalar, medya ve kamuoyunun gündeminde uzun süre yer edinen ülke gündemini belirlemiştir.

Mc Combs’a göre kamu gündemi, toplumun söz konusu olaylara verdiği önem derecesi ile alakalı olarak ortaya çıkmaktadır. Toplum, kendisine yöneltilen ülkenin öncelikli sorunu nedir sorusuna cevap verir ve bu durum kamu gündemini oluşturur (2001: 2). Özellikle iletişim ve teknolojinin gelişmesine bağlı olarak toplumların ülke sorunları hakkında daha katılımcı bir hale gelmeleri ve ortak ses oluşturabilmeleri, kamu gündeminin gündem belirleme çalışmalarında etkinliğini giderek arttırmaktadır.

Kapani, siyasilerin kamuoyunun görüşlerine önem vermesi gerektiğini belirtmektedir. Önemsenmemiş kamuoyu baskıları, zaman içinde siyasi otoriteyi zayıflatabilir. Amerika’da yaşanan Watergate skandalı ve Başkan Nixon’un istifası, kamuoyunun siyaseti yükselten ve alçaltan bir güç olduğunu ortaya koymaktadır (2011: 172). Buna göre kamu gündemi ve siyaset arasında sıkı bir bağ olduğu görülmektedir.

Kamusal alanı soyutlaşmış kavram olarak niteleyen Çığ’a göre kamusal alan, bireylerin sürekli etkileşim içinde oldukları ve düşüncelerini toplu halde yansıtarak kamuoyu oluşturabildikleri alanlar olarak tanımlanmaktadır (2012: 49). Taylor’a göre ise kamusal alan, topluma ait bireylerin çeşitli medya araçlarından almış oldukları bilgiler ile birleşerek toplumsal olaylar hakkında düşüncelerini yansıttıkları ortak mekanlar olarak belirtilmektedir (2006: 89).

İnternetin gücüne dikkat çeken Rheingold ise kamusal alan kavramını en son teknoloji yani yeni medya araçları ile açıklamaktadır. Buna göre günümüzün kamusal alanı, demokratik toplumların bir gereği olarak ortaya çıkmaktadır. Yeni kitle iletişim araçlarında oluşturulan kamusal alan, demokrasinin yetersiz kaldığı durumlarda toplumsal bir güç oluşturmaktadır (Aktaran Timisi, 2003: 22-23). Dolayısıyla son teknoloji ve sosyal medya, bireysel toplulukları bir güç haline getirmekte ve günümüzün kamusal alanını oluşturmaktadır.

Yeni bir kamusal alan olarak sosyal medyanın gündem belirlemesi ve bireysel toplulukları ortak düşünceler ile harekete geçirmesine ülkemizden örnek olarak, 2013 yılında gerçekleşen Taksim Gezi Parkı olayları ön plana çıkmaktadır. Gezi Parkı'nda bulunan ağaçların kesilmesini engellemek amacıyla bireysel gruplar tarafından başlatılan eylemler, kısa sürede ülkenin gündemine oturmasına rağmen geleneksel medya araçlarında sansür uygulanmasından dolayı yeterince yer bulmamış ancak sosyal medyanın gücü, Gezi Parkı olaylarını ülkenin gündemi haline getirmiştir. Bu bağlamda sosyal medyanın; günümüzde bireysel toplulukları çeşitli yöntemler ile bilgilendiren, ortak düşünceler ile harekete geçiren ve gündem belirleyebilen yeni bir kurumsal alan olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte her geçen gün yenilenen kitle iletişim araçlarının internet ortamını ve toplumsal görüşleri medyaya sık sık yansıtması, sosyal medyada gündem belirleme çalışmalarına farklı yöntem ve teknikler kazandırmaktadır. Hızla gelişen dijital teknoloji yeni medyayı sürekli yeni imkanlarla donatırken içerik üretim ve tüketim süreçleri de geleneksel medyadaki formlarından bambaşka formlara dönüşmektedir (Karadağ, 2017: 88). Çeşitli profesyonel yöntemler ile gerçekleştirilen bu çalışmalarda ortak amaç, sosyal medya ve internetin gücünden faydalanarak bireylerin dikkatini çekmek ve ülke gündemini etkileyebilmektir.

KURUMSAL REKLAM KAVRAMI VE KAPSAMI

Halkla ilişkiler çalışmalarının kurumsallaşması ve modernleşmesi, kurumsal reklamların ortaya çıkmasını gelişimini sağlamıştır. Odih'e göre Amerika'da başlayan modern kurumsallaşma süreci, ürün sattırmaya yönelik kurumsal politikaları değiştirmiş ve zamanla kurum kavramını ortaya çıkarmıştır. Kurum kavramının ortaya çıkmasıyla birlikte kurumu tanıtmaya yönelik faaliyetler, dolayısıyla kurumsal reklamlar ortaya çıkmıştır (2007: 204).

Okay ve Okay, değişmekte olan dünyada kuruluşların büyüüp daha geniş alanlara yayılmalarının, başta ekonomik ve sosyal faktörler olmak üzere daha büyük faaliyetlerde bulunmalarına yol açtığını belirtmektedir. Daha geniş alanlara

yayılmış kuruluşların faaliyetlerinin sürdürülebilmesi için, öncelikle anlaşılır olmak ve dış çevreyle etkileşim içinde olmak gerekir. Kuruluşların kazanacakları itibarı sürdürmek, hedef kitlenin zihninde kalıcı olmak ve imaj yaratmak için kurumsal reklam çalışmalarını gerçekleştirmeleri gerekmektedir (2016: 369).

Elden ve Yeygel'e göre kurumsal reklamlar, kuruluşların marka ve kimlik oluşturmak amacıyla gerçekleştirdiği faaliyetler olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede kuruluşlar, hedef kitleleri ile şeffaf ve kurumun politikalarını açıkça ifade eden ilişkiler kurmaktadır. Kurumun sosyal sorumluluk faaliyetlerine ne derece önem verdiği konusunda dış çevreyi bilgilendiren kurumsal reklamlar, kurumsal imajı da olumlu olarak etkilemektedir (2006: 287).

Kuruluşların artık kısa vadeli çalışmalar yerine uzun vadeli imaj oluşturmaya yönelik çalışmalara yönelmeleri, uluslararası kuruluşlar arasında sosyal sorumluluk anlayışını yaygınlaştırmaktadır. Coca Cola Türkiye Bölge Başkanı Burak Başarır, sosyal sorumluluk faaliyetlerinin uzun vadeli etkilerinin tartışılmaz olduğunu ve uzun vadede kuruluşlar için sürdürülebilirliği sağladığını belirtmektedir (Akşam Gazetesi, 2011).

Buna göre sosyal sorumluluk, kuruluşların toplum tarafından benimsenmesini sağlamaktadır. Kuruluşlar için toplumda farkındalık yaratan bu çalışmalar, mal ve ürün odaklı gelenekçi yöntemler yerine kurumsal reklamlar gibi uzun vadeli yöntemleri öne çıkarmaktadır.

KURUMSAL REKLAMLAR VE İMAJ OLUŞTURMA

Kuruluşlar, markayı konumlandırmak veya farkındalık yaratmak dışında olumlu bir imaj oluşturmak için yapılan kurumsal reklamlarda özel günleri de kullanmaktadır. Ipsos araştırma şirketinin 2017 yılı için yapmış olduğu araştırmada, yılın en çok beğenilen ilk beş reklamından dördü özel günlere yönelik yapılmış kurumsal reklamlar arasında yer almaktadır (Mediacat, 2018).

Araştırma sonuçları incelendiğinde ilk üç sırada tam puan olarak zirveyi paylaşan reklamlar arasında Filli Boya'nın 8 Mart Kadınlar Günü reklamı, Turkcell'in 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı reklamı ve Halk Bankası'nın Anneler Günü reklamı yer almaktadır. Dördüncü sırada Vodafone'un Babalar Günü reklamı ve beşinci sırada da Sağlık Bakanlığının kamu spotu reklamı yer almaktadır. Araştırma sonuçlarına göre yılın en çok beğenilen reklamlarının kurumsal reklam özelliği taşıdığı görülmektedir.

KURUMSAL REKLAM TÜRLERİ

Kuruluşların farklı kullanım amaçlarının yanı sıra halkla ilişkiler alanında yaşanan hızlı değişimler, kurumsal reklamcılığın türlerini arttırmakta ve

literatürü genişletmektedir. Kurumsal kimlik ve imaj reklamcılığı, finansal kurumsal reklamcılık, sosyal sorumluluk reklamı, savunma reklamları, değişim ve devralma dönemlerinde uygulanan reklamlar kurumsal reklam türleri arasında yer almaktadır.

Kuruluşların farklı amaçlar için kullanmakta olduğu kurumsal reklamcılığın en yaygın şekilde kullanılan türü kurumsal kimlik ve imaj reklamcılığı olarak görülmektedir. Küresel rekabet ortamının sonuçları arasında yer alan modern kurumsallaşma süreci, kuruluşları sürdürülebilir imaj için yeni yöntem ve tekniklere yöneltmektedir. Bu noktada kurumsal reklamlar; olumlu bir imaj oluşturmak ve sürdürülebilirliği sağlayabilmek için kuruluşlar tarafından imaj yönetiminde kurumsal bir araç olarak kullanılmaktadır.

Geçmişten günümüze kadar yapılan birçok çalışma, finansal kurumsal reklamların kuruluşların ekonomilerini olumlu anlamda etkilediğini ortaya koymaktadır. Araştırmacıların “Grace” kurumsal reklamları üzerinde yapmış oldukları çalışma sonucunda, finansal kurumsal reklamlar sayesinde kuruluşun farkındalığının arttığı ve bu durumun hisseler üzerinde olumlu etki ettiği ortaya konulmuştur. Schonfeld ve Boyd’un gerçekleştirmiş oldukları başka bir çalışmada ise, finansal içerikli kurumsal reklamların kuruluşların hisselerini ciddi oranda etkilediği görülmüştür (Okay, 2009: 120-121).

Buna göre finansal içerikli kurumsal reklamlar, farkındalık işlevini ortaya koyarak yeni yatırımcıları kuruluşlara çekmekte ve kuruluşların ekonomik faaliyetleri için önemli bir uygulama aracı olarak kullanılmaktadır.

Günümüzde kuruluşların artık hedef kitle ve topluma karşı bazı sorumlulukları vardır. Bu sorumlulukların yerine getirilmemesi, halkla ilişkiler çalışmalarının yok sayılması anlamına gelmektedir. Kuruluşların halkla ilişkiler ve sosyal sorumluluk faaliyetlerine önem vermemeleri, uzun vadede maddi ve manevi kayıplara yol açacaktır (Okay ve Okay, 2016: 588). Buna göre halkla ilişkiler ve sosyal sorumluluk, kuruluşların hedef kitle ve toplum ile kuracakları olumlu ilişkilerin sürdürülmesi anlamına gelmektedir.

Eğitim alanında, Turkcell tarafından 2000 yılında başlatılan “Kardelenler” sosyal sorumluluk projesi, ülkemizde dikkat çeken sosyal sorumluluk projeleri arasında yer almaktadır. Kız çocuklarının eğitimden geri kalmamaları için başlatılan proje kapsamında binlerce kız öğrencinin eğitimine katkıda bulunan Kardelenler projesi, uluslararası belgesellere de konu olarak zamanla güçlü bir sosyal sorumluluk projesi haline gelmiş ve 2010 yılında Birleşmiş Milletler tarafından örnek proje olarak seçilerek kuruluşu uluslararası birçok prestijli ödül kazandırmıştır (Turkcell, 2010).

Bu noktada projeyi ülkeye tanıtılmak ve farkındalık oluşturarak ses getirmek için kuruluş tarafından hazırlanan kurumsal reklam filmlerinin, sosyal sorumluluk projesini ve kuruluşun amacını ortaya koymak için kurumsal bir araç olarak kullanıldıkları görülmektedir. Dolayısıyla kurumsal reklamlar ve sosyal sorumluluk, teknolojik gelişmelere bağlı olarak etkileşim içine girmekte ve bu durum, kurumsal reklamların kuruluşlar tarafından günümüzde sıklıkla tercih edilen kurumsal araçlar olarak kullanılmasını sağlamaktadır.

Elden ve Yeygel'e göre kuruluşlar, yayınlamış oldukları savunucu reklamlar ile toplumu ve hedef kitleyi etkilemeyi amaçlamaktadır. Buna göre kuruluşlar, çeşitli gruplar tarafından dışarıdan gelebilecek olası saldırı ve tehditler karşısında bir kurumsal reklam türü olarak savunma reklamlarını kullanmaktadır (2006: 315).

Toplum içinde yaşanabilecek olası krizler, kuruluşlara da yansıtılabilir ve kuruluş bu durumdan olumsuz bir şekilde etkilenebilir. Bu tür tehdit ve krizlere karşı kuruluşların hazırlıklı olması gerekmektedir. Söz konusu kriz gerçekleşikten sonra kuruluşun toplum içinde güven oluşturacak çalışmalar ile imaj ve itibarını koruyacak önlemler alması, kamuoyunda belli bir oranda farkındalık oluşturacaktır.

Başta isim, logo, amblem, görsel kimlik unsurları olmak üzere kurum kimliğinde yenilenme sürecine giden kuruluşların, hedef kitlelerine ve topluma yeni kimlikleri ile alakalı bilgilendirmeler yapmaları gerekmektedir. Kuruluşta yaşanan tüm bu değişiklikleri hedef kitle ve topluma duyurmak için yapılan kurumsal reklamlar, değişim veya devralma dönemi reklamları olarak adlandırılmaktadır.

Değişim ve devralma dönemi reklam uygulamalarına ülkemizden örnek olarak, Digtürk platformunun 2016 yılında Beinsports tarafından satın alınması ve kamuoyuna kurum kimliği unsurları bakımından tamamen yenilenmiş bir şekilde sunulması gösterilebilir. Uluslararası medya şirketi olan Beinsports'un Digtürk'ü satın almasının ardından kamuoyunu sık sık bilgilendiren reklamlar yaptığı görülmektedir. Buna göre Beinsports, yapmış olduğu kurumsal reklamlar ile Digtürk'ün yenilenen yüzünü ve kurumun yeni kimliğini kamuoyuna tanıtmaktadır.

METODOLOJİ

Araştırmanın Amacı ve Önemi

İletişim ve teknoloji alanlarında yaşanan değişimler ve bu değişimlere bağlı olarak ortaya çıkan küresel rekabet ortamı, benzer ürün ve hizmetler sunan kuruluşları meydana getirmektedir. Kuruluşlar arasındaki bu benzerlik, kurumsallaşma sürecini ve kurumsal faaliyetleri etkileyerek benzer alanda faaliyet gösteren kuruluşları farkındalık oluşturacak çalışmalara yöneltmektedir.

Kuruluşların hedef kitle ve toplum üzerinde farkındalık oluşturabilmeleri için öncelikle olumlu bir imaj ve itibar oluşturmaları gerekmektedir. Bu noktada kuruluşlar, kurumsal kimliklerini topluma yansıtarak profesyonel algı çalışmaları yapabilmek için halkla ilişkiler uygulaması olan kurumsal reklamlardan faydalanmaktadır.

Kurumsal reklamlar, güçlü bir imaj ve itibar oluşturma yanı sıra kuruluşlar için maddi ve manevi sürdürülebilirliği sağlayan önemli araçlar haline gelmektedir. Kurumsal bir imaj oluşturma aracı olarak kullanılan kurumsal reklamların, son yıllarda medya gündemini etkileyebilen modern halkla ilişkiler tekniği olarak da ön plana çıktığı görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı; çeşitli amaçlar doğrultusunda kullanılan ve etki alanları giderek artan kurumsal reklamların, kuruluşlar tarafından sosyal medya gündemini etkileyebilen araçlar olarak kullanılabilmesini ve kuruluşların kurumsal reklamları kullanarak sosyal medya gündeminin belirlenmesine katkıda bulduklarını ortaya koymaktır.

Kurumsal reklamların bir imaj oluşturma aracı olarak kullanılmasının yanı sıra gündem belirlemeye olan etkilerini araştıran bu çalışma, kurumsal reklamlara farklı bir bakış açısı getirmekte olup literatüre katkı sunmayı amaçlamakta ve kurumsal reklamların farklı işlevlerine dikkat çekmesi bakımından önem taşımaktadır.

Araştırmanın Varsayımları

Araştırmanın varsayımları şunlardır;

1. Kuruluşlar kurumsal reklamları araç olarak kullanarak sosyal medya gündeminin belirlenmesinde etkili olmaktadır.
2. Kuruluşlar kurumsal reklamları bir imaj oluşturma ve gündem belirleme aracı olarak kullanmaktadır.
3. Sosyal sorumluluk temalı kurumsal reklamlar sosyal medya gündeminin belirlenmesinde etkili olmaktadır.
4. Sosyal sorumluluk temalı kurumsal reklamlar, kuruluşların ön plana çıktığı kurumsal reklamlara göre sosyal medyada daha etkili olmaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmada İstanbul Sanayi Odası'nın Türkiye'nin en büyük 500 kuruluşunu her yıl açıkladığı listede (2016) ve boya kimya, elektrik elektronik, sağlık, akaryakıt ve otomotiv sektörleri olmak üzere farklı alanlarda faaliyet gösteren ulusal markaların (Filli Boya, Vestel, Eczacıbaşı, Opet, Ford) 8 Mart 2017

tarihinde, sosyal medyada kurumsal resmi hesaplarından kadınlar gününe özel yayınlamış oldukları kurumsal reklamlar incelenmiştir. İletişim kanalları Türkiye’de en çok kullanılan sosyal medya platformları olan Facebook, Twitter ve Youtube ile sınırlandırılmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Söylem analizi yöntemiyle ortaya konulan imaj oluşturmaya yönelik reklam stratejileri, Facebook, Twitter ve Youtube platformlarına ait sosyal medya istatistikleri gösterilerek açıklanmış ve araştırma sonuçları değerlendirilmiştir. Dijk’in belirtmiş olduğu temel ilkelere göre söylem analizi, yazılı ya da sözel söylemlere odaklanmaktadır. Burada amaç, söylemdeki anlama ulaşmak ve açıklayıcı olmaktır. Anlam ile ilgilenen araştırmacının burada sorması gereken sorular, ‘bunun anlamı nedir?’, ‘burada kastedilen nedir ya da ne anlatılmıştır?’ şeklinde olmalıdır (Barker ve Galasinski, 2011: 63-64).

Araştırmanın Bulguları

Yapılan çalışmada, sınırlılıklarda belirtilmiş olan markaların 8 Mart 2017 Dünya Kadınlar Günü’ne özel yayınlamış oldukları kurumsal reklam filmleri incelenmiştir.

Filli Boya ‘Anca Beraber’’ Reklam Filmi Analizi

Kurumsal Reklamda İşlenen Konular

İncelenen kurumsal reklam filminde, olay örgüsü tek bir konu üzerinden işlenmemekte ve farklı konulara dikkat çekilmektedir. Genel olarak kadının toplumdaki yerine, ‹Eşitliğe ve birlikteliğe› vurgu yapan reklam filminde; kız çocuklarının okutulmaması, çocuk yaşta yapılan evlilikler, kadına şiddet, kadınların çalıştırılmaması, kadının giyim tarzına yapılan eleştiriler ve kadın erkek eşitliğine dikkat çekilmektedir. Ayrıca, ‹Burası Türkiye, özgürüz biz, özgür insanlarız› söylemiyle kadın hakları ve bireysel özgürlüğe özellikle vurgu yapılmaktadır.

Kurumsal Reklamın Türü

Günümüzde kuruluşların hedef kitle ve topluma yönelik sorumlulukları bulunmaktadır. Sosyal sorumluluk olarak ifade edilen ve eğitim, çevre sorunlarının yanı sıra çeşitli toplumsal sorunlara dikkat çekilen bu faaliyetler, kuruluşlara uzun vadede sürdürülebilir kazanımlar sağlamaktadır. Bu noktada kuruluşlar, özel günlerde yayınladıkları kurumsal reklamlarda farklı stratejiler izleyerek hedef kitle ve topluma ulaşmaya çalışmaktadır. Bazı kuruluşlar doğrudan kurum imajı ve kimliğini ön plana çıkaracak kurumsal reklamları tercih ederken, bazı kuruluşlar sosyal sorumluluk içeren reklamları tercih etmektedir.

Carroll, sosyal sorumluluk kriterlerini; ekonomik, yasal, ahlaki(etik) ve gönüllü(hayırsever) sorumluluklar olmak üzere dört boyutta incelemektedir. Ekonomik ve yasal sorumluluğu kuruluş için zorunluluk olarak belirten Carroll, kriterlerin devamında üçüncü sıraya koyduğu ahlaki sorumluluğun toplumun beklentilerine göre şekillendiğini belirtmektedir. Son kriter olan gönüllü sorumluluk ise kuruluşların iyi niyetli ve gönüllü çalışmalarından oluşmaktadır. Bu çalışmalar, kuruluşların toplumsal bir sorunu çözmek ya da bu sorunlara dikkat çekmek için uygulayacakları sosyal sorumluluk çalışmaları arasında yer almaktadır (1991: 42). Buna göre, Filli Boya'nın incelenen kurumsal reklam filmi, işlemiş olduğu konular bakımından sosyal sorumluluk reklamları arasına girmektedir.

Kurumsal Reklam Filminin Sosyal Platform Verileri

8 Mart 2017 Kadınlar Günü'ne özel yayınlanmış olan "Anca Beraber" isimli kurumsal reklam filminin, Filli Boya'nın resmi Facebook, Twitter ve Youtube hesaplarında üç gün içinde almış oldukları etkileşimler ve istatistikî bilgiler şu şekildedir:

Tablo 1: Filli Boya reklamının 7-10 Mart 2017 tarihli sosyal medya istatistikleri

Sosyal Paylaşım Platformu	Beğeni	Paylaşım	İzlenme
Facebook	120 bin beğeni	100 bin paylaşım	5 milyon izlenme
Twitter	173 bin beğeni	105 bin paylaşım	3 milyon izlenme
Youtube	18 bin beğeni	-	1.8 milyon izlenme

Vestel "Türkiye'nin Kadınları; Türkiye'nin Sultanları"

Reklam Filmi Analizi

Kurumsal Reklamda İşlenen Konular

İncelenen kurumsal reklam filmi, Türk kadınının milli mücadele döneminden günümüze uzanan azim ve başarılarını konu almakta ve duygulara hitap edip, cesaretlendirici reklam özelliği taşımaktadır. Tarihte birer simge haline gelmiş Nene Hatun, Halide Edip Adıvar ve Sabiha Gökçen gibi isimleri kısa animasyonlar halinde izleyiciye aktaran reklam filmi, Türk kadınının azimli, fedakâr, cesur ve başarılı olarak tanımlamaktadır. Vestel'e ait Venus marka cep telefonlarından

gösterilen animasyon görüntülerinin devamında, kadınların istemeleri halinde sanat, spor, ofis ve fabrika olmak üzere her alanda başarılı olabileceklerine vurgu yapılmaktadır.

Bu duruma örnek olarak reklam filminin son kısmında, kadınların geri planda tutulmaya çalışıldığı spor branşlarında gerçekleştirmiş oldukları başarılar gösterilmiştir. Kadın voleybol takımının, Vestel'in sponsorluğunda yaşamış olduğu Dünya ve Avrupa şampiyonlukları yine Venus marka cep telefonlarından kısa görüntüler halinde izleyiciye aktarılmıştır.

Kurumsal Reklamın Türü

İncelenen kurumsal reklam filmi, Türk kadınının milli mücadele döneminden günümüze uzanan başarı hikayelerini, cesaretini ve azmini ön plana çıkarmaktadır.

Geçmişin ve bugünün Türk kadınına kısa görüntüler halinde sunan reklam filmi, bu kısa görüntüleri Vestel'e ait Venus marka cep telefonundan izleyiciye sunmaktadır. Ayrıca kadınların sanat, spor, ofis ve fabrika olmak üzere her alanda başarıya ulaşabildiğini gösteren görüntülerde yine Vestel markasına ait görüntüler bulunmaktadır.

Örneğin, kadınların gücüne ve başarılarına vurgu yapan sportif görüntüler, Vestel'in sponsor olduğu kadınlar voleybol liginden alınmaktadır. Buna göre incelenen kurumsal reklam filmi, sosyal sorumluluktan daha çok kurumsal kimlik ve imaj reklam türü özelliği taşımaktadır.

Kurumsal Reklam Filminin Sosyal Platform Verileri

8 Mart 2017 Kadınlar Günü'ne özel yayınlanmış olan "Türkiye'nin Kadınları; Türkiye'nin Sultanları" isimli kurumsal reklam filminin, Vestel'in resmi Facebook, Twitter ve Youtube hesaplarında üç gün içinde almış oldukları etkileşimler ve istatistiki bilgiler şu şekildedir:

Tablo 2: Vestel reklamının 7-10 Mart 2017 tarihli sosyal medya istatistikleri

Sosyal Paylaşım Platformu	Beğeni	Paylaşım	İzlenme
Facebook	75 bin beğeni	14 bin paylaşım	3.3 milyon izlenme
Twitter	70 beğeni	27 paylaşım	2.700 izlenme
Youtube	579 beğeni	-	3.4 milyon izlenme

Eczacıbaşı ‘‘O Kadın Benim’’ Reklam Filmi Analizi

Kurumsal Reklamda İşlenen Konular

İncelenen kurumsal reklam filmi; kadının hırsını, gücünü ve cesaretini ön plana çıkarmakta ve Vestel’in reklamıyla benzer bir şekilde cesaretlendirici reklam özelliği taşımaktadır. Güçlü bir kadın profilini izleyiciye aktarmak için, Eczacıbaşı’na ait kadın voleybol takımının kullanıldığı reklam filminde, farklı meslek gruplarından kadınlar da yer almaktadır.

Reklam filminde kullanılan kadınlar genel olarak; özgüveni yüksek, başarılı, mücadeleden vazgeçmeyen ve kendinden emin kadın profilini izleyiciye yansıtmaktadır. Her koşulda dik duran, çalışmaktan asla vazgeçmeyen ve gücüne inanan kadın profilini konu alan reklam filmi, kadınların yarınların umudu olduğunu da özellikle vurgulamaktadır.

Kurumsal Reklamın Türü

İncelenen kurumsal reklam filmi, kadınları cesaretlendirici bir reklam özelliği taşımaktadır. Genel içeriğine bakıldığında, kadının özgüvenine, dik duruşuna ve cesaretine vurgu yapan reklam filminde kadına yönelik problemler veya kadının ülkemizde yaşamakta olduğu zorluklar yerine, kadının gücüne vurgu yapan bir tema tercih edilmiştir.

Reklamın genel içeriğini oluşturan bu tema için gösterilen örnekler arasında, Vestel’in reklamında da kullanılan kadın voleybol takımına dikkat çekilmiştir. Eczacıbaşı’na ait olan Eczacıbaşı Voleybol Takımı ve oyuncuları, reklam filminde izleyiciye güçlü bir kadın profili olarak sık sık gösterilmektedir. Bu bağlamda söz konusu kurumsal reklam filmi, kurumsal kimlik ve imaj türü reklam özelliği taşımaktadır.

Kurumsal Reklam Filminin Sosyal Platform Verileri

8 Mart 2017 Kadınlar Günü’ne özel yayınlanmış olan ‘‘O Kadın Benim’’ isimli kurumsal reklam filminin, Eczacıbaşı’nın resmi Facebook, Twitter ve Youtube hesaplarında üç gün içinde almış oldukları etkileşimler ve istatistiki bilgiler şu şekildedir:

Tablo 3: Eczacıbaşı reklamının 7-10 Mart 2017 tarihli sosyal medya istatistikleri

Sosyal Paylaşım Platformu	Beğeni	Paylaşım	İzlenme
Facebook	9 bin beğeni	1.500 paylaşım	450 bin izlenme
Twitter	2.300 beğeni	650 paylaşım	27 bin izlenme
Youtube	-	-	-

Opet ‘Kadın Eli’ Reklam Filmi Analizi

Kurumsal Reklamda İşlenen Konular

İncelenen kurumsal reklam filmi, kadınların çalıştıkları meslek dalında daha üst pozisyonlara yükselebileceklerini ve yönetici olarak çalışabileceklerini izleyiciye yansıtmaktadır. Buna göre kurgulanan reklam filminde, kadınların; temizliğe önem verdikleri, işin devamlılığını ve düzenini takip ettikleri, yapılan işi en ince detayına kadar takip ederek gerekli tedbirleri aldıkları, ciddiyeti elden bırakmayarak kontrol edip denetledikleri, Opet çalışanlarıyla birlikte izleyiciye yansıtılmaktadır.

Kurumsal Reklamın Türü

İncelenen kurumsal reklam filminin teması, kadınların çalıştıkları meslek dalında yöneten veya yönetici olarak çalışabileceklerini izleyiciye aktarmak şeklinde kurgulanmıştır. Bu kurgu için Opet benzin istasyonu ve çalışanları kullanılmıştır. Baştan sona kadar Opet markasını ön plana çıkarmasının yanı sıra verilmek istenen mesaj ve ana tema bakımından sosyal sorumluluğa uzak bir reklam olduğu görülen reklam filminin, kurumsal reklam türü olarak kimlik ve imaj reklamı özellikleri taşıdığı görülmektedir.

Kurumsal Reklam Filminin Sosyal Platform Verileri

8 Mart 2017 Kadınlar Günü’ne özel yayınlanmış olan ‘Kadın Eli’ isimli kurumsal reklam filminin, Opet’in resmi Facebook, Twitter ve Youtube hesaplarında üç gün içinde almış oldukları etkileşimler ve istatistiki bilgiler şu şekildedir:

Tablo 4: Opet reklamının 7-10 Mart 2017 tarihli sosyal medya istatistikleri

Sosyal Paylaşım Platformu	Beğeni	Paylaşım	İzlenme
Facebook	15 bin beğeni	1.700 paylaşım	1 milyon izlenme
Twitter	840 beğeni	205 paylaşım	183 bin izlenme
Youtube	86 beğeni	-	450 bin izlenme

Ford ‘Eline Sağlık’ Reklam Filmi Analizi

Kurumsal Reklamda İşlenen Konular

İncelenen kurumsal reklam filmi, kadınların eşit şartlarda yapabileceklerinin sınırı olmadığını vurgulamaktadır. Bu anlayışla kurgulanan reklam filminde, toplumdaki kadın erkek cinsiyet eşitliğine dikkat çekilmektedir. Cinsiyet eşitliğinin önemini anlatmasının yanı sıra, kadını toplum için çalışan ve üreten olarak gösteren reklam filminde, Ford markası için çalışan kadın çalışanların kısa görüntüleriyle birlikte kadının başarısına vurgu yapılmaktadır.

Kurumsal Reklamın Türü

İncelenen kurumsal reklam filminin teması, kadın erkek cinsiyet eşitliği üzerine kurgulanmıştır. Bu çerçevede, toplumdaki cinsiyet eşitliğinden yola çıkarak kadınları eşit koşullarda çalışan ve üreten olarak göstermeye çalışan reklam filmi, kadını cesaretlendirmeye yönelik reklamlar arasında yer almaktadır. Baştan sona kadar Ford markasını ön plana çıkaran reklam filminde, Ford için çalışan kadın çalışanlar da yer almaktadır. Bu bakımdan incelenen kurumsal reklam filmi, kimlik ve imaj reklam türü özellikleri taşımaktadır.

Kurumsal Reklam Filminin Sosyal Platform Verileri

8 Mart 2017 Kadınlar Günü’ne özel yayınlanmış olan ‘Eline Sağlık’ isimli kurumsal reklam filminin, Ford’un resmi Facebook, Twitter ve Youtube hesaplarında üç gün içinde almış oldukları etkileşimler ve istatistiki bilgiler şu şekildedir:

Tablo 5: Ford reklamının 7-10 Mart 2017 tarihli sosyal medya istatistikleri

Sosyal Paylaşım Platformu	Beğeni	Paylaşım	İzlenme
Facebook	20 bin beğeni	1.800 paylaşım	2.3 milyon izlenme
Twitter	2.265 beğeni	450 paylaşım	1 milyon izlenme
Youtube	1.150 beğeni	-	1 milyon izlenme

7-10 Mart 2017 Gündem Başlıkları ve Sosyal Medya Değerlendirmeleri

Kimola Trends ürünü ile analiz edilen ve 7-10 Mart 2017 tarihleri arasında Twitter’da almış oldukları etkileşimlere göre sıralanan gündem başlıklarının ilk 10 listesi şu şekildedir:

Tablo 6: 7-10 Mart 2017 tarihli Twitter başlıkları

Gündem Başlığı	Kategori
1. #8MartDünyaKadınlarGünü	Özel Gün
2. KUTLU OLSUN	Özel Gün
3. Hayırlı Cumalar	Popüler Başlık
4. ‘‘Kadın’’	Özel Gün
5. Kadınlar Günü	Özel Gün
6. #EyAlmanya	Siyaset
7. #AncaBeraber	Marka ve Reklam
8. Barcelona	Spor
9. #ÖnceVatan	Televizyon
10. #MeseleŞuKi	Popüler Başlık

7-10 Mart tarihleri arasında en çok etkileşim alan başlıkların yarısının, 8 Mart Emekçi Kadınlar Günü’ne özel başlıklar olduğu görülmektedir. Bu başlıklar arasında, Filli Boya’ya ait ‘‘Anca Beraber’’ isimli kurumsal reklam filmine özel açılan başlık, marka ve reklam kategorisinde tek başına yer alarak sosyal medya gündemine girmiştir. Aynı araştırma ve teknoloji şirketinin analizleri sonrasında oluşturulan marka endeksinin, 7-10 Mart tarihleri arasında en çok etkileşim alan markalar, sıralamaları ve Twitter pay oranları şu şekildedir:

Tablo 7: 7 Mart 2017 marka endeksi listesi

Markalar	Twitter Pay Oranları
1. Filli Boya	% 41.91
2. Mercedes	% 6.91
3. THY	% 3.31
4. Migros	% 3.14
5. İphone	% 2.60

Tablo 8: 8 Mart 2017 marka endeksi listesi

Markalar	Twitter Pay Oranları
1. Filli Boya	% 62.72
2. THY	% 2.14
3. Mercedes	% 2.06
4. Apple	% 1.87
5. İphone	% 1.79

Tablo 9: 9 Mart 2017 marka endeksi listesi

Markalar	Twitter Pay Oranları
1. Filli Boya	% 30.26
2. İphone	% 3.34
3. THY	% 2.78
4. PuhuTV	% 2.61
5. Mercedes	% 2.52

Tablo 10: 10 Mart 2017 marka endeksi listesi

Markalar	Twitter Pay Oranları
1. Filli Boya	% 16.76
2. PuhuTV	% 10.13
3. Turkcell	% 4.57
4. THY	% 3.63
5. İphone	% 3.53

Kimola'nın Twitter etkileşimlerine göre oluşturmuş olduğu marka endeksi sonuçlarına ek olarak, Boomsocial Sosyal Medya Ölçümleme ve Analiz platformunun araştırma sonuçları incelendiğinde, Mart ayında Twitter'da en çok etkileşim alan ve konuşulan markanın Filli Boya olduğu görülmektedir. Araştırmaya Facebook da dahil edildiğinde iki sosyal medya platformunun beğeni, paylaşım, izlenme oranlarının toplamına göre Filli Boya, bir aylık süreçte en çok etkileşim alan üçüncü marka olmaktadır (Boomsocial, 2017).

Farklı bir araştırma şirketi olarak Ipsos'un, 2017 yılı için yapmış olduğu araştırma sonucuna göre ülkemizde yılın en çok beğenilen ilk beş reklamı şu şekildedir (Mediacat, 2018):

Tablo 11: 2017 yılının en çok beğenilen ilk beş reklamı

Markalar ve Reklamları	Kategori ve Reklam Türü
1. Filli Boya - "Anca Beraber"	Özel Gün / Kurumsal Reklam
2. Turkcell - "Duyanlara Duymayanlara"	Özel Gün / Kurumsal Reklam
3. Halk Bankası - "Her Şey Annemle Güzel"	Özel Gün / Kurumsal Reklam
4. Vodafone - "Babamı Ararım"	Özel Gün / Kurumsal Reklam
5. Sağlık Bakanlığı - "Bırakabilirsin"	Kamu Spotu Reklamı

Yukarıdaki istatistikler ve araştırma sonuçları incelendiğinde, Filli Boya'nın yayınlamış olduğu kurumsal reklam sayesinde sosyal medyada ciddi bir etkileşim olarak zirveye yerleştiği görülmektedir. Ayrıca Ipsos'un araştırma sonucuna göre 2017 yılının en çok beğenilen reklamları, kurumsal reklam özellikleri taşımaktadır. Bu durum, yapılan çalışmanın temelini oluşturan kurumsal reklamın etki alanlarını da ortaya koymaktadır.

SONUÇ

Özellikle iletişim ve teknoloji alanlarındaki değişimlere bağlı olarak küreselleşmekte olan dünya, kurumsal sürecin yöntem ve stratejilerini de değiştirmektedir. Rekabetçi ortamda geleneksel yöntemlerin yetersiz kalması, kuruluşları farklı amaçlar doğrultusunda kullanabilecekleri kurumsal reklamlara yöneltmektedir.

Genel olarak kuruluşa yönelik farkındalık oluşturmak amacıyla kullanılan kurumsal reklamların, kuruluşlar için önemi ve etki alanları giderek artmaktadır. Kurumsal reklamların farklı işlev ve fonksiyonlarına dikkat çeken bu çalışmaya göre kuruluşlar, kurumsal reklamları kullanarak sosyal medya gündemini etkilemiştir. Bu durum, bir halkla ilişkiler uygulaması olarak kuruluşlar için imaj ve farkındalık oluşturmak amacıyla kullanılan kurumsal reklamların, sosyal medya gündemini etkileyebilen kurumsal bir gündem belirleme aracı olarak da kullanılabileceğini ortaya koymaktadır.

Buna göre yapılan çalışmada, ülkemizde en çok kullanılan sosyal medya platformlarından Twitter, Facebook ve Youtube istatistiklerine yer verilmiştir. Çözümlenen reklamların almış oldukları etkileşimler ve araştırma şirketlerinin sonuçları, kurumsal reklamların kuruluşlar tarafından sosyal medya gündemini etkileyebilen modern kurumsal araçlar olarak kullanılabileceklerini göstermektedir. Bu bağlamda Filli Boya, en çok etkileşim alan kuruluş olarak sosyal medya gündemine girmiş ve kurumsal reklamı sayesinde ciddi bir farkındalık ortaya koymuş, bu durum araştırma sonuçlarına da yansımıştır.

Araştırma bulguları ve analizler sonrasında oluşturulan istatistikler, kurumsal reklamların imaj ve farkındalık oluşturma aracı olarak kullanılmasının yanı sıra, sosyal medya gündemini etkileyebilen araçlar olarak da kullanılabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla bu durum, kuruluşların kurumsal reklamları kullanarak sosyal medya gündemini belirleyebileceğini ortaya koymakta ve araştırmanın temel varsayımlarını desteklemektedir.

Yapılan çalışmada detaylı bir şekilde incelenen beş kurumsal reklam filmi arasında, Filli Boya'nın sosyal sorumluluğu ön plana çıkardığı görülmektedir. Diğer dört reklam filmi ise, işlemiş oldukları konular ve sık sık markaya yapılan vurgular bakımından daha çok imaj ve kimliğe yönelik kurumsal reklam türü olarak ön plana çıkmaktadır.

İncelenen kurumsal reklam filmleri arasında Filli Boya'nın, toplam sosyal medya istatistiği olarak üç gün içinde 300 binin üzerinde beğeni, 205 bin paylaşım ve 10 milyona yakın izlenme aldığı görülmektedir. Reklam filmi yayınlanmadan önce kısa görüntüler olarak izleyiciye sunulan teaser videoların istatistikleri de eklendiğinde, boya markası olan Filli Boya'nın kısa süre içinde sosyal medyada 14 milyonun üzerinde bir izlenme oranı yakaladığı görülmektedir. Bu durum, sosyal sorumluluğu ön plana çıkaran kurumsal reklamın Filli Boya için marka farkındalığı oluşturduğunu göstermekte ve araştırmanın son varsayımını da desteklemektedir.

Bu çalışmadan çıkan sonuca göre kuruluşlar, kurumsal reklamlarında imaj ve itibar kavramlarını ön planda tutmalıdır. Ürün kaygısıyla yapılmış olan ve marka veya ürünü ön plana çıkararak reklamlar, kurumsal reklamların etki alanlarını sınırlamakta ve ürün reklamı olarak algılanmasına yol açmaktadır.

Filli Boya'nın kurumsal reklamı hariç diğer dört reklam, ürün reklamı yapma kaygısıyla alt metinlerde ürünlerini ve logolarını sıkça kullandıkları için toplum tarafından ürün reklamı olarak algılanmaktadır. Dolayısıyla kurumsal reklam özelliklerini en iyi ifade eden Filli Boya reklamı, diğer reklamlar ile karşılaştırıldığında dikkat çeken bir farkındalık ortaya koymaktadır.

Yapılan çalışmada ortaya çıkan sonuçlar incelendiğinde, kurumsal reklamların amaca uygun bir şekilde kullanılması halinde kuruluşlar için önemli kazanımlar sağlayabileceği görülmektedir. Bu noktada kuruluşların, boşa zaman ve para harcamamaları için kurumsal reklamcılık anlayışını geliştirmeleri gerekmektedir.

Kurumsal reklamcılığın farklı işlev ve fonksiyonlarına dikkat çekerek etki alanlarını araştıran bu çalışmada kurumsal reklamlar, günümüzün modern kurumsal araçları olarak ele alınmıştır. Kurumsal reklamlara, dolayısıyla halkla ilişkilere farklı bir bakış açısı getirip yeni değerler kazandırmayı amaçlayan bu çalışmada, halkla ilişkiler ve uygulama alanı olan kurumsal reklamlar üzerinde çalışılarak, kurumsal süreçte kurum ya da kuruluşlar için halkla ilişkilerin ve kurumsal reklamların önemi ortaya konulmuştur.

KAYNAKÇA

Akbulut, D.(2017). Halkla İlişkiler Perspektifinden Medya, İstanbul: Der Yayınları.

Akşam, (2011). "Reklam tek başına sizi sevdirmez sosyal sorumluluk aidiyeti artırır", <http://www.aksam.com.tr/roportaj/reklam-tek-basina-sizi-sevdirmez-sosyal-sorumluluk-aidiyeti-artirir--8265h/haber-8265>, Erişim Tarihi: 9.11.2017.

Barker, C. & Galasinski, D.(2001). Cultural studies and discourse analysis: a dialogue on language and identity. London: Sage.

Boomsocial, (2017). SocialBrands Top 100, <https://www.boomsocial.com/Social-Brands/2017/Nisan/Top100>, Erişim Tarihi: 8.01.2018.

Carroll, A. B. (1991). The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders, Business Horizons, Vol.34, Issue.4, 39-48.

Cereci, S. (2001). "Gündem Oluşturmada Medyanın Rolü", İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, cilt 3, sayı 3.

Çiğ, E. Ç. (2012). *Kamusal Alan Teorileri Açısından Sağlık Gazeteciliği ve Demokrasi*, İstanbul: Doktora Tezi.

Elden, M. & Yeygel, S.(2006). *Kurumsal Reklamın Anlattıkları*, İstanbul: Beta Yayınları.

Kapani, M. (2011). *Politika Bilimine Giriş*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Karadağ, G. H. (2017). *Reporting and Interviewing Styles of Professional and Citizen Reporters on Periscope. Communication and Technology Congress (CTC 2017)*, 88-104., Doi: 10.7456/ctc_2017_07

McCombs, M.(2001). *The Agenda-Setting Role of the Mass Media in the Shaping of Public Opinion*, Universty of Texas at Austin,[http://www.virtualrhetoric.com/onlineclass/moodledata/11/McCombs Agenda.pdf](http://www.virtualrhetoric.com/onlineclass/moodledata/11/McCombs%20Agenda.pdf), Erişim Tarihi: 3.11.2017.

MediaCat Online, (2018). *2017'nin en beğenilen, hatırlanan ve konuşulan reklamları* <http://www.mediacaonline.com/2017nin-en-begenilen-hatirlanan-konusulan-reklamlari/>, Erişim Tarihi: 8.01.2018.

Mynet, (2015). "Filli Boya'nın Özgecan için ekranları karartması ses getirdi", <http://www.mynet.com/haber/guncel/filli-boyanin-ozgecan-icin-ekranlari-karartmasi-ses-getirdi-1711215-1>, Erişim Tarihi: 1.11.2017.

Odiş, P. (2007). *Advertising in Modern and Postmodern Times*, London, Sage Publications.

Okay, A. (2009). *Kurumsal Reklamcılık: Reklamdan Kurumsal Reklama Giden Yol*, İstanbul: Derin Yayınları.

Okay, A. & Okay, A. (2016). *Halkla İlişkiler; Kavram, Strateji ve Uygulamaları*, İstanbul: Der Yayınları.

Taylor, C. (2006). *Modern Toplumsal Tahayyüller*, Çev. Hamide Koyukan. İstanbul: Metis Yayınları.

Timisi, N. (2003). *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*, Ankara: Dost Yayınları.

Turkcell, (2000). *Kardelenler* <https://www.turkcell.com.tr/tr/hakkimizda/sosyal-sorumluluk/toplumsal-sorumluluk-projelerimiz/kardelenler>, Erişim Tarihi: 22.11.2017.

Yaylağül, L., (2014). *Kitle İletişim Kuramları*, Ankara: Dipnot Yayınları.

KAMU HİZMETİ YAYINCILIĞI DÜZENLEMELERİNDE HALKIN KATILIM VE TEMSİLİYET BİÇİMLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME (İNGİLTERE-ALMANYA-TÜRKİYE ÖRNEKLERİ)

Dr. Engin BAŞCI

Öz

Kamu hizmeti yayıncılığı Avrupa’da ortaya çıkmış bir yayıncılık sistemidir. Avrupa Birliği’nin yönetim organları tarafından da Avrupa demokrasisinin önemli bir unsuru olarak görülür. Kamu hizmeti yayıncılığı halkın haber alma hakkının tarafsız bir şekilde sağlanmasını, bilgilendirmeyi, eğitmeyi, eğlendirmeyi amaçlar. Toplumun her kesimine yayın götürme sorumluluğuna sahiptir. Çoğulculuğu ve kültürel çeşitliliği gözeten programlar yapar. Farklı gruplara ve küçük izleyici gruplarının ilgi alanlarına seslenir. Tarafsızlık, bağımsızlık ve özerklik kamu hizmeti yayıncılığının önemli bir unsurudur. Bu nedenle yönetim, denetim ve finansman yapısı önemlidir. Halkın bu katmanlarda katılımı ve temsiliyeti kamu hizmeti yayıncılığının sorumluluklarını yerine getirmesi bakımından önem kazanır. Yönetim, denetim ve danışma kurulları, kamu hizmeti yayıncılığının halkla ilişkiler kurulabileceği organlardır. Özellikle danışma kurulları toplumun değişik kesimlerinden temsilcilerin yer alması açısından önemlidir. Bu kurullarda yayınlara yönelik öneri ve istekler, halkın katılım biçimlerinden birini oluşturur. Denetim kurullarında da toplumu temsil eden kuruluşlardan ve sivil toplum örgütlerinden temsilcilerin olması sağlanabilir. Finansman modelleri de bu katılımın bir başka unsurudur. Kamu fonları, bantrol ve ruhsat gelirleri halkın katılım biçimlerinden biridir. Bu finansman modellerinin bağımsız, tarafsız ve özerk yayıncılığı güvence altına alacak şekilde yapılandırılması önemlidir. Bu kapsamda İngiltere, Almanya ve Türkiye’deki uygulamalar incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Kamu Hizmeti Yayıncılığı (Public Service Broadcasting), Yönetim Kurulu, Danışma Kurulları ve Denetleme Kurulları, Halkın Temsiliyeti ve Katılımı*

AN ASSESSMENT OF THE PUBLIC PARTICIPATION AND REPRESENTATION IN PUBLIC SERVICE BROADCASTING REGULATIONS

(THE CASES OF ENGLAND, GERMANY AND TURKEY)

Abstract

Public service broadcasting is a broadcasting system that emerged in Europe. It's also seen as an important element of European democracy by European Union's governing bodies. Public service broadcasting aims to ensure that public's right to obtain unbiased information is protected and to inform, educate and entertain the public. Its responsible for bringing broadcasting to each part of the society. It provides programs that emphasize pluralism and cultural diversity. It addresses to the different groups and the interests of small audience groups. Objectivity, independency and autonomy are important components of public service broadcasting. Therefore, the structure of management, audit and financing are important factors, too. Participation and representation of the public come into prominence in these layers in terms of the public service broadcasting to fulfill its responsibilities. The boards of management, audit and consulting are public relations organs of public service broadcasting. It's particularly important that the representatives of the different groups of the society, to participate in the consulting boards. Recommendations and requests made in the boards regarding the broadcasting, constitute one of the participation forms of the public. It might be ensured that representatives from the organizations which represent the society and from non-governmental organizations have a place in audit boards as well. Financing models are another component of the participation. Public funds, banderole and license revenues are also a participation form of the public. It is important to structure this financing model in a way that is independent and unbiased, and also that secures autonomous broadcasting. In the context, practices in England, Germany and Turkey.

Keywords: *Public Service Broadcasting, Management Board, Consulting Boards and Audit Boards, the Representation and Participation of the Public*

GİRİŞ

Kamu hizmeti yayıncılığı, Avrupa'da ortaya çıkmış ve ülkelerin yönetim sistemlerine göre farklı örgütlenme biçimleriyle uygulama alanı bulmuş bir yayıncılık modelidir. Bu modelde kitle iletişim araçlarının toplumsal sorumluluk ilkesinden hareketle topluma hizmet vermek temel amaçtır. Toplumu oluşturan her kesimin haber alma özgürlüğünün tarafsız bir şekilde yayın kuruluşlarınca sağlanması esastır (Aziz, 2013: 113). Avrupa demokrasilerinde çoğulculuğun

korunması, toplumdaki farklı kesimlerin kültürel gereksinimlerinin yayınlarla karşılanması kamu hizmeti yayıncılığının dayandığı ilkelerdendir. Özerklik, tarafsızlık ve bağımsızlık bu hizmetin sağlıklı bir şekilde verilebilmesi için gerekli olan koşulları oluşturur. Kamu hizmeti yayıncılığının dayandığı bu ilkeler, Avrupa Birliği'nin medya politikalarında yerini alır. Özellikle kültürel çeşitlilik ve çoğulculuk üzerine vurgu yapılır. Bu bağlamda kamu hizmeti yayıncılığının ilk amacı farklı gruplara ve küçük izleyici gruplarının ilgi alanlarına seslenen programlar üretmektir. İkinci amaç, üretilen programları tüm vatandaşlara ücretsiz ya da ödenebilir fiyatlarla sunabilmektir (Kutay ve Özçeri; 2006:106). Amsterdam Anlaşması'nda da kamu hizmeti yayıncılığının önemine vurgu yapılmış; özerlik, verimlilik üzerinde durulmuştur. Kültürel çeşitlilik ve yurttaşlığın geliştirilmesi yayın hizmetleri kabul edilen ortak değerlerdendir (Kaymas, 2014; 35). Avrupa içinde kamu hizmeti yayıncılığının örgütlenmesinde olduğu gibi içeriğinin belirlenmesinde de farklılıklar vardır. İçeriğin düzenlenmesinde ülkeden ülkeye değişen bu farklılıklara rağmen, genel ilkeler doğrultusunda ortaklıklardan da söz edilebilir. Bilgilendirme, farklı görüşleri sunma sorumluluğu, kültür ve sanat programlarına yer verme yükümlülüğü bu ortak noktalar arasındadır (Bek, 2003: 33-34).

Kamu hizmeti yayıncılığının ortak ilke ve değerleri onun ticari yayıncılık karşısındaki varlığı açısından önemlidir. Kamu hizmeti yayıncılığında kâr amaç değildir. Kamusal yarar, kamu çıkarı ve yurttaş merkezli yayıncılık ticari kaygıların önünde yer alır (Mutlu; 2001:75). Bu nedenle kamu hizmeti yayıncılığında yayın giderlerinin karşılanması ticari yayın kuruluşlarından farklı olarak reklamlardan çok, kamu fonları ve ruhsat gelirlerine dayanır. İngiltere'de BBC kuruluş ruhsatı uyarınca reklam almaz. Almanya'da ARD ve ZDF'nin reklamlarına sınırlama getirilmiştir. Türkiye'de ise TRT, yayınlarına reklam almaktadır.

Kamu Hizmeti Yayıncılığı Düzenlenmesi ve Halk İlişkisi

Kamu hizmeti yayıncılığı, “halk için yapılan, halk tarafından finanse edilen ve halk tarafından kontrol edilen” yayıncılık modeli olarak da tanımlanmaktadır. Bu tanım, kamu hizmeti yayıncılığının, diğer yayıncılık modellerinden (ticari ve devlet) farkını da ortaya koymaktadır. Kamu hizmeti yayın kurumları hükümetler, siyasi partiler, diğer güç odakları ve çıkar gruplarına karşı sorumlu değildir. Topluma hizmet kamu hizmeti yayıncılığının temel amacıdır. Halk için yayın yapar. Burada tanımlanan halk kavramı, bütün ülke nüfusu ve o nüfusu oluşturan toplumdaki bütün grup ve katmanlardır (www.bianet.org, 2003). Kamu hizmeti yayıncılığı topluma hizmet amacını bilgilendirme, eğitme ve eğlendirme işlevlerini yerine getirerek gerçekleştirmektedir. Bu amaçlar kamu hizmeti yayıncılığının ortaya çıkış yıllarında ifadesini bulmuştur.

Kamu hizmeti yayıncılığı kavramının geçmişi İngiliz Yayın Kurumu BBC'nin (British Broadcasting Corporation) kuruluş yıllarına dayanır. Bu kavramı BBC'nin ilk Genel Müdürü John Reith ortaya atmıştır. BBC, Kraliyet Berati ile 1927 yeniden yapılandırılırken parlamento ve hükümetten gelecek baskılara karşı belirli bir mesafe içerisinde kalınmasına dikkat edilmiştir (Çaplı, 2001: 58). Reith'e göre kamu hizmeti sadece eğlence amaçlı olmamalıydı. Toplumsal gelişmeler en fazla sayıda haneye yansıtılması ve bunun sorumluluğu üstlenilmeliydi. Programlar halkın moralini yükseltmeli, zararlı olacak öğeler olabildiğince engellenmeli, yayıncılık halkın beğenisinin önünde gitmeli ve halkı yönlendirmeliydi (Turam, 1994: 241). Reith'in bu paternalist yaklaşımı bilgilendirme, eğitime ve eğlendirme amaçları etrafında şekillenir. Reith, kamu hizmeti yayıncılığında bağımsızlığın önemine de dikkat çekmiş ve basının bağımsız görev yapması gerektiğine vurgu yapmıştır. Bugün dünyada tarafsız kamu hizmeti yayıncılığına örnek gösterilen BBC'nin yayın ilkeleri o yıllarda temellenmiştir. Bu ilkeler dört başlık altında özetlenmektedir:

- Programların hazırlanmasında önceliği çoğunluğun hizmetine tanımak ve bunu yaparken de azınlık çıkarlarını göz önünde bulundurmak.
- Program hazırlarken kamunun ilgi alanlarına öncelik vermek ve kamunun genel çıkarlarını ihlal eden bir suç işlemekten sakınmak.
- Kamusal tartışmalarda hükümet otoritesi de dahil olmak üzere her türlü denetimden bağımsız hareket etmek.
- Katı ve dogmatik tutumun uzağında kalarak her türlü inanca yönelik programlara yer vermek (Yalçın, 2015: 101).

BBC'nin yayın ilkelerinde doğruluğun ve tarafsızlığın sağlanması önemlidir. Tarafsızlığın gözetilmesinde dikkat edilmesi gereken nokta, habere konu olan tüm unsurların yer alması, karşıt görüşlere yer verilmesi ve bütün bir bilgiyi içerecek tam bir temsilin bulunmasıdır (Kırık, 2012:60). BBC yayın ilkelerinde gerçeklik ve doğruluk, tarafsızlık ve fikir çeşitliliği, bağımsızlık, kamu yararı ve izleyiciye hesap verme yükümlülüğü öne çıkmaktadır. Hesap verme yükümlülüğü açıklanırken şu ifadelerle yer verilmiştir: “İzleyicilerimize hesap vermekle, onlara adil ve açık davranmakla yükümlüüz. BBC'ye duydukları güveni sarsmamak, onlarla var olan sözleşmemizin hayati parçasıdır. Yanlışlarımızı açık yüreklilikle kabul etmeli ve yanlışlardan ders alma kültürünü teşvik etmeliyiz” (www.bbc.co.uk, 2009).

Kamu hizmeti yayıncılığında tarafsızlık ve bağımsızlık temel ilkelerden biridir. BBC'nin bağımsızlığını korumada dönemsel olarak yaşadığı sorunlar, birçok ülkede daha ciddi boyutlardadır. Nedeni de resmi olarak devletten bağımsız ve tarafsız olarak tanımlansalar da yönetim yapıları ve politikaları açısından siyasallaşmış olmalarıdır. BBC tarafsız yayıncılık konusundaki ilkeleri ve

dönemsel sıkıntılar yaşansa da hükümete karşı bağımsızlığını koruma konusundaki yayın politikasıyla kamu hizmeti yayıncılığı için örnek oluşturmuştur.

Kamu hizmeti yayıncılığı konusunda yıllar içerisinde bütünleşilen ve uzlaşılacak ortak değerler kamu hizmeti yayıncısı kuruluşların halka karşı yükümlülük sahibi olduğunu kabul etmektedir. Avrupa Birliği mevzuatında da yerini bulan ve önemine vurgu yapılan bu yükümlülükler şöyle özetlenebilir:

- Bağımsız, doğru, tarafsız, dengeli, objektif haber ve enformasyon sağlamak.
- Programlarda ve görüşlerde farklılığa yer vermek.
- Belli oranda haber, kültürel, sanatsal, dinsel ve eğitsel program, azınlıklara yönelik program, çocuk programı ve eğlence programı yayınlamak.
- Yerel kültürü ve değerleri desteklemek.
- Ülkedeki tüm bölgeleri ilgilendiren programlar hazırlamak ve yayınlamak.
- Kamu çıkarıyla ilgili duyuruları, örneğin sağlıkla ve yol güvenliğiyle ilgili duyuruları ve devlet otoritelerinin acil mesajlarını para almadan yayınlamak (Avrupa Çapında Televizyon, 2005: 52).

Bu yükümlülükler, kamu hizmeti yayıncılığında bütün katmanlarıyla genel olarak halkı izleyici kitlesi olmaktan daha farklı bir konuma taşımaktadır. Yayın ve programlarda kendine dair içerikler görmek isteyen toplumsal kesimlerin, yayın politikaları ve program içeriklerinin planlanma ve belirlenme süreçlerinde yer bulması, halk tarafından finanse edilme gerçekliği de düşünüldüğünde, kamu hizmeti yayıncılığının gereklerindedir.

Bu çerçevede, halkın katılım ve temsiliyet biçimleri doğrudan ve dolaylı mekanizmalarla yerini bulmuştur.

Kamu Hizmeti Yayıncılığının Yönetim Yapısı ve Halkın Temsiliyet Biçimleri

Kamu hizmeti yayıncılığının yönetim modeli ülkeden ülkeye farklılıklar gösterse de üçlü bir yapıya sahiptir. Yönetim kurulu, genel müdür ve yönetim ekibi, bu üçlü yapının katmanlarıdır (Avrupa Çapında Televizyon, 2005; 51).

Yönetim kurulları parlamento ya da hükümetler tarafından atanır, belli sürelerle görev yaparlar. Kurumun genel yayın politikaları ve bütçelerini planlar ve denetler.

Genel müdür, kamu hizmeti yayın kurumunda önemli bir yere sahiptir. Yönetim kurulunca ana hatları belirlenen yayın politikasının uygulanması, bütçenin kullanılması ve harcamalardan sorumludur. Atamayla görev yapar. Yönetim kurulları, yayın düzenleme kurulları, parlamento ya da hükümetler tarafından seçilir.

Yönetim ekibi ise profesyonel yayıncılar ve genel müdür tarafından önerilen yöneticilerden oluşur. Bunların ataması genel müdür ya da yönetim kurulu tarafından yapılır.

Yönetimdeki üçlü modele genellikle halkın doğrudan bir katılımı yoktur. Ancak, yönetim kurulları ve genel müdürün parlamentolar aracılığıyla seçildiği ülkelerde dolaylı bir katılımdan söz edilebilir.

Kamu hizmeti yayıncılığının yönetim yapısında halkın katılımı ve temsiliyeti açısından önemli bir yapı da danışma kurullarıdır. Danışma kurulları, kamu hizmeti yayıncılığının ilke ve amaçları doğrultusunda halkın yayınlara yönelik talep ve görüşlerini ilettiği çalışma gruplarıdır. Toplumun çeşitli kesimlerinin temsilcilerinden oluşan bu kurullar, karar verici konumda olmasalar da yayın politikaları ve program içeriklerinin belirlenmesinde katkı sunmaktadır.

İngiltere

Kamu hizmeti yayıncılığı denilince ilk akla gelen İngiltere ve BBC'dir. Kraliyet Beratı'yla kurulan BBC, İçişleri Bakanlığı'nın verdiği işletme ruhsatıyla yayınlarını sürdürmektedir. Kraliyet Beratı ve İşletme Ruhsatı bağımsızlık konusunda özel hükümler içermemektedir. Özellikle yayın ruhsatı İçişleri Bakanı'na programlar üzerinde bazı müdahaleler yapabilme hakkı tanımaktadır. Ancak, BBC'nin kendi çıkarmış olduğu el kitabında kurumun bağımsızlığı belirtilmekte, "geçmişte olduğu gibi bugün de tam bir özgürlüğe" sahip olduğu vurgulanmaktadır" (Çaplı; 2001:59).

BBC'nin uygulamada da genel kabul gören tarafsız yayıncılık anlayışının İngiltere'deki yazılı olmayan geleneklerden de güç aldığı söylenebilir. BBC'nin yönetim yapısı ve işleyişi bunu doğrulamaktadır. BBC, 12 üyeden oluşan bir yönetim kurulu tarafından yönetilmektedir. Yönetim kurulunun üyelerini parlamentonun önerisi ile hükümet seçer ve Kraliçe atar (Topuz, Öngören, Aziz, Önen, 1990:13). İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda temsilcileri de yönetim kurulundaki yerini alır. Yönetim kurulu üyelerinin seçim sürecinde parlamentodaki muhalefetin yanında BBC'nin de görüşleri alınmaktadır. Yönetim kurulu üyelerinin görev süresi 5 yıldır. BBC'nin yayın politikasını yönetim kurulu belirler. Farklı görüşlerin olduğu dinsel, siyasal veya kültürel sorunlarda yönetim kurul son sözü söyleme hakkına sahiptir (Tamer, 1983:60). Hükümet tarafından seçilen yönetim kurulu üyelerinin, görevlerini yaparken seçilmelerine neden olan siyasal kimliklerinden soyutlandıkları görülmüştür. Yönetim kurulu üyelerinin temsil ettikleri alanlarda da yazılı olmayan kurallar belirleyici olmaktadır. Bir diplomatın, bir eğitimcinin, bir mali uzmanın ve bir sendikacının yönetim kurulunda bulunmasına dikkat edilmektedir (Çaplı, 2001:

61). Bu durum, yönetim kurulunda, toplumun değişik kesimlerinden kaynaklı sorun ve konuların daha yakından ve detaylarıyla değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır.

BBC'nin genel müdürünü yönetim kurulu seçer. Genel müdürün, yönetim kurulu tarafından seçilmesi siyasal iktidar karşısında bağımsız tavır takınabilmesine olanak tanımaktadır.

BBC'de üçlü yönetim katmanının dışında, danışma kurulları da vardır. Bunlardan en önemlisi ve en büyüğü Genel Danışma Kurulu'dur. Genel Danışma Kurulu 60 üyeden oluşur. Bunun dışında 8 ayrı yayın bölgesinin temsil edildiği Bölgesel Danışma Kurulları da faaliyet gösterir. Danışma Kurulları, görüş ve tavsiye kararlarıyla BBC'nin yayın politikalarının oluşmasında önemli bir yere sahiptir (Kırık, 2012: 65). Genel Danışma Kurulu, kamuyu temsilen oluşturulmuştur. Toplumun değişik kesimlerinden temsilciler, danışma kurulu üyesi olarak görev yapar. Danışma Kurulu, BBC'nin yayın politikaları konusunda görüş bildirir. Tavsiye niteliğindeki bu görüşler bağlayıcı değildir. Yayınların sosyal etkileri, dini yayınlar, müzik, eğitim, tarım yayıncılığı, etnik azınlıklarla ilgili programlar, bilim ve teknoloji konuları, vakıf ve hayır kurumlarıyla ilgili önerilerde bulunur. Yönetim kurulu danışma kurullarının tavsiyelerine dayanarak kararlar alır (Turam,1994:234). Halkın temsiliyeti ve katılımı, danışma kurullarında yer alan toplumun farklı kesimlerinin temsilcileriyle gerçekleşir.

Bu temsiliyet önemlidir. Çünkü BBC halk tarafından finanse edilen bir kamu hizmeti yayın kuruluşudur. BBC'nin temel geliri her televizyon alıcısı sahibinin mutlaka ödemesi gerekli olan ruhsatların gelirlerinden elde edilir. Bu gelirlerin önemi, izleyicinin, dolayısıyla halkın BBC'nin bağımsızlığına ve gücüne katkısında ortaya çıkar. BBC, ruhsatlardan elde edilen gelirin nasıl harcandığı konusunda hükümete karşı sorumlu değildir. Böylelikle hükümet de parlamentoya karşı bir sorumluluk taşımamaktadır (Turam, 1994:234).

İngiltere'de BBC dışında bir başka yayın kuruluşu 15 bölgesel televizyonun işbirliğiyle kurulmuş özel bir ortaklık olan ITV (Independent television)'dir. Yayıncılık hakkını 1954 yılında elde eden ITV, 1955 yılında yayınlarına başlamış ve BBC'nin tekeline son vermiştir (Cankaya, 1997:71). IBA'ya (Independent Broadcasting Authority) bağlı olarak kurulan ITV, reklam gelirleriyle yayınlarını sürdürmesine karşın, kamu hizmeti yayıncılık ilkelerini benimsemiştir. 1982'de İngiliz televizyon sisteminin ikinci özel girişimi olan Channel 4 yayın hayatına başlamıştır. IBA'ya bağlı bir özel şirket tarafından kurulan Channel 4'ün misyonu, BBC ve ITV'nin genel izleyiciye yönelik programlarını tamamlayıcı yayınlar yapmasıdır. Hedef kitlesi küçük gruplar ve azınlıklardır. Yayın içerikleri bu etnik topluluklar ve azınlık gruplarına yönelik oluşturulmaktadır (Pekman, 1997:58).

İngiltere’de devlet tekelinin kalkmasıyla düzenleyici kurullara ihtiyaç duyulmuş; bunu önce sırasıyla ITA ve IBA üstlenmiş, daha sonra 1990 yılında çıkarılan Yayıncılık Yasası ile bu görev ITC’ye (Independent Television Commission) geçmiştir. ITC’nin 12 üyesi vardır ve bu üyeler yayıncılıktan sorumlu bakanlık tarafından atanır (Çaplı, 2001: 92).

İngiltere’de ITC bünyesinde programlara yönelik şikayetler de değerlendirilmekte ve raporlara dökülmektedir. BBC de 1971 yılında yayıncılık şikayetlerini değerlendiren bir kurul oluşturmuş, daha sonra 1981 yılında BCC (Broadcasting Complaints Commission) kurulmuştur. BCC’nin görevi, yayın içerikleriyle ilgili kendilerine gelen şikayetleri araştırmak ve bunlarla ilgili kararlar almaktır. Alınan kararlar raporlar halinde yayınlanmaktadır. Yayınlar hakkındaki şikayetlerin aktarıldığı bir komisyon olarak BCC, halkın yayınlar konusundaki düşüncelerinin görüldüğü kurumsal bir zemin oluşturmaktadır.

İngiltere’de bir başka konsey BSC’tir. Yayıncılık Standartları Konseyi BSC, 1990 yılında 8 üyeyle kuruldu, daha sonra üye sayısı 15’e çıkarıldı. Bu konsey, İngiltere’de izleyici ve dinleyici gruplarının temsilcilerinin önerilerinde de yer alan bir çalışma konseyidir. Üyeler İçişleri Bakanı tarafından atanır. Konsey üyeleri arasında toplumun değişik kesimlerinden uzmanlar ve temsilciler bulunmaktadır. Örneğin ilk kurulan konseyin üyeleri arasında din adamları, yayıncı ve programcılar, siyasetçiler ve öğretim üyeleri bulunmaktadır. BSC, yayıncı ve düzenleyici kurullara danışarak yayınlar konusunda belli standartlar geliştirmekte, şikayetleri bu standartlar doğrultusunda değerlendirerek sonuçları yayın organlarında yayınlamaktadır (Çaplı, 2001:98-99).

İngiltere’de ikili bir kamu hizmeti yayıncılığında söz edilebilir. Özel televizyonların da BBC gibi kamu hizmeti yayıncılığının ilkelerine uygun hareket ettiği söylenebilir. Halkın katılım ve temsiliyet biçimi BBC’den farklı olarak yayınlara yönelik şikayetlerden ve bunu değerlendiren uzman ve ilgili kişilerin çalışmalarından oluşmaktadır.

Almanya

Almanya’da kamu hizmeti yayın kuruluşları ARD ve ZDF’dir. Almanya’daki kamu hizmeti yayıncılığı modeli, Nazi Almanya’nda radyo yayınlarının toplum üzerindeki etkileri dikkate alınarak hazırlanmıştır. Yasal altyapı İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra müttefik kuvvetlerin etkisiyle kurulmuştur (Topuz, Öngören, Aziz, Önen, 1990:26). Federal Anayasa, devletin herhangi bir biçimde yayın istasyonu kurmasını yasaklamış, yayıncılık alanı devletten uzak tutulması amacıyla eyaletlere verilmiştir (Çaplı, 2001: 103). Almanya’da yayın kurumlarının her türlü müdahaleye karşı korunması esastır. Anayasa Mahkemesi kararları da bu bağımsızlığa vurgu yapmıştır.

Almanya’da yayıncılık eyaletlerde kurulan kamu hizmeti yayıncılığının temel gelir kaynağı, merkezi bir yapı tarafından toplanan ruhsat ücretleridir. Bunun dışında reklam gelirleri ve program satışları da ikinci bir gelir kaynağı olarak Almanya’daki kamu hizmeti yayıncılık modelinde yerini alır.

ARD, Almanya’daki iki kamu hizmeti yayıncı kuruluşundan ilkidir. 1950 yılında kurulmuştur. İki Almanya’nın birleşmesinden sonra da 16 eyaletin yayın kuruluşlarının oluşturduğu ortak televizyon yayını yapmaktadır. ARD, eyalet yayın kuruluşlarının ortak girişimi olduğu için bölgesel yayınlara da yer vermektedir. Bunlara “bölgesel programlar” adı verilmiştir (Topuz, Öngören, Aziz, Önen, 1990:27).

ARD’nin yönetim modeli de üye eyalet yayın kuruluşlarının sırayla görev üstlenmesi üzerine kurulmuştur. Üye eyaletlerden birinin yayın kuruluşu her yıl yönetim görevini yürütmektedir. ARD’nin başkanı da o yıl yönetim görevini üstlenen yayın kuruluşunun genel müdürüdür. Karar organı eyaletlerin yayın kuruluşlarının oluşturduğu kuruldur ve kararlarda en az üçte iki çoğunluk aranmaktadır. Her üyenin bir oy hakkı vardır (Çaplı, 2001: 104-105).

Almanya’da ikinci kamu hizmeti yayın kuruluşu ZDF’dir. 1961 yılında eyaletler arası anlaşmayla kurulmuştur. Ülke çapında yayın yapmak amacıyla kurulan ZDF’nin kuruluş anlaşmasında kamu hukuku ilkelerine dayalı bir yönetimden ve yasal olarak bağımsız yayıncılıktan söz edilmiştir.

ZDF’nin 9 üyeden oluşan bir yönetim kurulu vardır. Bu üyelerin 5’i Televizyon Kurulu tarafından atanır. 3 üyeyi eyalet başkanları seçer. Bir üye de federal hükümet tarafından belirlenir (Topuz, Öngören, Aziz, Önen, 1990:28). Bağımsızlık yayıncılık üzerine kurulma iddiasına rağmen, yönetim kurulunun oluşma biçimi siyasi etkiye açıktır. Çünkü yönetim kurulu üyelerinin çoğunluğunu seçen televizyon kurulu üyeleri eyalet başkanlarınca atanmaktadır.

ZDF’nin bağımsızlığını sağlamak için oluşturulan ve denetim görevini de gören Televizyon Kurulu, federal ve eyalet düzeyinde siyasi temsilin yanısıra, toplumun bütün kesimlerinin temsiliyeti esasına göre oluşturulmuştur. Kurulun 66 üyesi vardır. Kurulda, ZDF’nin kuruluş anlaşmasına imza koyan eyalet hükümetlerinin birer temsilcisi, federal hükümetin 3 temsilcisi, federal parlamentodaki partilerin yetkili organlarınca seçilecek 12 üye, Protestan ve Katolik kiliselerinin 2’şer temsilcisi, Alman Yahudileri Merkez Konseyi’nin bir temsilcisi, İşçi sendikalarından 3 temsilci, Alman İşverenler Dernekleri Federasyonu’ndan 2 temsilci, Alman Tarım Merkez Komitesi’nin bir temsilcisi, Alman Sanatkarlar Merkez Derneği’nin bir temsilcisi, Alman Gazete Yayıncıları

Federasyonu'ndan 2 temsilci, Alman Gazeteciler Derneği'nin 2 temsilcisi, özel yardım kurumlarından 4 temsilci, sosyal derneklerden 4 temsilci, Alman Spor Federasyonu'ndan bir temsilci, aile-geçlik ve kadın örgütlerinden bir temsilci yer almaktadır (Çaplı, 2001:113). ZDF'nin yönetici bu Televizyon Kurulu tarafından seçilir. Yönetici yayınlardan sorumludur ve kurulun onayını alarak üst düzey atamalar yapma yetkisi vardır. Bu güçlü yönetici modeli, hukuksal dayanağını geniş halk temsiliyetinin olduğu Televizyon Kurulu'ndan alır. Demokratik katılım açısından önemli bir temsiliyet üzerine kurulan Televizyon Kurulu, kendilerini atayan siyasal yapılardan uzaklaştıkça kuruluş anlaşmasındaki bağımsızlık ilkesini gerçekleştirebilir.

ARD ve ZDF'nin çoklu yönetim yapısı bu kamu hizmeti yayın kuruluşlarının finansal yapılarıyla da örtüşmektedir. ARD gibi ZDF'nin de esas gelir kaynağı ruhsatlardır. Bu iki kuruluşun ruhsat gelirleri, program maliyetlerinin yaklaşık yüzde 80'in karşılamaktadır. Diğer giderler reklam ve program satışlarından elde edilir (Kutay ve Özçeri, 2006.157). ARD ve ZDF'nin halk tarafından finanse edilen yapısı halkın temsilcilerinin de yer aldığı yönetim yapılarıyla örtüşmektedir.

Türkiye

Türkiye'de kamu hizmeti yayın kurumu TRT'dir. TRT (Türkiye Radyo Televizyon Kurumu) 1 Mayıs 1964'te 359 sayılı yasayla kurulmuştur. TRT'nin kuruluşuna dayanak olan 1961 Anayasası radyo televizyon yayınlarında devlet tekelinden söz eder. Özerkliğe ve tarafsızlığa vurgu yapar. 1961 Anayasası'nın 121. maddesi "Radyo ve televizyon istasyonların idaresi özerk kamu tüzel kişiliği halinde kanunla düzenlenir. Her türlü radyo ve televizyon yayımları, tarafsızlık esaslarına göre yapılır. Radyo ve televizyon idaresi, kültür ve eğitime yardımcı görevinin gerektirdiği yetkilere sahip kılınır. Devlet tarafından kurulan veya Devlettten malî yardım alan haber ajanslarının tarafsızlığı esastır" şeklinde düzenlenmiştir.

Özerklik ve tarafsızlık 359 sayılı TRT Yasası'nda yerini almıştır. Yasada çerçevesi çizilen özerkliği Özden Cankaya şöyle açıklar:

"Özerklik, TRT Kurumu'nda yönetim, yayın ve mali özerkliği kapsamaktadır. Yönetimde özerklik kendi kendini yönetme anlamını içermektedir. 359 sayılı yasaya göre yönetim kurulunun oluşturulması için getirilen sistem bu konudaki özerkliği sağlamaktadır. Yönetim kurulu çeşitli bilim ve sanat kuruluşlarından seçilen üyelerden oluşmaktadır ve bu organ, TRT Kurumu için özerkliği sağlayan bir işleyiş biçimi getirmektedir. Yayında özerklik, kurumun yalnızca istediği programı yapması ve yayması ya da istediği haberi derlemesi ve yayması anlamına gelmemektedir. Tüm özgürlüklerde söz konusu olduğu gibi, yayında

özerkliğin kapsamına bir programı yapmamak ya da bir haberi vermemenin girdiği kabul edilmiştir. Ancak böyle bir durumun gerçekleşip gerçekleşmediğine karar vermek ve düzeltmek yetkisi yalnızca özerk bir kuruluşun gereklerine uygun olarak çoğunluğunu tarafsız bilim ve sanat çevrelerinin seçtiği üyelere ait yönetim kuruluna, yani TRT Kurumu'nun kendi organlarına aittir... Mali özerkliğe gelince, bu kavram da diğerleri kadar önem taşımaktadır. 359 sayılı TRT Yasası'nın 26. maddesine göre, TRT'nin gelir kaynakları; radyo ruhsatlarına ait ücret ve cezalar, yayınlanacak ilan ve reklam karşılıkları, konser, kitap, dergi, plak ve ilgili gelirler, her çeşit radyo ve televizyon iktisadi işlemlerinden elde edilecek kârlar ve bağışlar olarak belirlenmiştir” (Cankaya, 2003: 61-63).

Özerklik ve tarafsızlık ilkeleri doğrultusunda 359 sayılı yasa da dikkat çeken konu yönetim kurulunun yapısıdır. Yönetim Kurul 9 üyeden oluşuyordu. Genel müdür yönetim kurulunun üyesiydi. Yönetim kurulunda genel müdürün yanısıra 2 hükümet temsilcisi (Milli Eğitim Bakanlığı ile Kültür ve Tanıtma bakanlığı adına Bakanlar Kurulu'na atanmaktaydı), üniversitelerin öğretim üyeleri arasında seçeceği 3 üye, sanat ve kültür kurumlarının kendi aralarından seçeceği bir üye ve bu seçilen üyelerin kurum çalışanlarından seçeceği 2 kişi bulunmaktaydı. TRT genel müdürünün seçiminde de yönetim kurulu yetkiliydi. Yönetim kurulu genel müdür olarak seçtiği adayı Turizm ve Tanıtma Bakanlığına önermekte, bakanlık da bu kişiyi Bakanlar Kurulu'nun onayına sunmaktaydı (Topuz, Öngören, Aziz, Önen, 1990: 91-92).

Yönetim kurulunun bu yapısı toplumun değişim kesimlerinin ve kurum çalışanlarının karar alma süreçlerinde temsil edilmesini sağlamaktaydı. Bu yapı, 1971'de özerkliğin kaldırıldığı yasal düzenlemeyle değiştirilmiştir. Yönetim kurulundaki hükümet temsilcisi sayısı üçe çıkarılmıştır. Üniversitelerin kendi öğretim üyeleri arasından doğrudan yönetim kurulu üye seçme yetkisi kaldırılmıştır. Üniversitelere sadece aday gösterme hakkı tanınmıştır. Bu adaylar arasından yönetim kurulunun üyelerini seçme hakkı yeni oluşturulan TRT Seçim Kurulu'na verilmiştir. Bu kurul, Cumhurbaşkanının seçeceği 4 rektör ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri'nden oluşmaktadır. Yönetim kurulunun TRT personeli arasından 2 üye seçme yetkisi de kaldırılmıştır. Bunun yerine gazeteciler cemiyetleri ve sendikaları, işçi konfederasyonu, işveren sendikaları, esnaf ve sanatkarlar konfederasyonu, ticaret ve sanayi odaları, ticaret borsaları, ziraat odaları birliği gibi kurumların saptayacağı 4 adaydan TRT Seçim Kurulu 2 üye seçmektedir (Topuz, Öngören, Aziz, Önen, 1990: 106-107).

Yönetim kurulunun yapısı ve sayısı değişse de temsiliyetin toplumun değişik kesimlerine yönelik yapısı korunmuştur. Burada özerkliğin kaldırılmasından kaynaklı olarak bu üyelerin seçim ve temsiliyet biçimleri değişmiştir. Seçme

yetkisi temsil edilen kurum ve örgütlerden alınarak, TRT Seçim Kurulu aracılığıyla siyasal iktidarın kontrolüne verilmiştir.

TRT yönetim kurulunun yapısı 2954 sayılı yasayla yeniden değiştirilmiştir. Yönetim kurulu üyeleri Bakanlar Kurulu tarafından atanmaktadır. Temsiliyet de daraltılmıştır. Buna göre, TRT'nin en yüksek karar ve yönetim organı olan yönetim kurulu genel müdür Bakanlar Kurulu tarafından genel müdür yardımcılarını arasından atanan iki üye ile elektronik veya kitle iletişimi alanlarında bir; hukuk alanından bir; işletme, iktisat veya maliye alanlarından bir ve sanat veya kültür alanlarından bir kişi olmak üzere, bu alanlarda temayüz etmiş kişiler arasından seçilen ve atanan dört üyeden oluşur. Dışarıdan seçilen yönetim kurulu üyeleri, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından her bir alandan teklif edilen iki kat aday arasından Bakanlar Kurulu kararı ile atanır. Genel Müdür yönetim kurulunun başkanıdır.

TRT'nin kuruluş yasası olan 359 sayılı yasayla oluşturulan organlardan biri de danışma kurullarıdır. Yasanın 10'uncu maddesinde yerini bulan danışma kurulları, katılım ve temsiliyet açısından kamu hizmeti yayıncılığı adına daha demokratik bir yapı ve işleyiş oluşturmuştur. Yasa, yönetim kuruluna yayınlarda danışmak üzere kurullar kurma yetkisi vermiştir. Danışma kurullarının sayısını belirleme yetkisi yönetim kuruluna bırakılmıştır. Kurum personeli de bu kurullara katılabilmekteydi. Yasanın bu maddesi gereğince çeşitli bölge danışma kurulları toplanmıştır. Bu kurullara resmi ve yarı resmi kurum ve derneklerin temsilcileri katılmıştır. Danışma kurullarında yayınlara hakkında görüşler dile getirilmiş, toplumun düşünceleri ve beklentileri TRT yönetimine iletilmiştir (Cankaya, 2003:66-67).

Özerkliğin kaldırıldığı, sadece tarafsızlık ilkesinin korunduğu 1971 yılındaki değişiklikle danışma kurullarının yapısı yeniden düzenlenmiştir. Yasanın 10. maddesinde danışma kurullarının yerine Genel Danışma Kurulu adıyla daha büyük ve daha geniş tabanlı bir organ oluşturulmuştur. Yasa maddesine göre, Genel Danışma Kurulu'nun görevi, TRT'nin yayınları hakkında kamuoyunun düşünce ve dileklerini tespit etmek ve sonuçlarını yönetim kuruluna bildirmektir. Yasanın 10. maddesinde Genel Danışma Kurulu'nun üyeleri de sıralanmıştır:

- Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde grubu bulunan siyasi partilerin birer temsilcisi.
- İçişleri, Milli Eğitim, Sağlık ve Sosyal Yardım, Tarım, Ulaştırma, Köy İşleri, Gençlik ve Spor Bakanlıklarınca seçilecek birer temsilci.
- Diyanet İşleri Başkanlığı temsilcisi.
- Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü ve Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğüne seçilecek birer temsilci.
- Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası temsilcisi.

- Ankara, İstanbul ve İzmir’de devlet ve belediye konservatuarlarınca seçilecek birer temsilci.
- Ankara, İstanbul ve İzmir’de en çok sarı basın kartı sahibi üyesi bulunan gazeteci derneklerince ayrı ayrı seçilecek birer temsilci.
- Türkiye Ziraat Odaları Birliği’nce seçilecek bir temsilci.
- Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Dernekleri Konfederasyonunca seçilecek bir temsilci.
- Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliğince seçilecek bir temsilci.
- En çok üyesi bulunan işçi ve işveren sendikaları konfederasyonunca seçilecek bir temsilci.
- Türk Dil Kurumu temsilcisi.
- Türk Tarih Kurumu temsilcisi.
- Türk Kızılay Derneği temsilcisi.
- Halkevleri temsilci.

Geniş bir toplumsal tabana yayılan Genel Danışma Kurulu, yasaya göre yılda bir kez genel müdürün çağrısı üzerine toplanmaktaydı. Bu kurul ilk toplantısını 16-17 kasım 1972’de Ankara Radyoevi’nde yapmıştır. Toplantıya yasada belirtilen kurum temsilcilerinden 33 kişi katılmıştır. Toplantıya katılanlar TRT yayınları hakkında kendi kurumlarının görüş ve beklentilerini aktarmıştır (Cankaya, 2003:96). TRT yayınları ilk kez resmi kurum, meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin katılımıyla masaya yatırılmıştır. Böylece kamu hizmeti yayıncılığına halkın temsilcileri aracılığıyla görüş ve öneriler üzerinden geniş tabanlı katılımı sağlanmıştır.

Genel Danışma Kurulu toplantılarına daha sonraki yıllarda da devam etmiştir. Kurul yasada belirtilen kurum ve kuruluşların temsilcileriyle ve genel müdürün çağrısıyla her yıl toplanmıştır. 1982 yılında 11. Genel Danışma Kurulu toplantısı yapılmıştır. Genel Danışma Kurul, 1983 yılında 2954 sayılı yasayla kaldırılmıştır.

2954 sayılı yasada geçici danışma kurullarından söz edilir. Yasanın 15. maddesinde; “Yönetim Kurulu veya Genel Müdür tarafından Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun bu Kanunda belirtilen görevleri çerçevesinde; radyo ve televizyon yayınları hakkında kamuoyunun düşünce ve dileklerini tespit etmek, ilmi veya teknik araştırmalar yaptırmak veya lüzumlu görülecek konularda özel ihtisaslarından yararlanmak maksadıyla geçici danışma kurulları teşkil edilebilir. Danışma kurullarının teşkili, mensuplarının nicelik ve nitelikleri, çalışma usul ve esasları ve mali hususlar yönetmelikle belirlenir. Milli güvenliğe ilişkin danışmanlık, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği tarafından sağlanır” denilmektedir.

Bu madde uyarınca TRT, danışma kurullarını kapsam ve işlevini farklılaştırarak geçici danışma kurulları adıyla yönetmelikle düzenlemiştir. 2009 yılında çıkarılan yönetmelikle geçici danışma kurullarının çalışma esasları belirlenmiştir. Buna göre, Kurumun 2954 sayılı TRT Yasası'nda belirtilen görevler çerçevesinde, yayınlar hakkında kamuoyunun düşünce ve dileklerini tespit etmek, bilimsel veya teknik araştırmalar yaptırmak veya gerekli görülecek konularda özel ihtisaslarından yararlanmak amacıyla Yönetim Kurulu veya Genel Müdür tarafından, en az üç kişiden oluşmak üzere geçici danışma kurulları oluşturulmasına karar verilmiştir.

Bu yönetmelik 2015 yılında yeniden düzenlenmiş ve resmi gazetede yayımlanmıştır. Yeni düzenlemeye göre, geçici danışma kurullarının “en az 3 kişiden oluşur” ibaresi yürürlükten kaldırılmıştır. Bunun yerine “en az 3, en fazla 9 kişiden oluşmak üzere ihtisas konusuna göre ayrı ayrı oluşturulur” ibaresi getirilmiştir. Yayınlar hakkında kamuoyunun düşünce ve dileklerini tespit etmek için oluşturulacak kurulu belirleme yetkisi yönetim kurulundadır. Diğer konularda oluşturulacak kurullar genel müdür tarafından belirlenecektir.

Danışma kurulları Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçişle birlikte 2954 sayılı yasada değişiklik yapılarak kaldırılmıştır.

TRT'nin en önemli gelir kaynakları kamu hizmeti yayıncılık modeli doğrultusunda bandrol ve elektrik faturalarındaki TRT katkı payıdır. TRT reklamlardan da gelir elde etmektedir. Gelirlerinin ön önemli bölümü, bandrol ve elektrik faturalarındaki katkı payıdır. Bu nedenle TRT, kamu hizmeti yayıncılığının tanımında yer alan halkın finanse ettiği yayın kuruluşu niteliğini taşımaktadır. Kanal çeşitliliği ile toplumun çeşitli kesimlerine yönelik yayınlar yapılması amaçlansa da uygulamada eleştiriler almaktadır. Özellikle tarafsızlık ve çeşitlilik konusunda TRT eleştirilerin odağı olmaya devam etmektedir. TRT'de halkın denetimi ve katılımı gerek yasal düzenlemeler, gerekse 1980'li yıllardan bu yana danışma kurullarının işletilememesi nedeniyle gerçekleşmemektedir.

Türkiye'de radyo ve televizyon yayınlarını düzenleyen ve denetleyen RTÜK (Radyo ve Televizyon Üst Kurulu) üyeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından belirlenmektedir. Parlamentoda grubu bulunan siyasi partilerin gösterdiği adaylar arasından her siyasî parti grubuna düşen üye sayısı esas alınmak suretiyle TBMM Genel Kurulunca seçilir. Halkın düzenleyici ve denetleyici kurulda doğrudan temsilinden söz edilemez.

SONUÇ

Kamu hizmeti yayıncılığında halkın katılım ve temsiliyet biçimleri karar ve danışma kurullarında olmak üzere ikili bir düzlemde değerlendirilebilir. İngiltere'de halkın, danışma kurulları aracılığıyla yayın politikaları ve program

içeriklerine tavsiye kararları şeklinde katkısı vardır. Finansal katılım tam anlamıyla gerçekleşir. Ruhsat gelirleri de kamu hizmeti yayıncılığına halkın finansal katkısının en belirgin biçimidir.

İngiltere’de danışma kurullarında görülen katılım biçimi Almanya’da yönetim yapısında da görülmektedir. Toplumun çeşitli kesimleri karar alıcı kurullarda temsil edilerek yönetime katılmaktadır. Bu katılım haliyle denetim işlevini de beraberinde getirmektedir.

Türkiye’de halkın temsiliyet ve katılımına açık bir şekilde başlayan kamu hizmeti yayıncılığı, siyasal atmosferdeki değişimlerle birlikte giderek bu yapıya uzaklaşmıştır. Sadece halkın finanse ettiği yapının ağırlıkta olduğu bir kamu hizmeti yayıncılığından söz edilebilir.

Kamu hizmeti yayıncılığında bağımsızlık, şeffaflık, tarafsızlık, çeşitlilik gibi yayın ilkelerinin hayata geçirilmesi için halkın katılımı ve temsiliyetinin değişik düzeylerde sağlanması önemlidir. Kamuoyuna danışma şeklinde formüle edilebilecek bu durum, sadece kamu hizmeti yayın kurumlarının yönetim yapısını ilgilendiren bir sorumluluk alanı değildir. Çoğulcu demokrasi sistemi üzerinden politikalar üreten hükümet ve parlamentolar da bu sorumluluğun kurumsal aktörleridir.

Kamu hizmeti yayıncılığı ve bu alanda gerçekleşen katılım ve temsiliyet biçimleri, demokrasinin iletişim düzlemindeki yaşamsal unsurlarındandır. Bu nedenle hükümet ve parlamentolar, kamu hizmeti yayıncılığını demokrasinin sağlıklı bir zeminde gelişmesi ve ilerlemesi açısından desteklemelidir. Çünkü, kamu hizmeti yayıncılığı, her toplumun demokratik toplumsal ve kültürel gereksinimleriyle ve medya çoğulculuğunun korunması amacıyla doğrudan ilgilidir.

KAYNAKÇA

Aziz, A. (2013). Televizyon ve Radyo Yayıncılığı, İstanbul, Hiperlink Yayınları.

Bek, M.G. (2003). “Avrupa Birliği’nde İletişim Alanının Düzenlenmesi: Kültür Ağırlıklı Politikadan Ekonomi Merkezli Politikaya Doğru”, Küreselleşme, İletişim Endüstrileri ve Kimlikler Avrupa Birliği ve Türkiye’de İletişim Politikaları, (der.) Mine Gencil Bek, Ankara, Ümit Yayıncılık.

Cankaya, Ö. (2003). Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT 1927-2000, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Cankaya, Ö. (1997). Düünden Bugüne Radyo Televizyon, İstanbul, Beta Yayınları.

Çaplı, B. (2001). Televizyon ve Siyasal Sistem, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları.

Kaymas, A. S. (2014). "Kamu Hizmeti ve Siyasal Otoriterleşme Arasında Kamu Yayıncılığını Yeniden Düşünmek: 2002-2012 Kesitinde Türkiye'de Kamusal Yayıncılık", Mesleki Birikim Dergisi, Cilt 3, Sayı 1, s:24-57.

Kırık; A. M. (2012). "İngiltere'de Kamu Hizmeti Yayıncılığı ve Toplumsal Farkındalık Çerçevesinde BBC'nin Tarihsel Analizi", International Congress on Culture and Society, Special Issue, Sayı 3(5), s. 60-71.

Kutay, P. ve Özçeri, A. (2006). Avrupa Birliği'nde Medya Hukuku ve Uygulamaları, İstanbul, Televizyon Yayıncıları Derneği Yayını.

Mutlu, E. (2001). "Ne Olacak Bu Kamu Yayıncılarının Hali?", Medya Politikaları, (der.) Beybin Kejanlıoğlu, Sevilay Çelenk ve Gülseren Adaklı, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, s.23-78

Pekman, C. (1997). Televizyonda Özelleşme Avrupa'da Yayıncılığın Değişim Süreci, İstanbul, Beta Yayınları.

Tamer, E.C. (1983). Dünü ve Bugünüyle Televizyon, İstanbul, Varlık Yayınları.

Topuz, H., Öngören, M. T., Aziz, A., Önen, M., (1990). Yarının Radyo Televizyon Düzeni- Özgür, Özerk ve Çoğulcu Bir Alternatif, İstanbul, TÜSES ve İLAD ortak yayını.

Turam, E. (1994). Medyanın Siyasi Hayata Etkileri, İstanbul, İrfan Yayıncılık.

Yalçın, Ö. (2015). "İngiltere'de Kamu Hizmeti Yayıncılığı: dijital medya Ortamında BBC'nin Var Olma Mücadelesi", İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, Bahar 2015, Sayı 40, s.98-118

RAPOR VE KANUNLAR

Avrupa Çapında Televizyon- Düzenleme, Politikalar ve Bağımsızlık, İzleme Raporu (2005). Açık toplum Enstitüsü EU Monitoring and Advocacy Program Network Media Program, İstanbul, Mas Matbaacılık.

24.3.1963 tarih ve 359 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Ek ve Ek Geçici Maddeler İlavesi Hakkında Kanun, Resmi Gazete (8.3.1972), sayı 14122.

Türkiye Radyo Televizyon Kanunu, Kanun No : 2954 Tarih: 11/11/1983 Resmi Gazete 14/11/1983, Sayı: 18221

İNTERNET KAYNAKLARI

Bianet, <https://m.bianet.org/bianet/medya/16830-kamu-yayinciligi-ve-trt-komisyonu-raporu>, Erişim tarihi: 11.09.2018

BBC, https://www.bbc.com/turkce/kurumsal/2009/07/000000_yayin_ilkeleri, Erişim tarihi: 11.09.2018

HUKUKİ VE TOPLUMSAL BOYUTUYLA ÇOCUK GELİN OLGUSU VE 2010 SONRASI TÜRK SİNEMASININ ÇOCUK GELİNLERİ

Güliz ULUÇ

Ege Üniversitesi

İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı

guliz.uluc@ege.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-8777-2841>

Alper ERÇETİNGÖZ

Adnan Menderes Üniversitesi

İletişim Fakültesi Sinema Anabilim Dalı

alper.ercetingoz@adu.edu.tr

Bilal SÜSLÜ

Ege Üniversitesi

İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı

bilal.suslu@ege.edu.tr

ÖZ

Bu çalışmanın kavramsal çerçevesini, ulusal ve uluslararası mevzuatta yer alan ‘çocuk gelin’ olgusu oluşturmaktadır. Modern toplumlarda, on sekiz yaşın altında yapılan her evliliğe ‘çocuk evliliği’, bu evliliğe mecbur bırakılan kız çocuklarına da ‘çocuk gelin’ denilmektedir. Ulusal ve uluslararası yasal düzenlemelere göre erken evlilikler, temel bir insan hakkı ihlali ve kız çocuklarına yönelik bir şiddet eylemi olarak kabul edilmektedir. Buna karşın, evlilik yaşına gelmemiş bir çocuğun hukuki olarak olmasa da, sosyolojik anlamda evlendirilmesi tüm dünyada görülen bir durumdur. Türkiye’de, toplumsal bir sorun olarak varlığını sürdüren çocuk gelin sorununa ilişkin, özellikle 2010 yılı ve sonrasında toplumsal bir farkındalık yaşandığı görülmektedir. Çalışmada, geniş kitlelere ulaşabilen bir kitle iletişim aracı olarak sinemanın, bu toplumsal bilinçlenmedeki rolü araştırılmaktadır. 2010 sonrasında gösterime giren *Lal Gece*, *Halam Geldi*, *Yarım*

Geliş Tarihi: 15.06.2018, Kabul Tarihi: 15.08.2018, DOI NO: 10.17932/IAU.IAUD.m.13091352.2018.4/40.95-120

Araştırma Makalesi - Bu makale Turnitin programıyla kontrol edilmiştir.

Copyright © İstanbul Aydın Üniversitesi

ve *Tereddüt* filmleri olay örgüsü, konuyu ele alış şekli ve temsil düzeyi açısından niteliksel içerik analizi yöntemiyle incelenmekte; bu filmler çerçevesinde sinemanın, sorunun çözümüne katkı sunup sunmadığı araştırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Erken Evlilik, Çocuk Gelin, Ulusal Mevzuat, Uluslararası Mevzuat, Sinema*

CHILD BRIDES PHENOMENON WITH LEGAL AND SOCIAL DIMENSIONS AND CHILDS BRIDES OF TURKISH CINEMA AFTER 2010

ABSTRACT

The conceptual framework of this study consists of “child brides” issue at national and international legislation. In modern societies, marriages under the age of 18 are defined “child marriages” and these children, who are forced to marry under the age of 18 are called “child brides”. According to national and international legal regulations, it is accepted as a fundamental violation of human rights and violence against girls. Despite all the regulations, child marriages which are not juristically but sociologically can be seen all over the world. In Turkey, child brides are still a social problem. But it is observed that there was a social awareness especially in 2010 and after. In the study, it is researched the role of cinema which is a medium of mass communication in this social awareness. Four films called *Lal Gece*, *Halam Geldi*, *Yarım* and *Tereddüt* which are shown at cinema after 2010 are analyzed through their plot, subject and representation level by qualitative content analysis method and it is investigated whether the cinema contributes to the solution of the problem.

Keywords: *Early Marriage, Child Brides, National Regulations, International Regulations, Cinema*

GİRİŞ

‘Çocuk gelin’* kavramı, fizyolojik ve psikolojik açıdan evlilik ve çocuk doğurma sorumluluğu taşımaya hazır olmadan ve genellikle on sekiz yaşından önce evlilik gerçekleştiren kız çocuklarını ifade etmek için kullanılmaktadır [1] (Aktaran Yüksel-Kaptanoğlu ve Ergöçmen, 2012: 131). Bu doğrultuda, on sekiz yaşın altında yapılan her evlilik ‘çocuk evliliği’, evlenen kız çocuğu da ‘çocuk gelin’ olarak adlandırılmaktadır (Çakmak, 2009: 1). Erken evlilikler, çoğunlukla resmîyetin söz konusu olmadığı ve yasal anlamda bağlayıcı hakları kapsamayan

* Çocuk ve gelin kavramlarının bir arada kullanımı, erken evliliğe masumiyet kazandırabileceği gerekçesiyle kimi uzmanlar tarafından sakıncalı görülmekle birlikte (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2015), soruna dikkat çekme ve kamuoyu yaratma açısından daha çarpıcı bir ifade olması ve literatürde bu şekilde yer alması nedeniyle çalışmada çocuk gelin kavramı kullanılmaktadır.

dini evlilikler şeklinde gerçekleşmektedir (Boran vd., 2013: 58). Dolayısıyla çocuk evliliği ve çocuk gelin kavramlarıyla, yasal olarak gerçekleştirilen evlilikler değil, sosyolojik anlamda yapılan evlilikler kastedilmektedir. Gerek kültürel gerekse de hukuki açıdan uygulamada farklı yaklaşımların sergilendiği evlilik kavramı, genel anlamda evrensel bir değer olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte, çocuk yaşta yapıldığı takdirde evliliğin yanlış olduğuna ve engellenmesi gerektiğine ilişkin, gelişmiş ülkelerin yasalarında uygulamada birlik sağlandığı görülmektedir. Bu doğrultuda, gelişmiş ülkelerde ‘çocuk evliliği’, temel bir insan hakkı ihlali ve kız çocuklarına yönelik şiddet olarak değerlendirilmektedir.

Mevcut yasalar aracılığıyla çok sayıda yasaklayıcı düzenleme yapılmasına rağmen, dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de erken evliliklerin toplumsal bir sorun olarak varlığını sürdürmeye devam ettiği görülmektedir. Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) her yıl düzenli olarak yayınladığı veriler, günümüzde Türkiye’deki çocuk gelin sayısının hala ciddi oranlarda olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, aynı istatistiklerde bu sayının 2010 yılından bugüne neredeyse yarı yarıya azaldığı da dikkat çekmektedir (TÜİK, 2018). Gazete, radyo, televizyon ve internet gibi kitle iletişim araçları aracılığıyla gerçekleştirilen sosyal sorumluluk projelerinin bu süreçte yaşanan düşüşe katkısı olabileceği gibi, bir diğer kitle iletişim aracı olan sinemanın da olumlu etkilerinin olabileceği varsayımında bulunulabilir. Çünkü, toplumsal sorunlar söz konusu olduğunda sinema, sorunu etkili bir şekilde ifade etme ve bu etkili söylemi geniş kitlelere yayabilme potansiyeline sahiptir. Bu doğrultuda, 2010 sonrası Türk sinemasındaki çocuk gelin temsillerine odaklanan bu çalışmada *Lal Gece*, *Halam Geldi*, *Yarım* ve *Tereddüt* filmleri olay örgüsü, konunun işleniş şekli ve toplumsal cinsiyet temsilleri açısından incelenmektedir.

ULUSLARARASI MEVZUATTA ÇOCUK GELİN SORUNU

Uluslararası hukuk mevzuatında evlilik konusu, ‘iradede tamlık’ ve ‘iradede özgürlük’ olguları çerçevesinde şekillenmektedir. 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 16. maddesinde “Evllenme sözleşmesi, ancak evleneceklerin özgür ve tam iradesiyle yapılır” denilmektedir. Buna göre, evlilik sözleşmesini imzalayacak taraflardan birinde irade ve/veya özgürlük eksikliği olması, söz konusu evliliği tartışmalı hale getirmektedir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BMGK) tarafından 1989 yılında kabul edilen “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi”nin¹ 1. maddesinde, daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılmaktadır. Aynı sözleşmenin 12. maddesinde, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip bir çocuğun kendisini ilgilendiren her konuda düşüncelerini serbestçe ifade edebileceği, bu görüşlerin çocuğun yaşına ve olgunluk derecesine özen gösterilerek sözleşmeye

¹ Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni 2016 yılı itibarıyla Türkiye’de dâhil olmak üzere 196 ülke imzalamıştır.

taraf devletler tarafından tanınacağı belirtilmektedir. Aynı sözleşmenin 36. maddesinde, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek her türlü sömürüye karşı çocuğun korunmasından sözleşmeye taraf devletlerin sorumlu olduğu belirtilmektedir (Birleşmiş Milletler Çocuk Örgütü, 2004: 7-14).

1979 yılında BMGK tarafından kabul edilen “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme”nin² ‘Önyargıların ve Geleneklerin Tasfiye Edilmesi’ başlıklı 5. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendinde şöyle denilmektedir: “Taraf devletler, her iki cinsten birinin aşağı veya üstün olduğu veya erkekler ile kadınların basmakalıp rollere sahip oldukları düşüncesine dayanan bütün önyargılar ve gelenekler ile her türlü uygulamayı tasfiye etmek amacıyla erkeklerin ve kadınların sosyal ve kültürel davranış tarzlarını değiştirmek konusunda gerekli tedbirleri alırlar” (Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi, 1979). Aynı Sözleşme’nin ‘Evllenme ve Aile İlişkileri Alanındaki Haklar’ başlıklı 16. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinde ise; “Taraf devletler, kadınlara, serbestçe eş seçmede ve kendi rızasıyla evlenmede erkeklerle aynı hakka sahip olma hakkını tanırlar” denilmektedir (Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi, 1979). Dolayısıyla sözleşme, taraf ülkelere kadın-erkek eşitliğini sosyo-kültürel bağlamda yaygınlaştırma yükümlülüğü getirmekte ve taraf ülkelerden yerleşik normlarında düzenlemeye gitme hususunda harekete geçmeleri gerekliliğini ifade etmektedir.

ULUSAL MEVZUATTA ÇOCUK GELİN SORUNU

Türk hukuk sisteminde çocuk gelin konusundaki düzenlemeler Anayasanın 10. maddesi ile kurala bağlanmaktadır. Bu maddede “Herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür” hükmü yer almaktadır. Bu hüküm BMGK’ce kabul edilen “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme” nin ilgili maddesindeki kadın-erkek eşitliği hükmüyle paralellik göstermektedir. Ulusal mevzuatta, anayasa dışında da konuya dair hükümlere yer verilmektedir. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu 11. maddesinde “Erginlik on sekiz yaşın doldurulmasıyla başlar” ve 124. maddesinde “Erkek ve kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez” şeklinde buyurucu ifadeler yer almaktadır. 11. madde ile özgür iradenin belirli bir zaman geçmesi ile oluştuğuna; 124. madde ile ise evlilik kurumu oluşturulurken hem kadın hem de erkek için aynı yaşın doldurulması gerekliliğine ve dolayısıyla kadın-erkek eşitliğine vurgu yapılmaktadır. 743 sayılı eski Medeni Kanunda evlilik yaşı kadınlar için 15, erkekler için 17 iken 4721 sayılı yeni Medeni Kanunda her iki cinsiyet için de yasal evlenme yaşının 17 olarak belirlenmiş

² Sözleşmeyi 2016 yılı itibarıyla Türkiye’de dâhil olmak üzere 189 ülke imzalamıştır.

olması ise hem kadın-erkek eşitliği hem de erken evliliklerin önüne geçilmesi açısından olumlu bir düzenleme olarak değerlendirilmektedir (TBMM Komisyon Raporu, 2010).

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK)'nın 104. maddesinin 1. fıkrasında ise “Cebir, tehdit ve hile olmaksızın, on beş yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi, şikâyet üzerine, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır” hükmü yer almaktadır. Böylece, evlenme yolu ile bile olsa, on beş yaşını bitirmiş olanların çocuk kimliğini sürdürdüğü kabul edilmiştir. Dolayısıyla, bu kimliği koruyanlara yönelik her türlü cinsel yönelikli şiddet eylemine süreli hapis cezası yaptırımını ile caydırıcılık sağlanmaya çalışılmıştır. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun tanımlar bölümü madde 3-(1)'de de “çocuk, daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişiyi kapsar” denilmektedir. Bu doğrultuda, on sekiz yaşını doldurmayan yurттаşlar bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimini tamamlamamış, ihmal veya istismara açık bireylerden sayılmakta ve bu bireyler “korunma ihtiyacı olan çocuklar” olarak nitelendirilmektedir.

TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu'nun 13.05.2009 tarihli toplantısında, gerekli incelemeleri yaparak soruna çözüm önerileri getirmek üzere “Erken Yaşta Evlilikler Hakkında İnceleme Yapılmasına Dair Alt Komisyon”un oluşturulmasına karar verilmiştir. Çalışma süresi içinde TBMM'de resmi olarak sekiz toplantı yapan alt komisyon, konu hakkında bilgi edinmek üzere akademisyenler, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından yetkililer ile sivil toplum kuruluşlarından temsilciler davet ederek görüşlerini almış ve raporun yazım aşamasında yararlanmak üzere söz konusu kişi, kurum ve kuruluşlardan bilgi ve belgeler temin etmiştir. Alt komisyon ayrıca, erken yaşta evlilikler olgusunu yerinde incelemek ve araştırmak adına Kırıkkale, İzmir, Şanlıurfa ve Diyarbakır illerinde inceleme programı düzenlemiştir. Sonuç olarak komisyon 2010 tarihli raporunda, çocuk hakları açısından bakıldığında hem erkek hem de kız çocuklar için bir ihlal söz konusu olmakla birlikte, kız çocuklarının erkeklerden çok daha erken yaşta evlendirildiğini ve bu evliliğin sonuçlarının kız çocukları açısından daha ciddi sakıncalar doğurduğunu tespit etmekte; bu nedenle de, erken yaşta gerçekleşen evlilikler üzerine yapılması planlanan araştırmaların kız çocuklar üzerinde yoğunlaşması gerektiğini belirtmektedir. Raporda, kadınları eğitimsizlik, yoksulluk, cahillik ve bağımlılık döngüsüne hapseden bu evliliklerin, onların geleceğe dair hayallerini de ellerinden aldığı, dolayısıyla erken yaşta yapılan evliliklerin, kanuni açıdan bir çocuk, kadın ve insan hakkı ihlali olduğu vurgulanmaktadır (TBMM Komisyon Raporu, 2010).

TOPLUMSAL BİR SORUN OLARAK ÇOCUK GELİN OLGUSU

Ulusal ve uluslararası yasal düzenlemelere karşın, evlilik yaşına gelmemiş bir çocuğun hukuki olarak değilse de, sosyolojik anlamda evlendirilmesi dünya genelinde sıklıkla karşılaşılan toplumsal sorunlardan biridir. 20-24 yaş grubundaki kadınlardan, 18 yaşından önce evlilik yapanların sayısının dünya üzerinde altmış milyondan fazla olduğu belirtilmektedir (Aktaran: Yüksel-Kaptanoğlu ve Ergöçmen, 2012: 131). Güney Asya, Sahra-altı Afrika ve Güneydoğu Asya ülkeleri, çocuk gelinlerin görülme oranı açısından %20 ile %70 arasında değişen dereceleriyle ilk sıralarda yer almaktadır. “Save the Children” (Çocukları Koruyun) örgütü tarafından, 11 Ekim Dünya Kızlar Günü dolayısıyla açıklanan raporda, dünya genelinde 700 milyon kız çocuğunun 18 yaşın altında evlendirildiği açıklanmıştır. Afganistan, Yemen, Hindistan, Somali gibi ülkelerde kız çocuklarının 10 yaşında evlendirildiklerine dikkat çekilen raporda, erken yaşta yapılan evliliklerin eğitim seviyesinde düşme, cinsel hastalıkların ve erken hamileliğe bağlı ölümlerin artması gibi çeşitli sorunları da beraberinde getirdiğine işaret edilmektedir (NTV, 2016). Öte yandan çocuk evliliklerinin oranı ülkelerin gelişmişlik düzeyi arttıkça azalma eğilimi göstermektedir. Özcebe ve Biçer (2013: 87) Japonya, İsveç, Kanada, İngiltere ve Fransa’da çocuk evliliklerinin tüm evliliklerin %1’inden daha azını; Nijer, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Afganistan’da ise %50’sinden daha fazlasını oluşturduğunu rapor etmektedir. Yüksek sayı ve oranlar, soruna yönelik yasal düzenlemeler yapılmasını gerektirmiş olup, Birleşmiş Milletler Çocuk Örgütü (UNICEF) rakamlarına göre kız çocuklarının yüzde 46’sının 18 yaşın altında evlendiği Gambiya ve Tanzanya’da Temmuz 2016’da çocuk evlilikler yasaklanmış ve 18 yaş altı evliliklere karşı ağır cezalar getirilmiştir (BBC Türkçe, 2016).

Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) çocuk evliliklerine ilişkin verileri, çocuk gelin olgusunun Türkiye açısından da önemli bir sorun olduğunu göstermektedir. TÜİK’in istatistiksel verilerine göre, 2002 yılında yapılan evliliklerde 16-19 yaş aralığındaki kadınların oranının yüzde %25 olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle, 2002 yılında evlenen kadınların 1/4’ü 19 yaşından küçüktür (TÜİK, 2018).

Çizelge 1: Yaş grubuna göre ilk defa evlenenler, 2010-2017

Yaş Grubu	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Toplam	510 910	514 423	520 069	516 635	513 238	512 234	497 722	477 408
Kadın	134 396	130 129	128 550	122 537	115 660	107 665	98 933	88 739

Yaş grubuna göre ilk defa evlenenleri içeren ve en son 30.03.2018 tarihinde güncellenen verilerden derlenen Tablo 1’de görüldüğü gibi, çocuk evlilikleri oranının 2010 yılından itibaren giderek azalmakla birlikte, 2017 yılı itibariyle ciddi sayıda evliliğin hala çocuk yaştaki kızlar arasından gerçekleştirildiği ve konunun ciddi bir sorun olarak geçerliliğini koruduğu anlaşılmaktadır.

TÜİK, çocuk gelin sorununun en fazla ve en az yaşandığı illeri, 2015 yılının verileri doğrultusunda oransal bir harita ile açıklamıştır. Buna göre Kilis (%15.3), Kars (%15.2), Ağrı (%15.1), Muş (%14.4), Niğde (%13.7), Bitlis (%12.7), Kahramanmaraş (%12.5), Aksaray (%12.1), Gaziantep (%11.8) ve Yozgat (%11.5) çocuk gelinlerin en fazla görüldüğü iller olarak öne çıkmaktadır. Tunceli (%1), Rize (%1.5), Trabzon (%1.6), Artvin (%2), Bolu (%2.1), İstanbul (%2.1), Eskişehir (%2.2), Yalova (%2.5), Karabük (%2.6) ve Bursa (%2.7) ise çocuk gelinlerin görülme oranı açısından en düşük olduğu şehirlerdir. Bu verilere göre İç, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’daki çocuk gelin oranının, kıyılarda yer alan ve eğitim seviyesinin yüksek olduğu büyükşehirlere kıyasla daha fazla olduğu görülmektedir (Sarıoğlu, 2016).

Söz konusu araştırmaların verileri bir arada değerlendirildiğinde, tüm evlilikler içerisinde kız çocuk evliliği oranının %6.9 ile %56.1 arasında değiştiği görülmektedir. Türkiye’de kız çocuk evliliklerinin, tüm evliliklerin ortalama %30-35’ini oluşturduğu görüşünü dile getiren Diren Çakmak’a göre (2009: 6), sadece Medeni Kanunun öngördüğü şekilde, hakim kararıyla yapılmış olan erken evliliklerin kayıtlarını dikkate alarak yapılacak bir değerlendirme doğru olmayacaktır. Çakmak’a göre, resmi oranı en doğru şekilde belirleyebilmek için, aynı zamanda dini nikaha dayanan erken evliliklerin açığa çıkarıldığı sosyolojik araştırmaların verileri de göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu bağlamda 2008 yılında gerçekleştirilen bir çalışmada, Diyarbakır’da yaşayan 15 yaş ve üzeri 966 kadın ile görüşme yapılmıştır. Görüşmelerin sonucunda, kız çocuklarının 15 yaşında gerçekleştirdiği evliliklerin oranı %19 olarak belirlenmiştir. 16-19 yaş seviyesinin de altında gerçekleştirilen erken evlilikler için oldukça yüksek olan bu oran, araştırma yapılan bölgede, menstruasyon³ gören kız çocuklarının artık evlenebileceği ve evlilik yoluyla aile onurunun korunacağı görüşünün hakim olmasına bağlanmaktadır. Bununla birlikte evliliklerin hatırı

³ Menstruasyon; beyindeki yüksek merkezlerin uyarıları sonrasında yumurtalıklarda üretilen hormonların etkisi altında gebelik için hazırlanmış olan rahim epitelinin (gebelik oluşmadığı takdirde) dökülmesi ile oluşan kanama (Bkz. Ertem ve Koçtürk, 2008: 148).

sayılı bir oranının beşik kertmesi⁴, akraba evliliği⁵ ve berder (bedel) evliliği⁶ şeklinde gerçekleştirildiği belirtilmektedir (Ertem ve Koçtürk, 2008: 148). Dahası, söz konusu evlilik çeşitlerinin Diyarbakır ile sınırlı kalmayarak geniş bir coğrafyaya yayıldığı ve kültürel form halini alarak toplumun geneline yerleştiği anlaşılmaktadır.

ERKEN YAŞTA EVLİLİĞİN BAŞLICA NEDENLERİ ve SONUÇLARI

Toplumsal bir sorun olarak değerlendirildiğinde erken yaşta evliliklerin, maddi yetersizlik, eğitim eksikliği, evlilik dışı gebelik, süregelen gelenekler gibi sosyo-ekonomik ve kültürel faktörler nedeniyle gerçekleştiği görülmektedir.

Birleşmiş Milletler İktisadi ve Toplumsal İşler Birimi tarafından 2000 yılında yapılan Evlilik Modellemeleri Araştırması'nda; çocuk gelin görülme sıklığı ile ailenin yoksulluğu ve ülkenin gelişmişlik düzeyi arasında doğrudan bir ilişki olduğu, çocuk gelinlere gelişmiş ülkelerde çok düşük oranda rastlanıldığı ve bu oranın ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre arttığı ya da azaldığı saptanmıştır (United Nations, 2000). TBMM Erken Yaşta Evlilikler Hakkında İnceleme Yapılmasına Dair Alt Komisyon Raporu (2010)'na göre aileler, hem üzerlerindeki ekonomik yükü hafifletmek hem de başlık parası yoluyla aileye gelir sağlamak için kız çocuklarını erken yaşta evlendirmektedir. Öte yandan kız çocukları da, babaevinde çektiği maddi sıkıntılardan ve çocuk yaşta katlanmak zorunda kaldığı iş yükünden kurtulacağı düşüncesiyle evliliği bir çıkış yolu olarak görmektedir. Sonuç olarak çocukların erken yaşta evlendirilme sıklığı ile ailenin yoksulluğu arasında doğrudan ilişki bulunduğu belirtilmektedir. Özetle burada, bir tarafta yoksul ailelerin kız çocuklarını ekonomik bağlamda yük olarak gördüğü ve evlendirerek bu yükten kurtulmaya çalıştığı; diğer tarafta evliliği omuzlarına yüklediği yükten kurtuluş olarak gören kız çocuklarının trajik durumu açığa çıkmaktadır.

Ailelerin düşük eğitim seviyesi erken evliliklerin yapılmasında ciddi bir etken olup, ebeveynlerin ve çocukların eğitim düzeyinde düşüş oldukça erken evliliklerin oranının artmakta olduğu, erken evlilikler arttıkça da çocukların okula devamlılığında azalma olduğu görülmektedir. TBMM Erken Yaşta Evlilikler Hakkında İnceleme Yapılmasına Dair Alt Komisyon Raporu verilerine göre,

⁴ Beşik Kertmesi; birbirini çok seven eş-dost, komşu veya yakınların, çocukları henüz beşikte iken, beşiklere birer kertme (işaret) vurarak kız ve oğlan çocuğundan habersiz nişan gerçekleştirmeleri. Ne var ki bu yolla gerçekleştirilen nişan, kız ve oğlanın evlenme çağına geldiklerinde birbirleriyle evlenmek istememeleri nedeniyle birtakım sürüşmelere ve gerginliklere yol açabilmektedir. Törelere ağır bastığı yörelerde uygulanan bu evlilik şeklinin bozulması halinde, silahlı eylemler ve kan davaları gündeme gelebilmektedir (Bkz. Sezen, 2005: 188).

⁵ Akraba Evliliği; Kuzey Afrika, Lübnan, Suriye ve Türkiye gibi ülkelerde görülen bu evlilik, nadir bir iç evliliktir (endogami). Ülkemizde yakın akraba evliliği olarak bilinen amca-kızı amca-oğlu evliliği topluluklardaki evliliklerin yüzde 9 ile 10'unu oluşturmaktadır (Bkz. Güvenç, 1993: 47).

⁶ Berder Evliliği; hem kız hem de erkek çocuğuna sahip iki ailenin çocuklarını karşılıklı olarak evlendirmeleri.

Türkiye’de sadece 2009’un Mart ayında 693 çocuk okula erken evlilik ve nişanlanma nedeniyle 20 gün ve üzeri özürsüz olarak devamsızlık yapmıştır. Bu oranda Ağrı, Diyarbakır ve Eskişehir illeri ilk sıralarda yer alırken Gaziantep, Nevşehir ve Mersin bu şehirleri takip etmektedir. Aynı rapora göre, kız çocukları aileleri tarafından eğitimlerini erken yaşta bırakmaya zorlanmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, ailenin kısıtlı ekonomik kaynakları erkek çocukların eğitimi için harcanmakta olduğundan, kız çocuklarının eğitimlerini tamamlamaları ailelerince gerekli görülmemektedir (TBMM, 2010).

Evlilik öncesi yaşanan cinsel birliktelikler sonucu meydana gelen istenmeyen gebelik durumu, erken evlilik yapmanın önemli nedenlerinden bir diğeri olarak görülmektedir. Bizzat kişi ya da aile tarafından, toplumsal baskıya maruz kalma tehlikesine yönelik duyulan endişe hali, evliliğin istenmeyen gebelik durumundan kurtuluş yolu olarak görünmesini sağlamaktadır. Neticede, erken yaşta evlilik kişi ve aile için zorunlu hale gelmektedir.

Geleneksel yaşayışta hakim olan kocaya itaatin erken yaşta tesis edilmesi gerektiği ve kız çocuğunun asıl yuvasının evlendiği eşinin yuvası olduğu şeklindeki yaygın düşünce tarzı da erken evliliğe neden olabilmektedir. Ayrıca, kız çocuklarının bir an önce bir erkeğin himayesine sokulmasıyla, gelebilecek cinsel taciz ve şiddetten korunabileceği (TBMM, 2010) algısı da geleneklerin erken yaşta evlilikler üzerindeki etkisini göstermesi açısından önem taşımaktadır. Erken yaşta yapılan evlilikler, “düşükler ve ölü doğumlar, ağır sorumlulukların yarattığı duygudurum, sosyalleşememe, ataerkil ailede özellikle kayınvalide ve kayınpeder tarafından maruz kalınan baskılar, içe kapanma, kadının eğitim hayatının dışında kalışı, iş hayatına katılmadığı için eşine ve eşinin ailesine bağımlı oluşu, yoksullaşma, iletişimsizlik, aile içi şiddet gibi fiziksel, psikolojik, sosyolojik ve ekonomik hasarlar bırakmakta ve olumsuz sonuçlara yol açmaktadır” (Özkan, 2013: 2178).

Çocuk yaşta evliliklerin yukarıda değinilen muhtemel sebep ve sonuçlarına dair bir kanaat oluşması, soruna yönelik çözüm önerileri getirme açısından önem taşımaktadır. Sorunun en önemli nedenleri olarak beliren eğitim eksikliği ve ekonomik yetersizlik, aynı zamanda çözüm önerilerinin yoğunlaştığı alanlar olarak da öne çıkmaktadır.

Çocuk yaşta evliliklerin küresel ölçekte önlenmesi için öncelikle kız çocuklarının eğitimlerinin ve ekonomik fırsatlarının desteklenmesi gerekmektedir. Kız çocuklarının tam eğitim alması ve sonrasında ekonomiye dahil olarak kendi kazançlarını elde etmesi toplum tarafından desteklediği takdirde, ailelerin yoksulluğu kalıcı olarak giderilebilecek dolayısıyla da evlilikler daha ileri yaşlarda ve normal koşullarda gerçekleşebilecektir.

Evlilik yaşına dair sosyal normların değiştirilmesi de sorunun çözümü için bir gereklilik olarak görülmektedir. Bu doğrultuda, konuya yönelik toplumsal farkındalık yaratılması için seferberlik ilan edilmesi önemli bir adım olarak kabul edilmektedir. Erken evlilikleri teşvik eden sosyal normlarda gerçekleştirilecek değişim, çocuk gelin sayısında önemli azalmayı sağlayacaktır. Çocuk gelinlerin normal ve yaygın olarak görüldüğü bölgelere sistematik ve çözüm odaklı programlar geliştirmek, sorunla mücadelenin etkinliğini artıracaktır. Soruna ilişkin bölgesel faktörlerin değişkenlik gösterebileceği göz önünde bulundurulduğunda, bölgeye yönelik programlar, spesifik önlemler alınması hususunda önem taşımaktadır. Öte yandan, varolan programların da geliştirilmesi gerekmektedir. Program uygulayıcılar ve politika belirleyiciler ile görüşmelerin yapılması, sonuçları başarılı programlara kaynak aktarılması, konuya dair esnek, dinamik ve çözüm odaklı güncellenmiş bir yol haritası oluşturulması (Jain ve Kurz, 2007: 41-43) bu hedef doğrultusunda atılması gerekli adımlardır.

Bu bağlamda, toplumsal hareketliliğin sağlanmasında, yerleşik normların sorgulanmasında ve siyasa yapıcılarının harekete geçirilmesinde kamu yararı açısından önemli işlevlere sahip olan gazete, radyo, televizyon, sinema, internet gibi kitle iletişim araçlarının kullanımı da önem arz etmektedir. Diğer bir deyişle, bireysel ve toplumsal farkındalık oluşturabilme gücüne sahip kitle iletişim araçları, kitleleri toplumsal sorunlar hakkında bilgilendirme, bilinçlendirme ve harekete geçirebilme anlamında sorunun çözümüne önemli katkılarda bulunabilir.

Çoğunluğun sesi olarak hareket eden, güçlü toplumsal grupların ve iktidarların çıkarlarına hizmet eden, statükocu, hiyerarşik ve kâr odaklı anaakım medya ideolojisine karşı Avrupa’da “kamu hizmeti”, ABD’de ise “toplumsal sorumluluk” kavramları ile ifade edilen düşünceye göre medya, her şeyden önce kamu hizmeti yapmalı, kamunun çıkarlarını ön planda tutmalıdır (Uzun, 2006: 636). İkinci düşünceyle ilintili bir kavram olan “hak haberciliği” (right journalism) ise, hak ihlallerini görmezden gelmeyen, ‘ötekileri» haber konusu yapmak için mutlaka bir hak ihlalinin konusu/faili olmalarını beklemeyen, herhangi bir haberi yaparken hak ihlaline yol açmayan bir habercilik anlayışını yansıtmaktadır (Alankuş, 2007: 22). Kadınlar, çocuklar, azınlıklar söz konusu olduğunda onların kendilerini ifade etmelerinde özel önlemlerin alınması gerektiğini benimseyen hak haberciliği anlayışı, eşitlikçi yaklaşımı bir kenara bırakarak aksine pozitif ayrımcılığı benimseyen, sessiz bırakılanların sesini duyurmayı, mağdur olanların mağduriyetlerini ifade etmeyi hedeflemektedir.

Daha geniş kitlelere ulaşabilen televizyon ve sinema gibi araçlar ise sahip oldukları estetik nitelikler sayesinde izleyiciyle duygu odaklı ve doğrudan bir ilişki kurabilmektedir. Bu nedenle ki, kanaat oluşturma konusunda diğer

kitle iletişim araçlarına göre çok daha etkilidirler. Özellikle sinema, izleyicide daha yoğun ve kalıcı etkiler uyandırabilmektedir. Sinema, imgeler aracılığıyla toplumun bir temsilini üretmektedir. Diğer bir deyişle sinema, toplumsal bir gerçekliği, olguyu yansıtmaktadır. Öte yandan filmler, ürettikleri imgeler aracılığıyla toplumsallaşmakta, yani, kendi gerçekliğini üreterek topluma ilişkin bir bakış açısı, düşünce ortaya koymaktadır. Dolayısıyla filmler, toplumu dönüştüren bir unsur haline gelmektedir. Estetik bir deneyim olarak filmler, izleyicide yarattığı duygulanımlar ve açığa çıkardığı toplumsal etkiler aracılığıyla, tıpkı rasyonel bir düşünce gibi, topluma ilişkin bir gerçekliği açığa çıkarmakta ya da yeni bir algı yaratmaktadır. Böylece sinema, sadece toplumun aynası olarak varlık kazanmamakta, aynı zamanda o toplumu şekillendirebilme gücüne sahip olmaktadır. Filmler ve toplum arasındaki bu çift yönlü ilişki sayesinde sinema, çocuk gelin sorununun tespitine ve çözümüne ilişkin önemli bir potansiyeli barındırmaktadır.

Bireylerin toplumla olan bağının bir kısmının medya aracılığıyla kurulduğu günümüz iletişim koşullarında, dünyaya ve olaylara eleştirel bir perspektiften bakılması tıpkı bir odadaki eşyalara farklı açıdan bakıldığında farklı bir görüntü elde edilmesi durumunda olduğu gibi önceden görülemeyeni görünür kılmaktadır (Timisi, 2010). Toplumun görsel medyaya, özellikle de sinema filmlerine olan ilgisi, toplumsal sorunlara duyarlı senarist ve yönetmenleri de harekete geçirmiş ve çocuk gelinler bu sayede toplumsal görünürlük kazanmışlardır.

İstatistiklerde, çocuk gelin konusuyla ilgili toplumsal farkındalığın arttığı zaman dilimi olarak beliren 2010'lu yıllarda çekilen “Lal Gece”, “Halam Geldi”, “Yarım” ve “Tereddüt” gibi filmler çocuk gelin olgusunu bir sorunsal olarak görünür kılmayı amaçlamakta; erken yaşta evliliğin sebep ve sonuçlarını farklı perspektiflerden ele alarak konuyla ilgili toplumsal duyarlılık oluşmasında etkin rol oynamaktadır. Bu bağlamda, söz konusu filmlerin olay örgüsü, konuyu ele alış şekli ve temsil düzeyi açısından nasıl bir yaklaşım sergiledikleri önem taşımaktadır.

2010 SONRASI TÜRK SİNEMASINDA ÇOCUK GELİNLER

Lal Gece

Yönetmenliğini Reis Çelik'in yaptığı “Lal Gece” (2012) filmi, hapisten yeni çıkmış 50 yaşlarında bir adamın (İlyas Salman), çocuk yaşta bir kızla (Dilan Aksüt) evlendirilmesini konu edinmektedir. Filmde, töre gereği işlediği cinayetin ardından yıllarca hapis yatan adam, cezasını çektikten sonra köyüne geri dönmekte, aile büyükleri de bu fedakârlığın ödülü olarak onu on sekiz yaşından küçük bir kızla evlendirmektedir.

Gerçek bir hikayeden yola çıkılarak çekildiği vurgulanan filmde zaman, mekân ve karakter isimlerine yer verilmemekte, böylece ‘çocuk evliliği’ bölgesel ve dönemsel değil, evrensel ve zamanlar ötesi bir sorun olarak ele alınmak istenmektedir. Ancak filmdeki tüm göstergeler, çocuk gelin olgusunun Türkiye’nin doğusuyla ve buradaki törelerle ilişkilendirildiğini işaret etmektedir. Filmde, namus cinayeti yüzünden yıllarca hapis yatan damat ve onunla evlenmek zorunda bırakılan kız çocuğu, kendilerine toplum tarafından biçilen rolleri oynamak zorunda kalan iki mağdur karakter olarak temsil edilmektedir. Bu anlamda film, kalıplaşmış mağdur-suçlu figürü üretmeksizin iki tarafın da sistemden zarar gördüğünü iddia etmektedir.

Filmin ilk on beş dakikasında, uzaktan ve aktüel çekimlerle belgesele yakın görüntüler sunularak düğün kültürüne ilişkin gelenek, görenek ve töreler, gerçekçi bir üslupla ortaya koyulmaktadır. Kızın beline bağlanan kırmızı kuşak, gerdek odası, yüz görümlüğü, zıfaf çarşafı, koca evine gelinlikle girilip kefenle çıkılması gibi gösterge ve söylemler aracılığıyla ataerkil düşüncenin baskın olduğu toplum yapısındaki evlilik ritüeli kabaca özetlenmektedir.

Filmde, çocuk gelin olgusuyla ilgili en belirgin yaklaşımlar, bu ilk on beş dakikalık süre içinde görülmektedir. Küçük kızlarını kendisinden yaşça büyük bir adamla, para karşılığı ve isteği dışında evlendiren aile, bu ailenin de içinde bulunduğu toplumun kızın üzerinde oluşturduğu maddi ve manevi baskı, içine düştüğü durumun bir sonucu olarak gerdek odasında adamı bekleyen kızın kapatılmışlığının ve çaresizliğinin neden olduğu çıkışsızlık, suskunluk ve travma bu kısa süre içinde anlatılmaktadır.

Filmin çocuk gelin olgusuyla ilgili farkındalık oluşturma çabası, tıpkı filmin üslubundaki toplumsal gerçekçi ve nesnel yaklaşım gibi, adamın gerdek odasına girişine dek devam etmektedir. Çocuk gelinin tek başına beklediği gerdek odasına özne kamera ile yani adamın gözünden girilmekte, bu çekim tercihiyle izleyici ile adam özdeşleştirilerek filmin odağına çocuk gelinin hikâyesinden çok adamın hikâyesi yerleştirilmektedir.

Çocuk gelin ve damadın diyalogları ile ilerleyen filmin büyük kısmı gerdek odasında geçmektedir. Buradaki gerçek zamanlı akış, konunun sosyolojik boyutunun arka planda bırakıldığını ve o anki durumsallığın öne çıkarıldığını göstermektedir. Hiç tanımadığı bir adamla aynı odada olmaktan tedirgin olan küçük kızın korkuları, adamın insancıl yaklaşımıyla giderek normalleştirilirken; kızla konuşarak onu cinsel birlikteliğe ikna etmeye çalışan adamın toplumun beklediği kanlı çarşafı elde edememe kaygısı bir travmaya dönüştürülmektedir. Erkek egemen toplumun sadece kadını değil erkeği de baskı altına aldığı vurgulanan filmin sonunda kız, adamla aynı yatakta yatmaya ikna olurken, adamın

intihar etmesi, ana karakterlerden biri çocuk gelin olsa da, filmin çocuk gelinle evlenen adamın hikâyesine odaklandığını ve erkek bakış açısıyla çekildiğini göstermektedir.

Çocuk gelin olgusunu yüzeysel olarak ele alan film, bu tarz evliliklerin gerçekleşmesinde suçu ataerkil toplum yapısına yüklemekte, çocuk yaşta bir kızla evlenmeyi kabul eden erkeğin ahlaki çöküşünü görmezden gelmektedir. Kızın içinde bulunduğu durumun çıkışsızlığına, istese de ailesinin yanına dönemeyeceğine vurgu yaparak kızdan kaderine razı olmasını isteyen adam, bu birlikteliği kan davasının sonlanması gibi rasyonel bir nedene dayandırarak meşrulaştırmaya çalışmaktadır. Bu anlamda film, zorlamayla değil de konuşarak yaklaşıldığında çocuk gelinlerin evliliğe ikna edilebileceğine dair bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Kız çocuğunun içinde bulunduğu durumdan nasıl etkilendiğini aktarmada yetersiz kalan film, evliliğin çocuk gelinler açısından ne gibi olumsuz sonuçlar doğurabileceğine dair derinlikli bir yaklaşım sergilememektedir.

Halam Geldi

2013'te gösterime giren "Halam Geldi" filmi de (Yön. Erhan Kozan) "Lal Gece" gibi, kaynağını Türkiye'nin doğusundaki törelerden alan gerçek bir hikâyeden yola çıkılarak çekilmiştir. Filmde, Kıbrıs Barış Harekâtı'nın ardından Diyarbakır'dan Kuzey Kıbrıs'a getirilen bir grup insanın ataerkil toplum yapısını koruduğu ve törelere bağlı kalmaya devam ettiği görülmektedir. Filmde ataerkil yapı, kadın-erkek ilişkileri ve toplumsal iş bölümü açısından ele alınmaktadır. Erkekler bütün gün kahvede otururken kadınlar ev işi, çocukların bakımı ve meyvelerin ağaçlardan toplanması gibi günlük işleri yürütmektedir. Erkekler, ailenin namusu olarak görülen törelerin uygulayıcısı iken, kadınlar törelere yani erkeğin sözüne itaat etmek zorunda kalan pasif bireyler olarak gösterilmektedir. Kız çocukları, ataerkil düzende inşa edilen ailede, ilk kez menstruasyon gördükleri 13-14 yaşlarına dek hem okula gitmekte hem de annenin yükünü paylaşmaktadır. Şiddet, korku ve sevgiden yoksun bir şekilde büyüyen kız çocuklarının menstruasyon gördükleri andan itibaren evlilik çağına girdikleri düşünülmekte ve töreleri gereği, akrabalar arasından çok önceden seçilen biriyle evlendirilmektedir. Filmde olayın geçtiği toplum, bu tarz evliliklerin nedeni olduğu gibi genel bir sonucu olarak da ele alınmaktadır. Hem sosyolojik açıdan hem de dünyaya gelen hasta ve engelli çocuklar nedeniyle toplumun genetiğini bozan akraba evliliklerinin, toplumun geneline hakim olan bir travma durumu ve mutsuzluk yarattığı görülmektedir.

Film, ilk kez menstruasyon gören fakat evlenip Diyarbakır'a geri dönmek istemeyen Reyhan'ın (Miray Akay) durumunu ailesinden gizlemeye çalışmasını konu edinmektedir. Reyhan'ın parola olarak kullandığı "Halam geldi" cümlesi, ilk kez menstruasyon olan kız çocuklarının bu durumu aralarında gizlice

paylaşmasını ifade etmektedir. Bir süre sonra sırrı açığa çıkan Reyhan, aynı sözcük grubunu memleketten kendisini evlendirmek için gelen akrabası için kullanmaktadır. Babası tarafından okuldan alınarak kendisinden yaşça büyük bir adamla zorla evlendirilen Reyhan, hem duygusal hem de fiziksel şiddete maruz kalmakta, evleneceği adam tarafından tecavüze uğradıktan sonra sınırın öte tarafına kaçmayı başarmasına karşın yetkililer tarafından Türk tarafına geri gönderilmektedir.

Reyhan'ın kaçtığı sınır ötesinden iade edilmesi ve suçluların mahkeme tarafından cezalandırılmasına rağmen bir süre sonra serbest bırakılması gibi gösterge ve yorumlar, filmin çocuk gelin konusunda toplumsal adaletin sağlanamayacağına ilişkin karamsar bir bakış açısına sahip olduğunu göstermektedir. Kıbrıs sorunu, göç, akraba evliliği, çocuk gelinler gibi birbirinden önemli politik ve toplumsal sorunları bir arada ele alan film, bu karamsar yaklaşım nedeniyle her bir konunun travmatik yapısını ayrı ayrı vurgulamaya çalışmaktadır. Dramatik açıdan abartılı bir anlatıma sahip olan filmde, zaman zaman öne çıkan mesaj verme kaygısı, didaktik bir yapıya ve sinemasal dilden uzaklaşılmasına yol açmaktadır. Çatışmayı temsil eden uçların çok keskin olması ve karakterlere yönelik basmakalıp yaklaşımlar, ele alınan konunun gerçekliğini ve inandırıcılığını zedelemekte ve filmi çocuk gelin olgusuyla ilgili farkındalık oluşturma amacından uzaklaştırmaktadır.

Yarım

Yönetmenliğini Çağıl Nurhak Aydoğdu'nun yaptığı 2015 tarihli “Yarım” filmi, çocuk gelin sorununu Türkiye'nin doğusu ve yoksulluk ilişkisi bağlamında ele almakla birlikte, esas olarak bu tarz evliliklerin öngörülemez sonuçlara yol açabileceğine dikkat çekmektedir.

Film, batılı bir ailenin gelin almak için Türkiye'nin doğusundaki bir köye gelmesiyle başlamaktadır. Ancak ailenin, kızla evlendirecekleri oğlunu yanlarında getirmediği görülmektedir. Başlık parasını alan baba, damadı görmemesine rağmen henüz çocuk yaşta Fidan'ı (Ece Tatay) vermeye razı olur. Uzun bir yolculuğun ardından yeni evine gelen Fidan, evlendirileceği adamın “yarım akıllı” yani zihinsel engelli olduğunu öğrenir. Bu durum, kardeşinden ve doğup büyüdüğü yerden ayrılmak zorunda kalmasıyla birlikte Fidan için, evliliğin travmaya dönüşen sonuçları olarak ön plana çıkmaktadır.

Film ilerledikçe, Fidan'ın eski ve yeni hayatı arasında karşılaştırma yapılabilecek örnekler çoğalmaktadır. Köydeki zamanını dağlarda çobanlık yaparak geçiren Fidan, evde ise küçük kardeşlerine bakmakta, yemek için evdeki bir parça ekmeği kardeşleriyle paylaşmaktadır. Evlendikten sonra daha iyi koşullarda

yaşamaya başlayan küçük kız, buna karşılık yarım akıllı eşi Salih'in (Serhat Yiğit) tüm ihtiyaçlarıyla ilgilenmek zorunda kalır. Bu anlamda, zaman zaman kayın validesinin baskısıyla karşılaşsa da, ev işleri ve diğer konularda özellikle baba ve kız kardeş tarafından kollanmaktadır.

Salih'in çocuksu ve saf yapısı, Fidan'ın yeni yaşamına uyum sağlamasını kolaylaştırmaktadır. Cinsel istismar ya da şiddet gibi eylemlerle karşılaşmadığı için evlilik sürecinin Fidan açısından travmatik bir sonuca neden olmadığı görülmektedir. Aksine, giderek Salih'e alışan Fidan, Salih'i kendi istediklerini yapması konusunda yönlendirmeye başlar. Bu yönlendirmelerde Fidan'ın henüz bir çocuk olduğu ve evliliği bir oyun gibi sürdürmeye devam ettiği görülmektedir. Fidan ve Salih'in eğlendiği, mutlu görüldüğü sahnelere yer veren film, bu evliliğin Fidan açısından olumlu bir olay olarak görülebileceği duygusunu uyandırmakta ve çocuk gelin olgusunu bir sorun olarak ele almaktan uzaklaşmaktadır. Salih'in denizde boğulmasıyla biten film, aslında çocuk gelin Fidan'ın değil, yarım akıllı Salih'in hikâyesi olarak tamamlanmaktadır.

Tereddüt

2016 yılında gösterime giren, yönetmenliğini Yeşim Ustaoglu'nun yaptığı "Tereddüt" filmi, çocuk yaşta evlendirilen Elmas (Ecem Uzun) ile kamu hastanesinde psikiyatrist olarak çalışan Şehnaz'ın (Funda Eryiğit) kesişen hikâyesini anlatmaktadır. Batıdaki bir kasabada geçen film, çocuk yaştaki kızları zorla evlendirmenin eğitimsizlikten kaynaklanan bir taşra zihniyeti olduğunu öne sürmektedir. Bu açıdan film, çocuk gelin sorununun yalnızca Türkiye'nin doğusunda yaşanan ve törelerle bağlantılı bir sorun olduğu algısını değiştirmektedir.

Kadının iç dünyasına odaklanan film çalkantı, buhran ve travmaları deniz, kıyı ve dalgalar üzerinden somutlayarak, kendine özgü bir dille anlatmaktadır. Elmas ile Şehnaz'ın yolları, adli bir vaka nedeniyle kesişene dek her birinin hayatlarına ayrı ayrı odaklanan film, kadınların eylemlerini keşif ve özgürleşme çabası olarak ele almaktadır. Filmde aynı yoğunlukta anlatılan iki hikâyeden birinde, evliliği boyunca yüklenmek zorunda kaldığı sorumluluklar ve karşısına çıkan sorunlarla baş etmek zorunda kalan Elmas'ın, yıllar içinde bozulan psikolojisine odaklanılmaktadır.

Elmas, evlenmesinin üzerinden iki yıl geçmesine rağmen, çocukluk ve kadınlık arasında gidip gelmekte ve kendisinden beklenen kişi olmaktan güçlük çekmektedir. Gelin olarak geldiği evde, günlük işler dışında eşiyile ve onun hasta annesiyle ilgilenmekte, buna rağmen maddi ve manevi yönden yoksun bırakılmaktadır.

Küçük yaşta, rızası olmadan ailesinden koparıldığı için aidiyet duygusunu yitiren Elmas, kimsesiz ve sevgisiz bir hayat sürmektedir. Çocukları olmadığı için baskı yapan anne ve kendisini fiziksel olarak acı duyduğu cinsel ilişki için zorlayan koca hayatı katlanılmaz kılmaktadır. Evden dışarı çıkmasını istemeyen kocası tarafından ekonomik olarak kendisine bağımlı hale getirilmiş, sosyal hayattan soyutlanmış, dört duvar arasına kapatılmıştır. Her fırsatta balkona kaçan Elmas, burada sigara içerken okula giden, müzik dinleyen, dans eden yaşlılarını ve bir arada gülp eğlenen mutlu aileleri izlemekle yetinmek zorunda kalmaktadır.

Bu durum giderek katlanılmaz bir hal aldığına Elmas'ın psikolojisi, hayatı kendisine yaşanılmaz kılan kocasını ve onun annesini öldürecek kadar bozulur. Bu travmatik olaydan sonra Elmas, Şehnaz'ın çalıştığı hastaneye getirilir. Şehnaz'ın Elmas'la görüştüğü seanslar boyunca, Elmas'ın evliliğine dair gerçekler de ortaya çıkar. Maddi durumu iyi bir aile tarafından istenen Elmas'ın, 13 yaşında okuldan alınıp evlendirildiği öğrenilir. Babasının baskısıyla mahkemede yalan beyanda bulunmak zorunda kalan Elmas'ın yaşı büyütülerek resmi nikâhı kıyılmıştır. Evinden, kardeşinden ve okulundan uzaklaştırılan küçük kız, aptal ve işe yaramaz olduğu için ailesi tarafından istenmediğini düşünmektedir. Nikâhtan sonra geldiği evde hiçbir zaman kendisini bu ailenin bir üyesi olarak hissetmediğini söyleyen Elmas, duvarların üzerine geldiğini, evinde kendisini bir sığıntı gibi hissettiğini itiraf edecektir.

Film, Elmas'ın yaşadığı zorlukları ve içine sokulduğu sürecin onu nasıl suça sürüklediğini tüm gerçekliğiyle anlatmayı başarırken, odak noktasında yer alan çocuk gelinin hikâyesinden ise hiçbir zaman uzaklaşmamaktadır.

SONUÇ

Çocuk gelin sorununa uluslararası mevzuatta İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme; ulusal mevzuatta ise Türk Medeni Kanunu, Türk Ceza Kanunu ve Çocuk Koruma Kanunu ile yer verildiği anlaşılmakta olup söz konusu sözleşmelerde, sözleşmelere ya da kanunlara uyulmaması halinde nasıl bir yaptırımla karşılaşılacağı da açıklanmaktadır. Çocuk gelin sorununun çoğunlukla ekonomik yetersizlik, eğitimsizlik, evlilik dışı gebelik ve geleneklerin etkisi gibi nedenlerden kaynaklanması, sorunun dünya genelinde az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerle ilişkilendirilmesi sonucunu doğurmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu verileri, ülkemizde de çocuk gelin sorununun azımsanmayacak seviyede olduğunu göstermektedir. TBMM Erken Yaşta Evlilikler Hakkında İnceleme Yapılmasına Dair Alt Komisyon'un

2010 tarihli raporunda, erken yaşta evliliklerin ortadan kalkması için toplumun bilinçlendirilmesi, sorunun toplumda görünür kılınması, normalleşen ve meşrulaşan bu evliliklerin sağlıklı yapısının kamuoyuyla paylaşılması temel hedefler olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda soruna yönelik toplumsal farkındalık oluşturmak, çözüme yönelik harekete geçmek anlamında atılması gereken en temel adımdır.

Başta çocuk gelinler olmak üzere, toplumsal sorunlara dikkat çekmek hususunda medya potansiyel bir güç olarak ön plana çıkmaktadır. Televizyon dizileri, sinema filmleri, gazete haberleri, fotoğraf sergileri gibi iletişim araçlarıyla sorun geniş kitlelere tüm boyutlarıyla ve daha etkili bir şekilde ifade edilmektedir. Gerek sorunun ortaya çıktığı anlarda yapılan haberler, gerekse de televizyon dizi ve film senaryolarının sosyal sorumluluklar çerçevesinde şekillendirilmesi, toplumun konuya ilişkin hassasiyetinin ve bilinç düzeyinin canlı tutulmaya çalışılması açısından önemlidir.

Bu bağlamda, çalışmada analiz edilen ve toplumsal sorunlara duyarlılık sonucu çekildiği düşünülen filmlerin geneli değerlendirildiğinde, “Tereddüt” dışındaki üç filmin, çocuk gelin sorununu coğrafi olarak Türkiye’nin doğusuyla sınırladığı görülmektedir. Doğuda yaşayan aileler, yoksulluk nedeniyle ya da aile şerefine sürdürülmesi açısından töreleri gereği kızlarını çocuk yaşta evlendirmektedir. Olayın Kuzey Kıbrıs’ta geçtiği “Halam Geldi” filminde ve öykünün batıdaki bir taşra kasabasına taşındığı “Tereddüt” filminde, çocuk gelin sorununun bir zihniyet meselesi olduğuna dikkat çekilmekte ve bu bağlamda sorunun hem coğrafi hem de düşünsel anlamda sınırları genişletilmektedir.

Bu filmlerde, evlilik yaşına gelmemiş çocukların, resmi nikâh yoluyla yani hukuki olarak değil, dini nikâh yoluyla yani sosyolojik olarak ve kayıt dışı evlendirildikleri görülmektedir. Elmas’ın mahkeme kararıyla yaşının büyütüldüğü ve resmi nikâh yoluyla evlendirildiği “Tereddüt” filminde, kurumların yalan beyanlarla aldatıldığı, böylece çocuk gelin olgusunun meşru bir zemine taşınarak her koşulda görünmez kılınmaya çalışıldığı vurgulanmaktadır.

Çocuk gelin konusunda dört filmin de hemfikir olduğu durum, evliliğin kızların isteği dışında, aileler tarafından zorla gerçekleştirilmesi; kızların evliliğe mecbur ve maruz bırakılmasıdır. Filmlerde, çocukluklarını yaşamalarına izin verilmeden evlendirilerek zorunlu bir yetişkinliğe sürüklenen kız çocuklarının çocukluk ve kadınlık arasında kalarak varoluş problemleri yaşadığı, eğitim hayatından uzaklaştırıldığı, erkeğe ve erkeğin ailesine bağımlı hale getirildiği, sonuç olarak da yoksulluk, cahillik ve bağımlılıktan oluşan bir kısırdöngüye hapsedildikleri görülmektedir.

Genellikle yaşanmış olaylardan yola çıkan filmlerde, çocuk yaştaki bir kızın evlendirilmesindeki en temel ölçütün ailenin yoksulluğu olduğu, bu tarz evliliklerin başlık parası karşılığında gerçekleştirildiği görülmektedir. Yoksulluğun hemen ardından, ikinci ölçüt olarak ailenin şerefi ile ilişkilendirilen törelere itaat gelmektedir. Menstruasyon gören kız çocuklarının evlenebileceğine ilişkin toplumdaki genel kanı doğrultusunda, beşik kertmesi ve akraba evliliği gibi yollara da başvurulmuş, kız çocuklarının küçük yaşta evlendirildiği, bu yolla ailenin namusunun korunduğuna inanıldığı görülmektedir. Bu bakış açısının, ailelerin eğitim seviyeleri ile doğru orantılı olduğu; yoksulluk, cahillik ve törelere itaat arasında organik bir bağ bulunduğu vurgulanan filmlerde cahil anne-babaların, kızlarını evlendirmek uğruna eğitim hayatlarına son vermekten çekinmediği görülmektedir.

Ataerkil düzenin bir parçası olan bu ailelerde, sadece ekonomik koşulların değil, erken yaşta evliliği bir gereklilik olarak gören zihniyetin de vurgulandığı görülmektedir. Erkeğe itaati esas alan bu düşünceye göre, ataerkil toplumun devamı ancak kızın erken yaşta erkeğin evine girmesiyle sağlanabilmektedir. Bu doğrultuda, babaevinden ayrılan kız çocuğunun geri dönmesi toplum tarafından hoş karşılanmamakta, ve bu durum, gelinliğiyle girdiği evden ancak kefenle çıkabileceği ifade edilen gelinin erkeğe boyun eğmesini kolaylaştırmaktadır. Bununla birlikte ataerkil toplumda erkeğin himayesi, yetişkinliğe girmekte olan kız çocuklarını olası cinsel tacizlerden korumak için gerekli görülürken, yetişkinliğe adım atan kız çocukları ailenin şerefine leke sürecek potansiyel tehditler olarak görülmektedir.

Öte yandan, filmlerde çocuk gelinler, erken yaşta aldıkları sorumlulukların neden olduğu psikolojik baskılarla baş etmek zorunda kalmaktadır. Eve kapatılan, iş hayatı olmayan dolayısıyla sosyalleşemeyen, eşine bağımlı yaşamak zorunda kalan kız çocukları içine kapanmakta, az ya da çok aile baskısına ve şiddete maruz kalmakta, sonuç olarak da tamamen itaat edip etkisizleşmeye ya da suça meyilli hale gelmeye başlamaktadır.

Evliliğe neden olan toplumsal koşullara ve evlilik sonrasında çocuk gelinlerin yaşadığı bunalımlara odaklanan filmler, çocuk gelin olgusuyla ilgili betimleyici bir perspektif sunmaktadır. Abartılı anlatımlardan kaçınarak, gerçekçi ve inandırıcı bir üslup aracılığıyla dramatizasyonu gerçekleştiren filmlerin, çocuk gelin sorununu tüm boyutlarıyla ifade etmede daha başarılı oldukları; sıklıkla klişelere ve genelgeçer yargılara yer veren filmlerin ise, karakterlerin iç dünyasına girme ve çocuk gelinler açısından bu durumun ne gibi sonuçlar doğurduğu konusunda derinlikli bir yaklaşım sergilemede yetersiz kaldıkları görülmektedir.

Bununla birlikte dört film, ortak bir payda olarak çocuk gelin sorununu sinema aracılığıyla görünür kılmaktadır. Soruna yönelik toplumsal farkındalığın artmasını sağlayan filmler, sorunu öne çıkararak çözümü için toplumu harekete geçmeye davet etmektedir.

KAYNAKÇA

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, (2015). Türkiye’de Evlilik Tercihleri Araştırması, <http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54292ce0369dc32358ee2a46/t%C3%BCrkiyede%20evlilik%20tercihleri%20ara%C5%9Ft%C4%B1rmas%C4%B1%202015.pdf>, Erişim Tarihi: 18.05.2018.

Alankuş, S. (2007). İnsan Hakları Haberciliği. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

BBC Türkçe (2016). “Gambiya ve Tanzanya’da çocuk evliliği yasaklandı”, http://www.bbc.com/turkce/dunya/2016/07/160708_gambia_cocukevliligi, Erişim Tarihi: 25.04.2018.

Birleşmiş Milletler Çocuk Örgütü (UNICEF), (2004). “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme”, Ankara: Unicef Türkiye. https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarinaDairSozlesme.pdf, Erişim Tarihi: 25.04.2018.

Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi, (1979). http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin136.pdf, Erişim Tarihi: 25.04.2018.

Boran, P., Gökçay, G., Devecioğlu, E., Eren, T. “Çocuk Gelinler”, Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, Cilt 26, Sayı 2, İstanbul, 2013. <http://www.marmaramedicaljournal.org/text.php?id=667>, Erişim Tarihi: 25.04.2018.

Çakmak, D. (2009). «Türkiye’de Çocuk Gelinler», Birinci Hukukun Gençleri Sempozyumu-Hukuk Devletinde Kişisel Güvenlik, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ankara, 20-21 Mart 2009. http://www.umut.org.tr/UserFiles/Files/Document/document_DIREN%20CAKMAK.doc, Erişim Tarihi: 25.04.2018.

Ertem, M. ve Koçtürk, T. (2008). “Opinions on Early-Age Marriage and Marriage Customs Among Kurdish-Speaking Women in Southeast Turkey”, J Fam Plann Reprod Health Care. Jul; 34(3): 147-152.

Güvenç, B. (1993). “Geleneklerden Kalıntılar: Başlık, Berdel, Kız-Kaçırma, Kuma ve Amca-Kızı Evliliği”, Kadın Araştırmaları Dergisi, 43-48.

Jain, S. ve Kurz, K. (2007). New Insights on Preventing Child Marriage, Washington: The International Center for Research on Women.

NTV, (2016). “Dünyada 700 Milyon “Çocuk Gelin” Var (11 Ekim Dünya Kızlar Günü)”, <http://www.ntv.com.tr/saglik/dunyada-700-milyon-cocuk-gelin-var11-ekim-dunya-kizlar-gunu,-9-Z-gf3GEmZZ1kC9-BKyw>, Erişim Tarihi: 25.04.2018.

Özcebe, H. ve Biçer, B. K. (2013). “Önemli Bir Kız Çocuk ve Kadın Sorunu: Çocuk Evlilikler”. *Türk Pediatri Arşivi Dergisi*. 86-93.

Özkan, M. S., (2013). “Erken Yaşta Evliliklerin Önlenmesi Konusunda Yargının Üstlenebileceği Rol”, *Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi* 8 (Özel Sayı), 2177-2190.

Sarıoğlu, B. (2016). “İşte Çocuk Gelin Haritası! En Düşük Tunceli’de, En Yüksek Kilis’te”, <http://www.hurriyet.com.tr/iste-cocuk-gelin-haritasi-40283867>, Erişim Tarihi: 25.04.2018.

Sezen, L. (2005). “Türkiye’de Evlenme Biçimleri”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Cilt.11, Sayı:27, 185-195.

TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), (2010). “Erken Yaşta Evlilikler Hakkında İnceleme Yapılmasına Dair Rapor”, https://www.tbmm.gov.tr/komision/kefe/docs/komision_rapor.pdf, Erişim Tarihi: 25.04.2018.

Timisi, N. (2010). “Medyada Hak Haberciliği”. <http://bianet.org/biamag/medya/124294-medyada-hak-haberciligi>, Erişim Tarihi: 25.04.2018.

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), (2018). *Yaş Grubuna Göre İlk Defa Evlenenler*, http://tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1104, Erişim Tarihi: 18.05.2018.

United Nations, (2000). “World Marriage Patterns 2000”, www.un.org/esa/population/publications/worldmarriage/worldmarriagepatterns2000.pdf, Erişim Tarihi: 25.04.2018.

Uzun, R. (2006). “Gazetecilikte Yeni Bir Yönelim: Yurttaş Gazeteciliği”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S: 16. 633-656.

Yüksel-Kaptanoğlu, İ., Ergöçmen, B., (2012). “Çocuk Gelin Olmaya Giden Yol”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*. Cilt: 15 Sayı: 2. 129-161.

ÇOCUK OLARAK SAVAŞA TANIK OLMAK: KAPO FİLMİ ÖRNEĞİ¹

Dr. Öğr. Üyesi İpek GÜRKAN
İstanbul Aydın Üniversitesi
ipekgurkan@aydin.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-9436-5734>

ÖZ

Sinema, soyut düşüncelerin somut imgeler olarak algılanmasına yardımcı olabilecek kavramlar üretir. Bu kavramlardan biri de “tanıklık”tır. Sinemada savaşa tanıklığın temsili, imgelerle ortaya konmaktadır. Tanıklık sinema aracılığıyla imgeleşmektedir. Bu makalede; klasik anlatı sinemasının bir örneği olarak *Kapo* filminde “çocuk olarak savaşa tanık olma”nın, hangi imgelerle ve nasıl yaratıldığına odaklanmaktadır. Çocuk olarak savaşa tanık olmanın film anlatısı ile arasında nasıl bir ilişki olduğu ve savaşa tanıklığın “tarihsel ve politik” analizini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda *Kapo* filmi anlambilimsel yöntemle ele alınmaktadır. Filmsel anlam, sinemanın ve felsefenin yardımıyla yarattığı bazı kavramlara başvurularak ortaya çıkarılmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrası sinema ve felsefe ilişkisini ele alan Fransız düşünür Gilles Deleuze’ün yarattığı kavramlar filmin imgelerini anlamlandırmada yardımcı olmaktadır. Makalenin amacı, *Kapo* filminde çocuk-tanık karakter Nicole’ün savaşa tanıklığının hangi imgelerle nasıl yaratıldığını göstermektir. Makalenin sonucunda film anlatısının “savaşa tanık olarak çocuk”luğu inşa etmede belirleyici olduğu ve filmin çocuk karakteri Nicole’ü “bir yetişkin” olarak ele aldığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *İkinci Dünya Savaşı Filmleri, Savaş, Çocukluk, Film-felsefe, Toplama Kampı*

¹ Bu çalışma, “Sinemada Geçmişin Anlatısı: İkinci Dünya Savaşı Filmlerinde Çocuk Karakterlerin Tanık Olma Deneyimleri”(2018) başlıklı yayımlanmamış doktora tezinden üretilmiştir.

WITNESSING WAR AS A CHILD: THE EXAMPLE OF FILM *KAPO*

ABSTRACT

Cinema produces concepts that can help abstract ideas to be perceived as concrete images. One of these concepts is “testimony”. In cinema, the representation of the testimony to war is revealed. The testimony is depicted through cinema. This article focuses on the creation of “witnessing war as a child” in the film *Kapo*, as an example of classical narrative cinema as well as the used images in the film for this purpose. It aims at revealing the historical and political analyses of how witnessing the war as a child is related to the film narrative and of witnessing the war. In this direction, *Kapo*’s film is handled with semantical method. The meaning of the film is revealed by applying some concepts created with the help of cinema and philosophy. The concepts created by the French philosopher Gilles Deleuze, which deal with the relationship between cinema and philosophy after the Second World War, are helpful in interpreting the film scenes. The purpose of the article is to show how the child-witness character Nicole’s testimony to the war in the film *Kapo* was created. As a result of the work, it appears that the narrative of the film is determinative of “building a child as a witness to war”, and that Nicole, the child character in the film, is treated as “an adult”.

Keywords: *Second World War Films, War, Childhood, Film-philosophy, Concentration Camp*

GİRİŞ

Sinema, durumları veya olayları sıralayan zihinsel bir etkinlik olarak diğer sanat dallarıyla kıyaslandığında, daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Bir film yaratılırken; iletişim, sanat ve benzeri alanlarla etkileşim içinde olmak zorundadır. Bu nedenle filmler üzerine düşünebilmek de disiplinlerarası bir çalışmayı gerektirmektedir. Bu, aynı zamanda filmlerin iletişimsel gücünün olduğu anlamına gelmektedir. Filmler; zihinde düşünceler, imgeler ve kanaatler yaratmaya yaramaktadır.

Temsili bir sanat olarak sinemanın temsilin kendisinden doğan eksikliği anlatması güçtür. Diğer yandan bazı konuların temsili doğası itibariyle imkansızlık niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda *İkinci Dünya Savaşı* buna örnektir. Nazi “toplama kamplarının” temsili etik bir kaygıyı taşırken, gaz odaları etik kaygının yanı sıra temsilin her zaman eksiklik içerdiğinin canlı bir göstergesidir. Çünkü gaz odalarına doğrudan tanıklık edenlerin artık hayatta olmayışı nedeniyle ancak dolaylı olarak ve gözlem yoluyla tanıklık edilmesi mümkündür. Tanıklık böylelikle sorunsal bir duruma gelerek temsilin imkansızlığını göstermektedir. Sinema ise bu temsili kendi diliyle yani imgelerle göstermeye çalışmaktadır. Filmsel anlatı bu imgelerin hangi ölçüde olanaklı olduğunu bize kendi araçlarıyla anlatmaktadır.

Makalede bu doğrultuda *Kapo* filmi incelenmektedir. Film 14 yaşında olan Edith'in toplama kampına gönderilmesi ve burada ailesini kaybettikten sonra hayatta kalma çabasını anlatmaktadır. Toplama kampında hayatta kalabilmek için kimlik değiştirerek ölen bir mahkûmun adını alır. Yeni kimliğiyle Nicole adıyla kampta bir süre sonra kapo olarak görev yapar. Kapo²; idari görevler üstlenen Nazi toplama kampı mahkûmu demektir (Amery, 2015: 16). Nazi toplama kampında Gestapo'nun (Alman Gizli Servisi) mahkûmlar arasından seçip görevlendirdiği ve karşılığında diğer mahkûmlara göre kısmen daha iyi koşullarda yaşayan kimselerdir. Terim, İtalyanca'dır. Ancak İtalyanca'dan farklı olarak Fransızlar'ın benimsediği şekilde son hecenin vurgulanması, Gillo Pontecorvo'nun yönettiği bu filmle yaygınlaşmıştır (Levi, 2015: 48).

Kapo filmi savaşın sona ermesinden on beş yıl sonra 1960 yılında çekilmiştir. Savaş sonrası değişen dünya algısı sinemayı dönüşüme uğratmıştır. Zamanı farklı algılama biçimi ve anlam arayışları sinemaya farklı ve yeni bir bakış açısı getirerek; ilgi, sinemanın düşünceyle olan ilişkisine yoğunlaşmıştır. Bu bağlamda çalışmada öncelikle savaş sonrası sinemanın yeni kavramlarına değinilecek, daha sonra çocukluk tarihine ve son olarak film analizinde bu kavramlarla bağlantılı olarak önemli görülen imgeler detaylandırılacaktır. Bu detaylandırma yapılırken, Deleuze'ün bazı temel kavramlarından yararlanılacaktır. “Kristal öyküleme”, “organik öyküleme”, “ayrıcılık anlar”, “herhangi anlar”, “aralık”, “zaman-imge”, “hareket-imge” kavramları bunlar arasındadır. Bu kavramlar filmler üzerine düşünmemize ve anlamlandırmamıza yardımcı olmaktadır. Film analizinde anlatıyı etkileyen önemli olaylar ve bu olayları oluşturan unsurlar incelenmiştir.

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDAN SONRA SİNEMANIN DÖNÜŞÜME UĞRAMASI: SİNEMANIN YENİ KAVRAMLARI

Alain Badiou'nun da belirttiği gibi, “*sinema diğer sanatlardan daha az mimetiktir, bu görünür olanın, düşünce tarafından onaylanması için, zamansal bir katediş etkisi*” ortaya koymaktadır (2013: 97). Bununla birlikte sinemada hareket, montaj yardımıyla bölünerek sinematografik bir zaman yaratılmaktadır. “*Gerçek hareket=somut süre*” ve “*Hareketsiz kesitler + soyut zaman*”= *sinematografik yanulsama*'dır (akt. Baker, 2012: 141). Buna göre sinemada hareket imgesiyle üç düzey oluşmaktadır. İlki, sinema ile bütün arasındaki ilişkiye karşılık gelmektedir. İkincisinde, imajların birbiri ardına dizilmesiyle oluşan sinema düşünce ilişkisi ortaya çıkar. Üçüncüsünde ise, dünya insan düşünce ilişkisinin arasındaki etkileşime karşılık gelmektedir. Film, izleyicide düşünce etkisi yaratmaktadır

² Norbert Elias, Kapo ve diğer muhafızları, Alman toplumunda bulunan *Radfahrer* “bisikletçi” tanımına benzer. “Bisikletçinin öne eğilip aşağıdakileri ezerken kendi sırtının da başkaları tarafından ezilmesi” benzetmesine dayanmaktadır (akt. Berktaş, 2012: 101). Kapolar zalim ve despot davranışlarıyla bilinmektedir. Kapoların öldürmeye varana kadar şiddet kullanma yetkileri bulunmaktadır. Filmin adı da buradan gelmektedir.

(Frampton, 2013: 104). Deleuze'e göre zaman-imegeye dayalı modern sinemanın düşünce ile arasında yeni bir bağ oluşur: ilki; imajların bütünlüğünün bozulması, ikincisi; iç monoloğun silinip atılmasıdır ve sonuncusu ise; insan ile dünyanın bütünlüğünün bozulmasıdır (Deleuze, 1997: 187-188).

Modern bilim, nesneyi herhangi an'ları saptayarak ele almaktadır. Antik çağ ile Modern bilim sinematografik yöntemi temel alırlar; aralarındaki farklar "ayrıcılık an" ile "herhangi bir an" arasındaki farktan üretilir: Antik çağ, birimlerin yerine biçimleri koyar; nitelikleri betimlemeye yönelir, nesneyi canlı varlıklara dönüştürür. Modern bilim ise, iki an arasındaki değişimleri nitel değişimlerden çok nicel olarak ele almaktadır. Bu nedenle antik çağın yalnızca kavramları aradığı, modern bilimin ise, değişen çokluklar arasındaki değişmeyen ilişkileri olan ilkeleri aradığını söyleme mümkündür. Bergson'a göre modern bilim "zamanı bağımsız değişken olarak ele almasıyla" tanımlanmaktadır (akt. Deleuze, 2014: 15). Bu iki an arasındaki farklılık sinemada anlatıyı farklı aktarma yollarına tekabül etmektedir. Zaman-imege sineması düşünceyi aktarmak konusunda imegyi herhangi anlar içerisinde yaratırken, hareket-imege sineması ayrıcalıklı anları yaratmak için hızı ve hareketi ön plana çıkarmaktadır. Buna göre harekete dayalı imege, "ayrıcılık anlar"da veya o anları yaratarak ortaya konmaktadır.

Sinemanın başlangıcından itibaren İkinci Dünya Savaşına kadar olan dönemde çekilen filmler hareket-imege sineması olarak adlandırılmaktadır. Buna göre hareket öncelikli sinema yerini, zamansal bir anlatıya bırakmıştır. Deleuze'e göre, İkinci Dünya Savaşı sonrası durum ve eylem birliğinin parçalanması neticesinde zaman, imegeye içkin olarak imgenin düşüncesine göre aktarılmaktadır. Zaman-imege sinemasında gerçek, özerklik kazanarak kendi gerçekliğini oluşturmayı başarabilmiştir. Bu gerçeklik, imgenin zamana içkin olarak kendini özgürleştirilmesiyle mümkün olmuştur. Hareket artık nedensellik bağını yitirmiştir. Sinema erken döneminde hareketi eş zaman dizimiyle vererek sinemanın bir yanılısına illüzyon olduğunu göstermekteydi. Bu illüzyona göre hareket ayrıcalıklı anlara, yani poza indirgeniyordu. Yeni imege ise, hareketi herhangi ana indirgeyerek onu bağımsız kılmaktadır.

Deleuze, imegyi temel alarak zaman ve hareket bağlamında düşünme yöntemini, iki farklı rejimle açıklamaktadır. Bunlar; Kristal ve organik rejim olarak adlandırılmaktadır. "Organik öyküleme" yapısında, hareket ve zaman izleyici algısının tamamlayabileceği şekilde bir gerçeklik unsuru yaratmaktadır. "Organik rejim" anlatısı, imgenin harekete bağımlı olduğu; Amerikan endüstriyel sinemanın yaklaşımıdır (2014: 50). Hareket imgesi verili gerçekliği betimleyerek, filmsel zaman edimsel olarak verilir. Bir başka deyişle, hareket zamana aşkınsal

olarak bağımlıdır. Dolayısıyla karakterlerde, izleyicinin öngöründe bulunabileceği davranışlar, rasyonel bir nedensellik bağlamında aktarılmaktadır. Buna bağlı olarak organik öyküleme yapısı, hareket-imgenin olgusal gerçeklik ve nedensellik bağlarında anlatıldığı, etki ve tepkinin görüldüğü öyküleme biçimidir (akt. Sütçü, 2005: 161-162). Sinema izleyicisi edilgendir, gerçekliği zihninde önceden bulunan kavramlar aracılığıyla algılamaktadır. Bu, somut, olgusal ya da dışsal bir gerçekliktir. Organik öykülemeyi sinemanın icadından beri, yani sinematografik aygıtla birlikte hareket öncelikli sinemanın organik bağlarla bağlı olduğu teknik bir anlatım biçimi olarak görmek mümkündür. “Kristal rejim” ise; zamana göre betimlemeyi yaparak, hareketi bölmeden plan-sekans olarak izleyiciye aktarmaktadır. Kristallik burada, zamanın somut ve görünür hale gelmesi, bir başka deyişle zamanın imgeleşmesi imgeye içkin olması anlamında kullanılmaktadır.

Etki ile tepki arasındaki mesafeden “aralık imge” oluşmaktadır (Deleuze, 2014: 89). Ulus Baker’e göre aralık; birbirinden uzak olan iki şey arasındaki yakınlığı ölçmeyi sağlamaktadır. “Aralık” yabancılaşmanın eleştirisini ifade etmektedir. (2012: 209). Deleuze, bu aralığı algı ve eylem arasında bir fark olarak görmektedir. Deleuze, “aralığın” iki şeyin arasındaki farkın yerine, “birbirine bağlantısız görünen iki imgenin” arasında yer aldığını belirtir. “*Vertov’a* göre, iki imgenin arasında bir boşluk yoktur, aksine bir yakınlık derecesi vardır ve bu sinematografik imge adı verilen şeyden başkası değildir” (akt. Baker, 2012: 209). Bir başka deyişle sinematografik imge, uzak olan iki imge arasındaki boşluktan üremektedir. Aralığın nasıl geçtiğini anlamak, aralıkların filmde ilk etapta nasıl oluşturulduğunu anlamayı gerektirmektedir. Bu aynı zamanda, temsil sorunu ile ilgilenmek demektir. Deleuze’e göre sinema doğal olarak bir temsil mantığına bağlı değildir: sinema bize hareket eklenen bir görüntü vermez, bize bir hareket-görüntüsü vermektedir. Sinemanın ürettiği bir hareket imgesi değil, hareketin kendisidir. Sinemayı temsil mantığı içinde tutan, sinematografik aygıtın kendisinden ziyade, düşünce koşulları içinde yaratmasıdır. *Kapo* filminde öznel veya objektif imgelerle karşı karşıya kalmak yerine, bir algı-imge ile onu dönüştüren bir kamera bilincinden oluşan bir durumla karşılaşmaktadır (Kuipers, 2017: 35). Bu bağlamda film izleyiciye hareketin ve toplama kamplarının kendisini değil onun görüntüsünü sunmaktadır.

SOYUN DEVAMI OLARAK ÇOCUK

Çocuk eski yıllarda, soyun devamını sağlayan olarak görülmekteydi. Çocuğun bu şekilde algılanması, onun bedenine de yansımaktaydı. Nitekim beden iki yönlü olarak; “kendine” ve soya yani “yaşayanlardan ve ölü atalarından oluşan aileye” ait olarak görülmekteydi (Gelis, 2007: 340). Bu nedenle çocuklara aile büyüklerinin isimlerinin verildiği görülmektedir. Kamusalılığı gösteren bir başka gelenek ise,

“çocuğa ilk adımları sembolik bir şekilde, ya atalarının yattığı yer olan mezarlıkta ya da kilisede, ayın sırasında atırılıyordu” (Gelis, 2007: 341). Dolayısıyla, çocuğun bedeninin soyun devamı sağlayıcı yönü bedeni “kamusal”laştırmaktadır. Ancak Gürdal’ın da belirttiği gibi modernizmle birlikte çocuğa bakış değişerek, kamusal alanla ilişkileri zayıflamıştır. Bunun nedeni ise iki önemli kamusal mekanizmanın devreye girmesidir (2013: 9). Kamusal alanın devreye girmesi özel alana ve anneye ait görülen çocuğun, denetim ve düzenleme ve belirli bir iktidarın gücünü uygulama mekanizmaları olarak ortaya konan toplumsal kurumlar, bir yandan çocuğun tekrar kamusal alanla olan ilişkilerini kurarken, özel hayatın kamusal alandaki yeni modelini de inşa etmekteydi. Dolayısıyla modernizmle birlikte çocuk disiplin politikaları ile yeniden kamusalığa ait olmaktadır. Çünkü özel ve kamusal ayrımı belirsizleşmişti. Başka bir deyişle, Ariès’in (1962) belirttiği gibi eski dönemde kamusal alanla ait olan çocuk kamusalın dönüşümü ile “yeni” bir kamusal biçimine dayanmaktadır. Yeni kamusal alan, iktidarın denetim ve tecritine dayalı kişisel olanı politik alana taşıyan biyopolitiğin alanıdır.

Bedenin kamusalılığı ve onun belirli bir soya aitliğin devamlılığını sağlayan olarak görülmesi, İkinci Dünya Savaşı’nın ortaya çıkış nedenlerinden biridir. Saf Alman soyuna ait olmayan ve aşağı ırk olarak gördükleri Yahudilerin katliamının da nedeni budur. Nuremberg yasalarıyla meşrulaşan bedenin üzerindeki denetim, saf ari ırkı; Yahudiler, Romanlar, sakat ve zihinsel engelliler ve eşcinseller gibi “aşağı ırk” gördükleri grupların soylarını yok etme amacı taşımaktaydı.³ Bu amaçla Almanların Yahudilerle evlenmesini yasaklanarak saf olmayan çocukların doğmasının engellenmesi amaçlanmıştır. Nitekim “Kalıtsal Hastalığa Sahip Çocukların Engellenmesi Yasası” bu amaçla ortaya konan, devlet denetiminin özel alandaki tahakkümlerinden yasalardan yalnızca biridir.⁴ Bu bilgiler ışığında Nicole, zayıf bedeni ve iri gözleriyle kamptaki mahkûmların temsilidir. Çünkü kamptaki hemen herkesin zayıflıktan elmacık kemikleri çıkıklaşmış ve gözleri irileşmiştir. Kampta adı Nicole olarak değiştirilerek saçları kısacık kesilir. Yeni görünüşüyle Nicole genç bir delikanlıyı andırmaktadır. Nicole, Nazi askeri ile kendi rızasıyla cinsel bir birliktelik yaşar. Ancak bunun karşılığında ondan yiyecek bir şeyler ister. Nicole’ün bedeni ve hatta Yahudi kimliği denetim ve baskı yoluyla “kamusal beden” e dönüştürülür. Kampta mahkûmların bedenleri kendilerine ait olmaktan çıkmıştır ve bu oranda “kamusal” olmuştur.

³ Soykırım suçu ilk kez 1944 yılında, Rafael Lempinkin’in bu tarihten on yıl önce “Axis Rule in Occupied Europe” adlı kitabında tanımlanmıştır. Buna göre *Genocide* kelimesi, Yunanca ırk, ulus ya da soy anlamına gelen “genos” kelimesi ile Latince öldürme anlamına gelen “cide” ekinin birleşmesiyle oluşturulmuştur. Soykırım, bir grup insanın tamamını yok etmeyi amaçlamaktadır. Bu aynı zamanda, İnsan hakları, ABD Haklar Bildirgesi ya da 1948 Birleşmiş Milletler Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi’nde görüldüğü üzere, bireylerin haklarıyla ilgilidir.

⁴ (Çevrimiçi) <https://www.ushmm.org/outreach/tr/article.php?ModuleId=10007679>, 20 Haziran 2017.

KAPO FİLMİ ÖRNEĞİ: NICOLE'ÜN ÇOCUK OLARAK SAVAŞA TANIKLIĞI⁵

Deleuze *Diyaloglar* kitabında bireyin toplumsallaşma sürecine ilişkin olarak; sürekli bir "... artık değilsin" gibi birbirini olumsuzlayarak ilerleyen bir yaşam sürecinden bahsetmektedir. Bu durum toplumsal ve hiyerarşik olarak ilerlemektedir. Çocukluk; okul, iş hayatı, evlilik gibi süreçlerle ilerlemektedir, bu ilerlemelerin her aşaması bir ötekenden dışlanarak gerçekleşmektedir. Nicole filmin en başında piyano özel dersinden sonra, elma yiyerek neşeli bir şekilde Paris sokaklarında dolaşmaktadır. Kampa geldiğinde ise, anne ve babasını kaybeder ve ardından burada yalnızca "hayatta kalma" odaklı bir yaşam mücadelesi sürecine girer. Bu süreçte Nicole artık çocuk değildir. O, SS *Schutzstaffel* (Koruma Timi) askerleri ile birlikte geçirdiği gece sonunda artık "çocuk" değildir. Hayatın acı, çirkin ve kötü tarafıyla karşılaşır. Nicole, toplumsal cinsiyetinin kendisinden istediği rolü, hayatta kalmak amacıyla kullanır. Hem anne ve babasının kaybı hem de kampta cinsiyeti bağlamında "kadın" olarak kullanılması, Nicole'ün çocukluğunu yitirdiğinin iki önemli göstergesidir. İki olay da travmatik bir durumdur. Ancak bunların sebep olduğu "çocukluğun yitimi" hepsinden daha çok travmatiktir. Nicole burada dünyanın başka yerindeki çocuklardan çok daha farklı bir hayat sürmektedir. Dolayısıyla filmde; Nicole'ün çocuk olduğuna dair bir izlenimde bulunmak güçleşir. Üstelik Nicole genç yaşına rağmen herkesin yapamayacağı bir görevi üstlenir. Nicole kampta "kapo" olur.

Filmin yönetmeni Gillo Pontecorvo, Nicole'ün filmin başında ergenlik dönemindeki bir genç kız olarak algılanmasını istemez. O, kampa alıştırma sürecinde kısa saçlarıyla daha çok bir oğlan çocuğunu andırmaktadır. Ancak SS subayı ile birlikte geçirdiği geceler ve filmsel zamanın doğrusal ilerlemesi sonucunda saçları uzamıştır. Çünkü bu süreçte Nicole artık kampın masum ve korkak mahkûmu değil, Nazilerle işbirliği içerisinde zalim bir "kapo"dur. Nicole, çocuktur ve üstelik aynı zamanda suçlu bir cellattır. Ancak filmde Nicole'ün bu işi yapmak zorunda olduğu nedenleri ile birlikte yaratılmaktadır. İktidar ve hazzın faşizmle birleşen yanı, her ikisinin de travmatik bir senaryoyla çekilen bir film aracılığıyla "*kitlelerin imgeselini çökeltmek*" ve burjuva liberalizmini yeniden canlandırmaktadır. Bonitzer'e göre aslında burjuva sinemasının görevi de budur. Liberal toplumun ortalama öznesinin imgeselini allayıp pullayarak

⁵ *Kapo* film, ile ilgili olarak *Cineaste* dergisinde yayımlanan Edward Said'in Pontecorvo'yla yaptığı röportajında, filmin senaristi Solinas, senaryoda kadın karakter ve gardiyan (filmde esir bir Rus askerdir) arasında bir aşk ilişkisinin yaşanmasını önerdiğini anlatır. Pontecorvo, sert bir şekilde buna itiraz eder ve kavga ederek ayrılırlar. On beş gün sonra yeniden karşılaştıklarında Pontecorvo Solinas'a haklı olduğunu, aradaki bu aşk ilişkisinin olmadığı takdirde filmin görüntülerine katlanmanın ve hikâyenin ilerlemesinin güç olacağını söyler (2000: 25). Buradan da anlaşılacağı üzere, savaşı anlatan kurmaca filmler, yalnızca çıplak ve acımasız gerçekliği göstermez, hikâyeyi aynı zamanda kendi film diline uyarlayarak, yaratmak istediği etki doğrultusunda yeniden dönüştürür. Pontecorvo, bu duygusal ilişki olmadığı takdirde izleyiciyi etkilemeyeceğini düşünür. Böylece, çıplak ve acımasız gerçekliğin içerisinde aşk ve sevgi gibi duygusal bir ilişki katarak, filmin acımasız ve sert görüntülerini katlanır duruma getirdiğini düşünmektedir. Filmde bu aşk ilişkisine Nicole'ün insani yönünü ve masumiyetini ortaya koymak için yer verildiğini söylemek mümkündür.

sömürmektedir. Böylece sinema “... burjuva simgesinin deliğini imgesel bir anlatıyla tıkar; söz konusu delik ise gerçekte şiddetin artmasının beslediği mitlerle büyümektedir” (Bonitzer, 1995: 95-96). Bu bakış açısına göre *Kapo* tam olarak böyle bir filmidir. Burjuva imgesinin mitleşmesi için sinemanın tüm olanaklarını kullanmaktadır.

Resim 1: *Kapo* filmine ait görüntüler, Nicole'ün zamanla değişimini göstermektedir.

Yukarıdaki fotoğraflarda; Nicole/Edith'i önce Paris'te evinde ve güvenli bir şekilde sokaklarda dolaşırken görmekteyiz. Edith/Nicole'ün burada bir burjuva aileye mensup “küçük bir kız çocuğu” olarak ele alındığı görülmektedir. İkinci grup fotoğraflarda; Kampa geldiği birinci günü hayatta kalabilmek için kimlik değiştirir ve saçlarının bir oğlanınki kadar kısa kesildiği görülmektedir. Üçüncü

grup fotoğraflarda; Nicole'ü Rus mahkûm sevgilisiyle birlikte saçları arkadan toplu ve yüzünü gülerken “genç bir kadın” olarak değişime uğramıştır.

Filmde sergilenen çocukluğu, biyolojinin evrensel bir kategorisi olarak değil, kesin şartlar altında belirli bir zamanda görülen değişen bir toplumsal yapı olarak düşünmek mümkündür. Bu, “çocukluk” kavramının tıpkı “genç”, “kadın” olarak diğer kategorilendirmelerde olduğu gibi, mekânsal bir varlık olarak anlaşılabilmesi ve farklı alanlarda ve mekânlarda farklı şekillerde üretilebileceği anlamına gelmektedir. Dolayısıyla filmin bir toplama kampında geçmesi metaforik olarak “çocukluk ve gençlikten” yetişkinliğe geçiş dönemine tekabül etmektedir.

Gander, kimlik ve benlik kavramlarını ergenliği en iyi tanımlayacak ve onun anlaşılmasını sağlayacak olgular olarak görmektedir. Gander benlik kavramının bir bireyin, kendine özgü, duygulardan, algılardan ve davranışlardan oluştuğunu belirtmektedir (2015: 595). Ergenler gittikçe kendi yarattıkları bir seyirci kitleyle çevrilirler; David Elkind, buna düşsel seyirciler adını vermektedir. Bu tutum ergenleri, kendi kendilerine yarattıkları başkalarından önemli oldukları düşüncesiyle düşsel seyirciler, özel ve biricik olduklarını hissetmeye götürür (akt. Gander, 2015: 563). Dolayısıyla bu süreçte egosantrik bir kişilik gözlenmektedir. Nicole'ün davranışlarını her ne kadar yaşadığı koşullara bağlasak da, onun yaşında olmayan birinin davranışlarının farklı olabileceğini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Nicole'ün benlik oluşumu ve gelişimi kampın disiplin ve denetimiyle liderlik yaparak gelişmektedir. Nicole on dört yaşında gençlik ve çocukluk arasında bir dönemdedir. Toplama kampında iki yıl yaşamıştır. Ailesini kaybetmiştir. Yalnızdır ve denetim altındadır. Özgürlüğü elinden alınmıştır. Nicole kapo'luk görevini kabul ederek kendi özgürlük alanını yaratmak istemektedir. Kamp içerisinde belirli bir iktidar sahibi olduğu ölçüde hayatta kalma imkânı olacağına inanmaktadır. Bu görevi doğrultusunda kendine yeni bir kimlik yaratmıştır. Bu kimlik doğrultusunda genç ya da ergen kişi; insanların kendilerini seyretmek için var olmadığını yavaş yavaş fark etmeye başlar. Bu aynı zamanda özneleşmeye doğru giden bir adımdır. Bu noktada kişinin kendi yarattığı “hayali”seyircilerin önemi azalır, daha gerçekçi ve nesnel bir benlik kavramı “kişisel söylencenin” yerini almaya başlar (Elkind'den Akt. Gander, 2015: 565). Nicole, ergenliğin henüz başında artık küçük bir çocuk olmaktan çıkarak etrafını ve başka insanların eşit önemde olduğunu fark etmeye başlar. Ancak Nicole bunu fark ettiği ölçüde “kendi hayatta kalma” amacına odaklanacaktır.

Nicole'ün yaşadıklarının deneyime dönüşebilme imkânı vardır. Çünkü Nicole diğer mahkûmlardan farklı olarak kampın rutin gündelik hayatını kendi lehine

dönüştürmüştür. O, henüz benliğinin oluşumu aşamasında ve bir varoluş yöntemi olarak kampın kurallarını iyi bilmekte ve kurallara göre kendi yaşam alanını yaratmaktadır. Ancak filmin anlatısı içerisinde Nicole'ün “çocuk olarak kapo” olması bir deneyime dönüşmez. O ancak zalim ve aynı oranda masum bir genç kız imgesini yansıtır. Filmde gösterilen temsil karakterde ve izleyicide herhangi bir deneyim ve tanık olma duygusu yaratmaz. İzleyici yönetmenle birlikte yalnızca “dikizleme” suçunu paylaşır. Oysa Nicole mahkûm olarak gündelik hayatını belirli bir rutinden bağımsızlaştırma imkânına sahip olmasına rağmen “toplama kampı” ve “çocuk olarak kapo” imgesi, tanıklığı bir deneyim olarak temsil etmek yerine, onu klişelere hapseder.

Almanya'da gittikçe yükselen faşizmin, toplumsal yapı içerisinde nasıl ve neden bu kadar hızlı geliştiği üzerine araştırma yapan Frankfurt Okulu düşünülerinden Adorno, bu gelişmeden yola çıkarak otoriteriyen kişilik kuramını geliştirmiştir. Bu tür kişilik tipinin ilk olarak aile disipliniyle oluştuğunu belirtmektedir. Yetişkinlik döneminde ise, okul askerlik, kamu kurumları gibi diğer disiplin kurumlarıyla devam ettiğini, bu şekilde kişinin otoriteye kolayca boyun eğdiğini ve hatta bunu içselleştirdiğini ortaya koymuştur. Kişi bu yolla hem kendine, hem de karşısındakine karşı zalimleşmektedir. Nicole karakterinde otoriteriyen eğilim onun “kapo” olarak görev yapmayı tercih etmesiyle kendini göstermiştir. Kapolar, en az Naziler kadar şiddet uygulayan ve otoriter kişilerdir. Bu kişilik özelliklerini göstermeyen biri kapo görevi yapamaz ve zaten bu görev için seçilmez. Ancak filmde kapoların şiddet uygulayan tarafı gösterilmez.

Peki Nicole bu kadar zulüm ve acı yaşarken kendisi gibi mağdur olmuş mahkûmlarla dayanışma yoluna neden girmiyor ve aksine “zalim” olmayı tercih ediyor? Bu soruyu Levi tekillik üzerinden cevaplıyor. Her bir mahkûmun yaşadığı tekil duruma verilen tepki farklı olabiliyor. “İnsanlıktan yoksun bırakılma” amacı güdülen bir yerde kişi yarı ölü olarak artık yalnızca kendi yaşamından sorumlu hale geliyor. Dolayısıyla kampın şartları; kişinin tüm empati kurma, yardım etme, duygusal paylaşım gibi insani duyguları yaşamasına izin vermiyor. Kampta, “*Kendi içine kapanmış binlerce tekillik ve bu tekillikler arasında umarsız, gizli ve sürekli bir savaşım*” mevcuttur (Levi, 2015: 31). Alman ‘koruma timleri’ SS’ler (Schutzstaffel) her türlü direniş imkânını aşırı fiziksel ve psikolojik şiddeti en aşağılayıcı tarzda uygulayarak daha baştan ortadan kaldırmıştır. Yalnızca direniş imkânını değil, pasif ve zararsız da olsa, her türden dayanışmayı ve ortaklık bilincini de yok etmek için daha akıllıca bir yolları vardır: bir ayrıcalıklılar sınıfı yaratarak Yahudileri suç ortak etmek.

Yaşam duygusal dalgalanmalarla ilerlemektedir. Sevgi, yaşamsal arzumuzu arttırırken, keder ve nefret duyguları bu arzuyu azaltmaktadır (akt. Baker,

2012: 26). Nicole'un aşık olduğu adamla birlikte kamptan kurtulmayı hayal etmesi yaşamsal arzusunu arttırmaktadır. Ancak genç adam Nicole'den birçok insanın kurtuluşu için kendini feda etmesini ister. Nicole bunu öğrendikten sonra kendisinin kandırıldığını söyler. Bu kandırılma hem Nazi askerleri tarafından, hem de sevdiği genç tarafından gerçekleşen bir kandırılmadır. Neticede Nicole'ün tüm bunları bilmesi varoluş gücünü azaltarak, ölmeyi istemesine neden olur.

Spinoza, zalimliğin başkasına atfedilen bir duygu olduğundan bahseder. Buna göre, “zalimlik” bize karşı değil, “sevdiğimiz veya acıdığımız” bir başkasına, birine karşı yönelen bir “kötülük” isteği olarak tanımlanmaktadır (akt. Baker, 2011: 80-81). Bu doğrultuda, Nicole'u “zalim” olarak tanımlamak mümkündür. Çünkü o, gücü olmayan mahkûmlara şiddet uygulamakta ve güçsüzlükleri oranında onları istismar etmektedir. Sonuçta; Nicole zulmü yaşadığı oranda zalimliği ve yalnızca kendini düşünmeyi öğrenir. Filmde iyi ve kötü ayrımı yapabilmek oldukça güçtür. Levi, kampın içini iyi-kötü karşıtlığı üzerinden anlamaya çalışmayı, insan doğasının anlamayı kolaylaştırmak için gerek duyduğu basitleştirme arzusunun bir tezahürü olarak değerlendirmekte ve kampın içinde geçerli olan ilişkilerin hiçbir modele uymadığını dile getirmektedir (Levi, 2015: 31). Filmde Nicole'ü kapo olduğu için suçlayamayacağımız gibi, onu “kötü” olarak nitelendiremeyiz. Benzer şekilde filmde kampın Nazi görevlilerinden Karl'a kötü diyebilmek güçtür. Üstelik filmde Karl'ın tutuklulardan birini öldürdüğü tek bir kare yoktur. Levi'nin tanımıyla, bir “gri bölge” tesis edilerek, kurban ile baskıcı arasındaki sınırlar ustaca ortadan kaldırılabilmiştir.

Nicole kendisine tecavüz eden Nazi'den veya annesini babasını ölüme götüren kişilere olan nefret ve kin duygularını izleyici yoğun bir şekilde hissetmez. Nefret duygusu kişisel olup, genellikle belirli bir kişiye yöneltilmektedir. Levi'nin de belirttiği gibi “... işkencelerimizin ne yüzleri ne de adları vardı, ... onlar uzak, görülmez ve erişilmezdi” (2013: 213). Oysa Nazilerin uyguladığı sistemde “efendi ve köle” arasındaki ilişki doğrudan olmamakla beraber, yine Nazilerin seçtiği kişiler (ki bunlar genellikle mahkûmlar arasından seçilmektedir) aracılığıyla gerçekleşmektedir. Nitekim kampın yöneticilerinden biri, geceyi birlikte geçirmek istediği kişiyi seçmesi için Yahudi olan Kapo'yu görevlendirmektedir. Nicole'ün, nefreti ise bu nedenle belirli bir kişiye yönelik değildir. Filmde; nefret, kin, intikam duygularını aktarmak yerine, yerine Nicole'ün Kapo'luga yükselerek hayatta kalma serüvenine tanık oluruz. Nicole, beslenme, uyku gibi temel olan bedensel varlığının devamını sağlayan fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayabildiği için kampta kalmaktan şikayetçi değildir. Nicole'ün bu davranışlarını ölüm korkusuna ve yaşam içgüdüsüne bağlamak mümkündür. Ancak bu duygular Nicole'ü “çocuk” olarak nitelendirilmesini güçleştirmektedir.

Nicole yukarıda da değinildiği gibi filmde bir çocuktan çok daha fazla bir yetişkin gibi davranır ve ancak bir yetişkinin dayanabileceği koşullara ayak uydurur. Bu durumu, onun hayatta kalabilmesinin bir koşulu olarak görmek mümkündür. Nicole, oldukça “güzel bir yetişkini” andırmaktadır. Nicole’ün ölümü “yüce” olduğu ve fazla bilinçli görüldüğü ölçüde bir “çocuğun” ölümünden uzaklaşmaktadır. Seyirci bu yolla ayrıcalıklı bir ana tanık olmaktadır. Bu an ayrıcalıklı olduğu kadar, bir çocuk için grotesk kaçmaktadır. Nicole’ün ölümü, uzun, zor ve sürece yayılarak abartılı olmuştur. Sonuçta *Kapo* filminde yaratılan ölüm imgesi arzusunun ve gerçekliğin yerini alan fetiş bir nesneye dönüşmektedir. Nicole’ün ölüme gidişi kesme geçiş yöntemi kullanılarak aşama aşama gerçekleşmektedir.

Resim 2: Nicole’ün ölüme gidişi birkaç planda gösterilmektedir.

Resim 3: Rönesans ressamlarından Giotto Di Bondone 1304-1306 yılları arasında yaptığı “Lamentation” (Ağıt) adlı eseri⁶

Nicole’ün başı tıpkı bu eserdeki gibi Nazi askeri tarafından hafifçe eğik tutulmaktadır. Nicole’ün bu durumu Rönesans resimlerinde İsa’nın ölümünü anımsatmaktadır. Bu ölümü, bir başlangıç olarak görmek mümkündür. Nicole’ün ölümü bu oranda mitleştirilmektedir. Onun ölümü aynı zamanda bir başlangıcı temsil etmektedir. O başlangıç, bir devletin kuruluşuna bağlanmaktadır: “*İsrail toprakları aydınlandı. Tanrı İsrail’dir. Tanrı ışıktır. Tanrım ulu Tanrım. Sen ki kölelerin zincirlerini koparansın...*” Bu sözlerden Nicole’ün ölümüyle birlikte özgür olacağı varsayımı anlaşılır. Bu esnada Nicole’ün yüzü tıpkı Rönesans resimlerini andıran bir aydınlıkla gösterilmiştir. Nicole kamptaki tüm insanları

⁶ (Çevrimiçi), <https://www.sanatabasla.com/2013/06/11/agit-lamentation-giotto/>, 12 Ocak 2018. Eser, İsa’nın ölümü sonrası duyulan derin üzüntüyü anlatmaktadır.

kurtaran ve kendini bu uğurda bahşedendir. Bu oranda onun ölümü, kutsal ve mitleşmiş bir şekilde aktarılır. Nicole'ün ölümü “ayrıcalıklı bir an”da yaratılmaktadır.

Filmde Deleuze'ün hareket-imgesi üç öğeyi barındırmaktadır. Algı-ime, eylem-ime ve etki-ime. Bu öğeler izleyicinin duyularına hitap ederek izleyicide bir etki-tepki yaratmaktadır (akt. Yetişkin, 2011: 129). Algı-ime eylemle birlikte düşünceyi etkilerken, hareket-ime duygusal bir etki yaratmaktadır. Filmde Nicole'ün ölümü böyle bir duygusal etkiye sahiptir. Benzer etkiyi, Nicole'ün kampa geldiklerinden hemen sonra ailesinin de aralarında bulunduğu kalabalık bir grubun çırılçıplak ölümüne gönderilişlerinde görmek mümkündür. Pontecorvo Nicole'ün anne ve babasını önce genel planda kalabalık arasında ve daha sonra yakın planı kaydırma hareketiyle çeker. Bu aslında tam bir klişe hareket-ime örneğidir. İki plan birbiri ardına yerleştirildiğinde de, onların ölümüne gittiği anlaşılır. Burada izleyici âni, Nicole ile eş zamanlı olarak görmektedir. Aynı zamanda öznel açıdan yaklaşılacak bu planlar nedensellik bağı içerisinde bir bütün oluşturmaktadır. Anne ve babasının imgesi ve koşma hareketiyle birbirine bağlanarak eylem-ime yaratılmaktadır. Algı-ime ise “*şeyler ve şeylerin algısı tamamlanmamış, önyargılı, kısmi ve öznel kavrayışlardır*” (Deleuze'den akt. Yetişkin, 2011: 130). İzleyici bu sahnede yönetmenin algıladığı bir ölüm biçimini deneyimlemektedir. Burada yaratılan-ime önceki algılanımlara ve deneyimlere hitap ederek, duyulara seslenmektedir.

Daney'in 1992 yılında yayımlanan “The Tracking Shot in *Kapo*”⁷ makalesinde de belirtildiği gibi Rivette'in sorduğu bu soru hafızasından hiç silinmemiştir. Evet, *Kapo* filmi kesinlikle güzel olmak istemişti. Bu nedenle görüntüler estetik öncelikli olarak oluşturulmuştur. Özellikle çekilen her “güzel görüntü”, kaydedilen şeylerin önünde korku ve titreme duygusuyla eşleşecektir. Korku ve titreme Pontecorvo'da yoktu. Daney bu film hakkında o kadar ileri gider ki, yasaklanması gerektiğini söyler (Daney, 1992). Rivette, Pontecorvo'nun ölüm sahnesini takip çekimle birlikte imgelerin estetize edilmesini eleştirmektedir. Bu görüntülerde deyim yerindeyse yönetmen “bağırılmaktadır”. Pontecorvo'nun bakış açısı ve yaptığı şeyle ilgili tutumu filmlerde ve dolayısıyla dünyayla ve her şeyle ilişkili olarak; dünyaya yaklaşımını ve bu yaklaşımın tonalitesini yansıtmaktadır. O, bu görüntülerle bir toplama kampını taklit etmektedir. Olmuş ve yaşanmış gibi göstererek etki bırakmak istemektedir. Rivette, imajdan önce bir sorumluluğun önemini vurgular. Pontecorvo bu sorumluluğu hiçe saymaktadır. Bu nedenle işin etik boyutu tartışmaya açık hale gelmektedir. Sansasyon olarak bir görüntü,

⁷ “The Tracking Shot in *Kapo*” 1992 yılında Fransız sinema eleştirmeni Sergey Daney tarafından yazılmıştır. Daney'in son makalesidir. 1992 yılının Haziran ayında ölümünden hemen önce basılmıştır. Makalenin orijinali *Trafic* Dergisi No. 4, Kış, 1992.

her durumda yeni bir gerçeklik yaratır. Olay, aslında etik bir endişe içerdiği için kurgulama kaygısı içermektedir. Çünkü aslında böyle bir şeyi filme almak imkânsızdır. Ancak görüntü ile imajı bastıran bu kurmaca temsili izleme imkânı verir. Yani, kurgu aracılığıyla, film böyle bir olay izlenimi vermeye çalışmaktadır (Kuipers, 2017: 34-35).

Bataille’ın düşüncesiyle İkinci Dünya Savaşı filmlerini ele alırsak eğer; bu filmlerde işkencecinin sadist, acımasız ve haklı dili yerine, genellikle yapılan bu işin bir görev olduğuna dair gerekçe gösteren iktidarın dilinin kullanıldığı görülecektir.

“Genel kural olarak, cellat, kurulu bir iktidar adına uyguladığı şiddetin dilini kullanmaz; onu açıkça bağışlayan, doğrulayan ve ona bu işte yetiştirilmiş olmanın gerekçesini veren iktidarın dilini kullanır...” (akt Bonitzer, 1995: 95).

Bataille’ın bakış açısı dikkate alındığında, neredeyse tüm toplama kampı filmleri iktidarın yani, celladın açısından konuyu ele almaktadır. *Kapo* filmine bakıldığında Nicole’ü iş birliği yaptığı için ve kendisi gibi olanların karşısına aldığı güçlü olan tarafta yer aldığı için hiçbir şekilde suçlamayız. Film kendi bakış açısı doğrultusunda izleyiciyi Nicole’ün bunları yalnızca “hayatta kalabilmek” için yaptığına kolaylıkla ikna eder. Bu iknayı yalnızca çekim açılarındaki bile görmek mümkündür.

SONUÇ

Çalışmada, imgeler dünyası olarak adlandırılan sinemada, imgeler aracılığıyla savaşa tanıklığın nasıl temsil edildiğine bakılmıştır. Filmde çocuk karakterin yarattığı imgeler film anlatısı içerisinde farklı biçimlerde yer bulmuştur. Bu bağlamda makalede; İtalyan yönetmen Gillo Pontecorvo’nun yönettiği *Kapo* (1959) filmi incelenmiştir.

Totalitarizmde olgusal gerçeklik istisnai durum adı altında bozuma uğratılır. Yerini totaliter rejimin doktrinlerine bırakır. *Kapo* filminde de benzer şekilde gerçeklik, filmin organik öykü yapısı nedeniyle karşıtlık barındırmaktadır. Bu karşıtlık olguların nesnel gerçekliğinin bir temsili olamayacağı ve filmin bu gerçekliğin yeniden üretimi olduğu gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Film zaman ve mekân aracılığıyla farklı biçimlerde kendi gerçekliğini yaratmaktadır. Bu durum çocuğun tanıklık imgesine de yansımaktadır.

Kapo filminde organik öyküleme biçiminde olduğu gibi hikâye geleneksel anlatı kodlarına uygun bir şekilde oluşturulmuştur. Film Nicole üzerinden hareket imgesini yaratmaktadır. *Kapo* filmi ise, düşünme edimini harekete

bağlar. Ancak bu yolla oluşan düşünceler motor duyulara seslenmektedir. Benzer şekilde Nicole'ün ölümüyle de, filmin sıkıca örülmüş geleneksel kodlara bağlılıkları olarak görmek mümkündür. Filmlerin sosyolojik boyutu düşünüldüğünde, toplum bir kurucu olarak, üst bir yapı olarak önemli olmaktadır. Toplumun istekleri ve beklentileri karşılanmak zorundadır. Bu beklenti tarihi bir olayın hafızalardan silinmesini engellemek ve hatta onu mitleştirmek bile olabilir. Ancak bir şey, mitleştirdiği oranda deneyim ve hakikatin gerçeğinden sapar. *Kapo* filmi ölümü ve toplama kampını bir çocuk imgesiyle anlatmıştır. Üstelik anlatı, tercih edilen çekim teknikleri nedeniyle klişelerle yüklüdür. Bu nedenle *Kapo* filminde, hem savaşa tanıklığın bir deneyime dönüşmediği görülmekte; hem de sanki bir “çocuğun” değil, “yetişkin”in yaşadıklarına tanık olunmaktadır. Pontecorvo bu filmle, Nazi toplama kampı anısının daima canlı kalmasına katkı sunmuş ancak bunu deneyimden koparan bir anlatımla gerçekleştirmiştir. Filmde çocuklara atfedilen ve doğalmış gibi görünen özelliklerin yerinden edildiği görülse de, filmin kullandığı araçlar ve anlatısı düşünüldüğünde, “saf bir tanıklık deneyimi” yerine, klişe imgeler yarattığını söylemek mümkündür.

Film; çocuk tanıklık imgesini nesneleştirirken, izleyiciyi ve kamerayı o bakışın sahibi olarak özne konumuna getirir. Sanat filmi izleyicilerine filmin sanatsal bir ürün, bir kurgu olduğunu, göstermek suretiyle gerçeğin taklidi olduğunu iddia etmekten kaçınmaktadır. Ancak *Kapo* filmine bakıldığında yeniden düzenlenmiş bir toplama kampı gerçeğin taklidi olarak karşımıza çıkmaktadır. Filmin kurgulamaya ağırlık vermesi nedeniyle imgeler; gerçeğin yalnızca tekrarı ve bir taklidi olarak yaratılmıştır. Yaratıcı bir gerçeklik ortaya koyamamıştır. *Kapo* filmi, kurguyu etik kaygı yaratacak boyutta kullanarak, aynı zamanda filmin yönetmeni Pontecorvo'nun endişesini de yansıtmaktadır.

Sonuçta Nicole'ün zalimliği, ölümü, kampta yaşadıkları ve bunlara direniş biçimi kendisini 14 yaşında bir çocuk olarak algılamamıza izin vermez. O daha çok hayatta kalmaya çalışan bir yetişkini andırmaktadır. Ancak film klasik anlatı yapısına sahip olduğundan Nicole'ün masumiyetini gölgelemek istemez ve izleyiciyi tatminkâr bir şekilde Nicole'ün masumiyetine inandırır. Filmde Nicole'ü iş birliği yaptığı için ve kendisi gibi olanları karşısına aldığı ve güçlü olan tarafta yer aldığı için hiçbir şekilde suçlamayız. Film kendi bakış açısı doğrultusunda, izleyiciyi Nicole'ün bunları yalnızca “hayatta kalabilmek” için yaptığına kolaylıkla ikna etmektedir.

Sonuçta sinema, bir şeyin temsili olduğu sürece sinemada tanıklık daima bir eksiklik barındıracaktır. Temsil, temsili olan şeyi düşünmeye zorlayarak içerisinde bir baskı barındırmaktadır. Önemli olan bu temsili doğrudan aktarmak yerine, sinemanın kendi diliyle temsili ve baskıcı olmayan imgeler yaratmasıdır. Dolayısıyla temsilde oluşan bu eksikliğin, filmlerin üretkenliğini ve yaratıcılığını arttırarak bir keşfe dönüşmesi beklenir.

KAYNAKÇA

Améry, J. (2015). *Suç ve Kefaretin Ötesinde*, (C. Ener, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Ariès, P. (1962). *Centuries of Childhood*, Robert Baldick (çev.). New York.

Baker, U. (2012). *Beyin Ekran*. İstanbul: Birikim.

Berktaş, F. (2012). *Dünyayı Bugünde Sevmek*. İstanbul: Metis.

Badiou, A. (2013). *Başka Bir Estetik*. Aziz Ufuk Kılıç (çev.). İstanbul: Metis.

Bonitzer, P. (1995). *Bakış ve Ses*. İzzet Yaşar, (çev.). İstanbul: Yapı Kredi.

Daney, Sergey (1992). "The Tracking Shot in Kapo". *Sense of Cinema*. Şubat, Sayı:30.

Daney, S. (1992). "The Tracking Shot in Kapo", *Sense of Cinema*, Şubat, (30). (Çevrimiçi), http://sensesofcinema.com/2004/feature-articles/kapo_daney/,17 Haziran 2017.

Deleuze, G. (1997). *Cinema II: The Time-Image*, (R. C. Hugh Tomlinson, Çev.) Minneapolis: University of Minnesota Press.

Deleuze, G. (2014). *Sinema I – Hareket-İmge*. Soner Özdemir (çev.). İstanbul: Norgunk.

Frampton, D. (2013). *Filmozofi*. Cem Soydemir (çev.). İstanbul: Metis.

Gander, M. J. & Gardiner, H. W. (2015). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Nermin Çelen, & Ali Dönmez vd. (çev.). İstanbul: İmge.

Gélis, J. (2007). *Çocuğun Bireyselleşmesi*, P. Ariès , & G. Duby içinde, *Özel Hayatın Tarihi 3*. Devrim Çetinkasap, (çev.). İstanbul: Yapı Kredi. 339-359.

Gürdal, A. D. (2013). "Sosyolojinin İhmal Edilen Kategorisi Çocuklar Üzerinden Çocukluk". "İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi. Sayı:4:1-26.

Jullier, L. & Leveratto, J. -M. (2016). "The Story of a Myth : The Tracking Shot in Kapò or the Making of French Film Ideology". Mise au Point. Sayı:8:(s.y).

Kuipers, H. (2017). "Those Who Feel the Fire Burning: Drone Perception and the Aesthetico-Political Image". Krisis: Journal for Contemporary Philosophy Sayı:1:32-41.

Levi, P. (2013). Bunlar da mı İnsan, (Z. Selimoğlu, Çev.) İstanbul: Can Yayınları.

Levi, P. (2015). Boğulanlar Kurtulanlar, Kemal. Atakay, (çev.). İstanbul: Can Yayınları.

Said, E., Pontecorvo, G. (2000). "The Dictatorship of Truth: An Interview with Gillo Pontecorvo". Cinéaste, 25(2):24-25.

Sütçü, Ö. (2005). Gilles Deleuze'de İmge Hareketi Olarak Sinema Felsefesi. İstanbul: Es.

Yetişkin, E. (2011). "Sinematografik Düşünebilmek: Deleuze'ün Sinema Yaklaşımına Giriş". İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi Sayı:40:123-141.

DİZEL JENERATÖRLERDE SCADA UYGULAMALARI

Mustafa Yasin KARATAŞ
İstanbul Aydın Üniversitesi
mustafayasinkaratas@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-0504-4814>

Dr. Öğr. Üyesi Reşit ERÇETİN
İstanbul Aydın Üniversitesi
resitercetin@aydin.edu.tr

ÖZ

Elektriğin günümüzdeki önemi aşikârken olası şebeke enerjisi kesintilerinde yaşanabilecek zaman, iş ve dolayısıyla kazanç kaybını engellemek için UPS ve dizel jeneratör gibi yedek güç sistemlerinin kullanılması da kaçınılmazdır. Lakin elektrik arızalarında olduğu gibi bu cihazlarda da zaman zaman aksamalar meydana gelebilir. Bu makinelerin SCADA ile irtibatlandırılarak sürekli uzaktan kontrol altında tutularak arızaların önlenmesi veya minimum zayıyla giderilmesi mümkün ve verimli bir yöntemdir.

Anahtar Kelimeler: *Elektrik, Elektrik Kesintisi, Dizel Jeneratör, Jeneratör Grubu, SCADA, Verimlilik*

SCADA APPLICATIONS ON DIESEL GENSETS

ABSTRACT

The importance of electricity being very obvious today, using backup power systems, such as UPS or diesel generators in order to prevent loss of time, labor and profit in possible power network outages is indispensable. However, it is also possible for these machines to fail from time to time as networks do as well. It is a very efficient and possible way to prevent these failures beforehand and/or fix with minimum damage on time, labor and profit by connecting them with SCADA systems and keeping them under constant remote control.

Keywords: *Electricity, Power Outage, Diesel Generator, Genset, SCADA, Efficiency*

GİRİŞ

SCADA yazılımları bir işletmenin tüm sistemsel alt yapısı birbiri ile irtibatlanarak sistemin uyum içerisinde çalışmasına olanak sağlamakta olup çalışan bütün personel SCADA ile işletmedeki bütün reel zamanlı ve ayrıntılı bilgiye diledikleri zaman erişebilme imkânı yaratılmaktadır. SCADA sisteminin jeneratör setleri üzerinde kullanmak elektrik enerjisinin en tasarruflu ve en verimli şekilde üretilmesi, aynı zamanda iş güvenliği risklerini ve olası kayıpları minimize etmesi açısından birçok avantaj yaratmaktadır. SCADA sistemi sürekli takip edilebilir ve izlenebilir olması meydana çıkabilecek aksaklıkları en aza indirmektedir. Sistemde anlık ve geçmişe ait verilere ulaşılabilmesi ve rapor halinde sunabilmesi ise değerlendirme açısından da çok büyük önem kazandırmaktadır.

JENERATÖRLER

Jeneratörler basit tarifi ile mekanik enerjiyi elektrik enerjisine çevirebilen makinelerdir. Burada bahsi geçen mekanik enerji buhar türbinleri, su türbinleri, içten yanmalı motorlar hatta bir el manivelası yoluyla üretilebilmekte veya elde edilebilmektedir. Jeneratörler elektromanyetik indüksiyon prensibi ile çalışır. Elektrik üretici olarak kullanılan bu jeneratörlere ait elektromanyetik indüksiyon çalışma prensibi ise Faraday kanunu ile açıklanmaktadır. Günlük hayatımızda çok çeşitli tipleri ile karşılaştığımız jeneratörlerin tümünün yapısı hemen hemen hepsi birbirine benzemektedir. Bu benzerlik en kolay biçimde anlatılırsa, bir takım dış etkenler ile manyetik bir alanda döndürülen bir tel halkanın bu manyetik alan belirli bir hız ile dönmesi prensibine göre çalışan makinalardır. Jeneratörler içerisinde oluşan enerji, akım tipine göre AC ve DC jeneratörler olarak ikiye ayrılmaktadırlar[1].

DC Jeneratör

Faraday kanununa göre bir akım oluşması için sabit manyetik alan içerisinde dönen bir bobine ihtiyaç vardır. Eğer bunun tersini yaparsak, yani bobini sabit tutup, manyetik alanı döndürürsek de yine bir gerilim elde edebiliriz. Jeneratörlerin çoğu bu mantıkla çalışmaktadır. Jeneratörün mekanik parçaları rotor ve stator, elektriksel parçaları ise indüktör ve endüvidir.

Jeneratörler iki mekanik parçadan oluşur. Dönen kısım rotor, sabit kısım ise statordur. Manyetik alanın oluşturulduğu kısım indüktör, gerilimin oluşturulduğu kısım da endüvidir.

DC jeneratörlerin endüvisi rotor, indüktörü ise statordur. Bir komütatör aracılığıyla AC sinyal DC olarak düzenlenir ve çıkış sağlanır. DC jeneratörlerde sabit mıknatısın düşük gerilim üretmesi sebebiyle bunun yerine elektromıknatıslar vardır[1].

AC Jeneratör

Düşük kapasiteli jeneratörlerde endüvi döner tip ile karşılaşırız, daha güçlü jeneratörlerde endüvi sabittir. Alternatörlerde harici bir güç kaynağı ile manyetik alan oluşturulur. Bunlarda rotora bir dc kaynak ile akım verilir ve manyetik alan bu şekilde oluşur. İlk hareket gerçekleşikten sonra bu manyetik alanda statorda ac gerilimi yaratır. Bu manyetik alan rotorda sadece mıknatıslar kullanılarak da oluşturulabilir. Asenkron jeneratör ya da indüksiyon jeneratörlerinde manyetik alan indüksiyon yöntemi kullanılarak oluşturulur ve diğer jeneratör tiplerinden farklı olarak sabit hız ve frekansta bir gerilim elde edilmez. Genelde değişken hızlı motorlarda tercih edilir[1].

Jeneratör Setleri

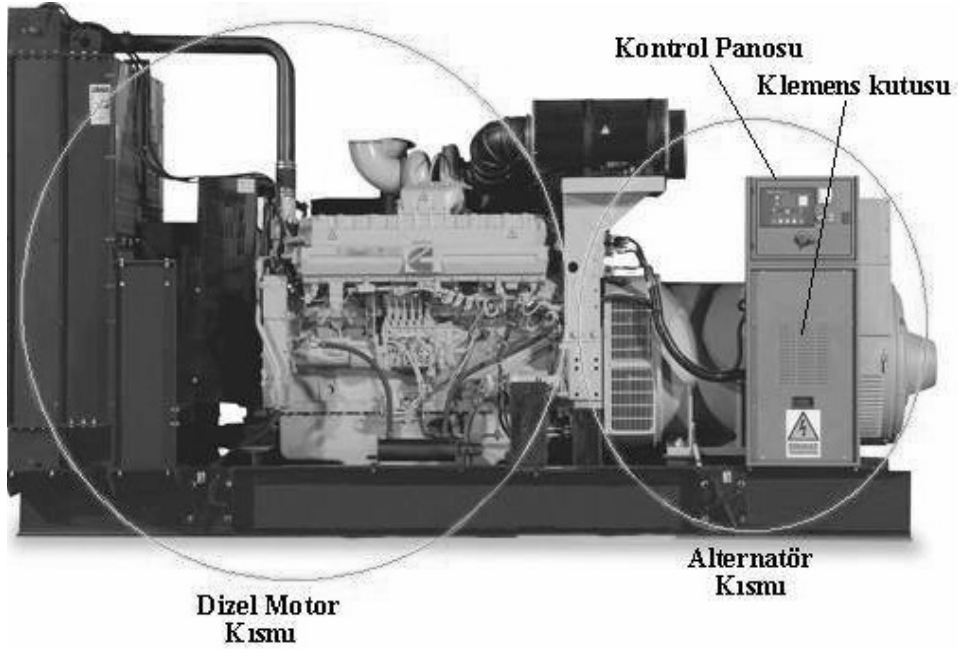
Jeneratör setleri şebeke enerjisine alternatif olarak yedek güç kaynağı amacıyla tüm dünyada kullanılmaktadır. Hatta enerjinin ulaştırılmasının ciddi maliyet yaratacağı yerler, coğrafi zorluğu olan bölgeler ve kritik önem taşıyan özel yerlerde de ana enerji kaynağı olarak tercih edilmektedir[2].

Dizel Jeneratör Setleri

Alternatör; dairesel mekanik enerjisini bir şaft aracılığıyla elektrik enerjisine çeviren dairesel elektrik makinesidir. Alternatörün dizel yakıtlı içten yanmalı bir motor ile akuplajlı olmasına dizel jeneratör seti denmektedir. Dizel motorlar tahrik kaynağı olarak kullanılır ve akaryakıt olarak motorinle çalışır. Dizel jeneratörün sigorta, kontaktör, şalter gibi üretilen enerjinin sevkiyatı kontrol edecek parçaları bulunduğu gibi jeneratörün önemli parametrelerini ölçen ve izleyen bir kontrol ünitesi de mevcuttur. Şekil 1.1'de örnek dizel jeneratör seti görülmektedir[2].

Kullanım Amacı

Jeneratör gruplarının temel kullanım amacı yedek güç kaynağı olarak kullanılmasıdır. Olası enerji kesintileri senaryolarında önem içeren hastaneler, askeri bölgeler ve stratejik açıdan önemli bölgelerde yedek güç kaynağının da yedeği şeklinde çoklu kullanım sağlanarak senkronizasyon sistemlerde kullanılmaktadır.

Şekil 1.1: Dizel jeneratör seti

SCADA

SCADA teriminin açılımı İngilizce “Supervisory Control And Data Acquisition”dır, “Denetleme Kontrol ve Veri Toplama” anlamına gelir. Çok sayıda bileşenden oluşan sistemlerin takibi, denetimi, uzaktan veya manuel kontrol ve optimizasyonu için kullanılan basit veya karmaşık tüm sistemlere verilen ortak isimdir[3].

1960’larda Bonneville Power Administration tarafından ortaya atılan “Supervisory Control and Data Acquisition” terimi ilk olarak 1973’te yayınlanan PICA (Power Industry Computer Applications) konferansında gerçek anlamda kullanılmıştır [4].

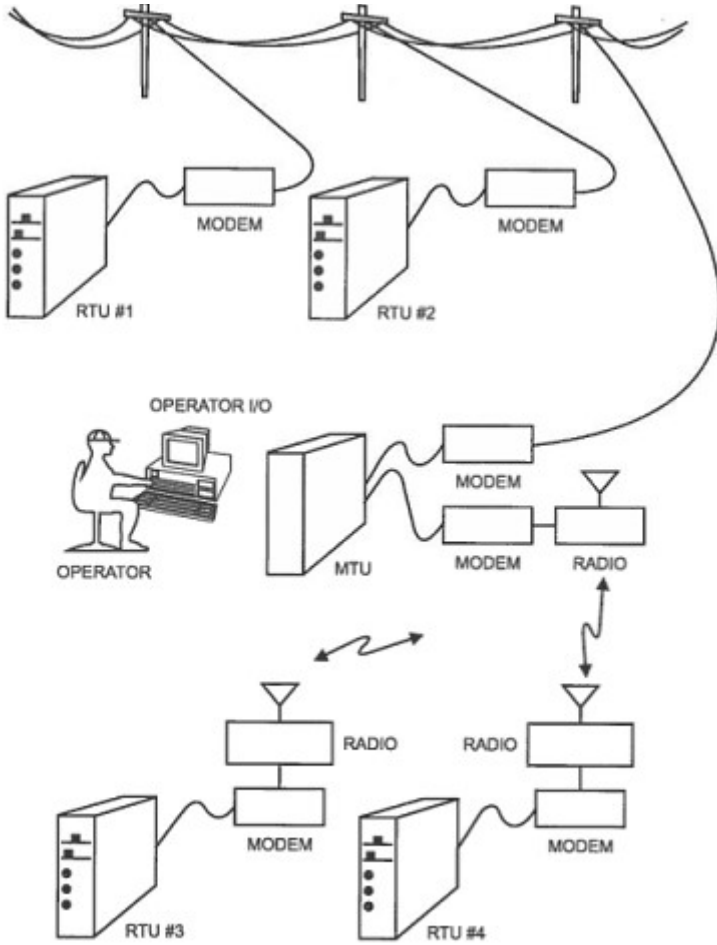
Elektronik, elektromekanik ve mekanik cihazların belli arabirimlerle birbirlerine bağlı olarak işlediği sistemler olan SCADA'lar; operatörlere merkezi bir kontrol noktasından takibi yapılan sistemin en uç noktasına kadar kontrol, takip ve izleme imkânı sağlar. Örneğin; sistemde bulunan vanaların, valflerin, anahtarların uzaktan açılıp kapanması, oluşabilecek arızaları öngörüp önleyebilmek için herhangi bir noktadaki ısı, nem, frekans, ağırlık gibi birçok ölçüm bilgisinin takibi ve oluşmuş arızaları görüntüleme imkânı sağlamaktadır. Güvenilir, emniyetli ve ekonomiktir.

SCADA Uygulama Alanları

SCADA sistemlerinin geniş bir kullanım alanına sahip olması sebebiyle günümüzde akıllı ev teknolojilerinde dahi kullanılmakta olup başlıca kullanım alanları kimya, petrokimya endüstrisi gibi karmaşık sistemlerin bulunduğu tesis ve fabrikalar, otomotiv sektörü gibi otomasyon sistemleri kullanan işletmeler, şehirlerin metro, tünel gibi yerlerinde bulunan havalandırma, aydınlatma gibi altyapı sistemleridir.

SCADA İşlevleri

SCADA sistemleri izleme, kontrol, veri analizi ile beraber raporlama ve kayıt yapabilmektedir. Bunun için sistemin bir veri tabanına bağlı olması gerekir. Bu işlevlerin gerçekleşebilmesi için sistemdeki girdi ve çıktı bilgilerinin bir veri tabanında tanımlanması gerekir. Bu bilgiler sistemde bulunan yazılım sayesinde bir takım alarm ve sınırlamalar ile değişkenlerin kontrolü ve izlemesi sağlanmaktadır. Bu kontrol sayesinde örneğin bir proseste katkı madde miktarını görülmesi ile prostedeki ürünün kalitesi hakkında bilgi alabilir veya üretilen malzeme miktarı ile üretim verimliliği hakkında da bilgi sahibi olunabilmektedir. Bütün bunlarla beraber olarak üretim hattındaki bir makine veya motor durumu hakkında bilgide sağlanarak bakım-onarım amaçlı bilgilerde edinilebilmektedir. SCADA sisteminin kuruluşu amacı ile sistemde nelerin takibi ve kontrolü sağlanmak istenmişse an ve an istenilen talebin kontrolü durumu izlenebilmektedir. Tüm prosese ait bütün istatistikleri görülebilmesi ile mevcut sistemde iyileştirme yapmaya da olanak sağlamaktadır[5].

Şekil 1.2: SCADA organizasyon şeması

SCADA Yapısı ve Temel Elemanları

SCADA sisteminin yapısını oluşturan üç ana birimden ilki uzaktan kontrol birimidir. Veri toplama ve uç kontrol işlevleri vardır. İkincisi bir iletişim sistemidir. Merkez ile uç birimlerin iletişimde olabilmesi için gereklidir. Üçüncüsü kontrol merkez sistemidir (MTU). Görevi tüm uç noktaların verilerinin toplandığı bir bilgisayar ile kontrolü sağlamak, izlemek ve yönetmektir.

SCADA sisteminde bilgi (veri) toplama üniteleri, sensörler ve algılayıcılar, yazılım, merkezi kontrol odası, kontrol panoları, SCADA sistem terminalleri, monitörler, yazıcılar, kesintisiz güç kaynakları gibi diğer birim elemanları da bulunmaktadır[5][6].

Ana Terminal Birimi (MTU)

Tüm SCADA sisteminin gerçek zamanlı olarak izlenebildiği, kontrol ve denetiminin yapıldığı birim ana terminal birimidir. MTU'lar RTU'lardan gelen bilgileri toplar, bu verileri yazılım ile işler, ve RTU'lara yeni bilgi ve komutları geri gönderir; alarm durumları, operatörü uyararak, her detayı kayıt altına almak gibi görevleri vardır[5][7].

Uzak Terminal Birimleri (RTU)

RTU (Remote Terminal Unit), fiziksel saha ekipmanları ile SCADA sistemi arasında iletişimi sağlayan, uç birimlerden gelen sinyal ve bilgileri merkez kontrol sistemine ve merkez kontrol sisteminden gelen komutları da bu birimlere ileten elektronik cihazdır. Ana terminal biriminden (MTU) gelen komutları bağlı olduğu cihaza aktarır. Uzak mesafelerdeki RTU'lar merkez ile iletişim kurabilmek için kablosuz haberleşme sistemleri kullanır. RTU'lar aynı zamanda denetleme yapar, ölçüm değerlerini kontrol eder ve merkeze bildirim yaparlar[5][8].

İletişim Ağları ve Protokolleri

Bir noktadan diğerine, tek yönde veya karşılıklı olarak bilgi transferine iletişim denir. SCADA sistemleri için iletişim donanımdan sonraki en önemli işlemdir. Sistemin birbiriyle haberleşebilmesi hayatidir. SCADA sisteminde araçlar ve cihazların iletişimi için kablolu veya kablosuz arabirimler kullanılmaktadır. Dünyada da pekçok proses ve projede standart arabirimler olan RS-232 ve RS-485 SCADA sistemlerinde de kullanılmaktadır[5][9].

Veri Toplama Üniteleri

SCADA sisteminin diğer önemli parçalarını kontrolünü ve denetimini gerçekleştiren birimleridir. Programlanabilir Lojik Denetleyiciler, kısaca PLC (Programmable Logic Controller) programlanabilir mantıksal denetleyici anlamına gelen bir otomasyon cihazıdır.

PLC'ler endüstri sektörünün büyük bir bölümünde üretim süreçleri ve makine sistemlerini denetleme amacıyla etkin bir şekilde kullanılmaktadır. SCADA sistemlerde sağlam bir temel üzerine kurulması, kontrol ve bilgi toplamanın iyi olma esasına dayanmaktadır. SCADA sistemler PC tabanlı olup bu bilgisayarlar ile Veri Toplama (Data Acquisition - DAQ) Kartı kullanılmaktadır[8].

Sensörler, İngilizce “sense” yani “algılamak” kelimesinden gelip algılayıcı görevinde kullanılan cihazlardır. Algıladıkları değişime verdikleri tepkilere göre anahtar, transdüser gibi tipleri vardır. Sensörlerin gönderdikleri veriler SCADA sisteminde tanımlanır ve işlenir[5][10].

Yazılım

Yazılım, elektronik cihazların belirli bir işi yapmasını sağlayan programların tümüne verilen isimdir; sistemde işlemesi gereken haberleşme, uygulama gibi görevlerin ortak dili olan makine komutlarıdır. Yazılım MTU içerisine yüklenir ve tüm kontrol, idare, veri takip ve kayıt altına alma görevleri bu birim olmadan yapılamaz[5].

Merkez Kontrol Odası

SCADA sisteminin ana bilgisayarı, terminalleri ve yazıcılarının kurulu olduğu, izleme yapılarak sistem hakkındaki tüm verilerin görülebildiği ve yönetimin yapıldığı yerdir.

Kontrol panoları içerisinde programlanabilir elektronik kontrol üniteleri vardır. İçerisinde kontraktörler, röleler, sigortalar gibi alçak gerilim cihazları, elektronik kontrol üniteleri bulunur.

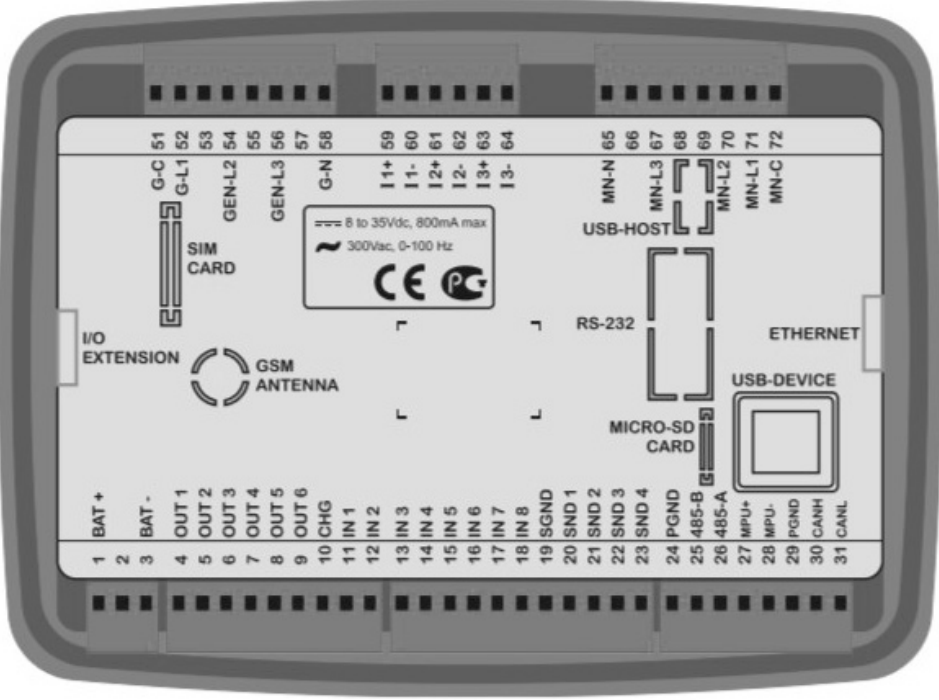
Operatörler, sistemi SCADA sistem terminalleri aracılığıyla gözlemleyip stabil tutarak aksaklıkların giderilmesini sağlarlar. Her operatörün bir şifresi vardır. Operatörler kullanıcı, moderatör, admin ve root admin gibi derecelere sahip olabilir. Her operatör yetkisi dâhilinde sistemdeki verilere çeşitli monitörler veya çeşitli operatör panelleri (HMI) aracılığıyla görüntülenebilir. Tüm durum ve arızalar yazıcılar aracılığıyla raporlanabilir.

Kontrol merkezinde bilgisayar ve çevre donanımlarına kesintisiz akım sağlayacak bir kesintisiz AC ve DC güç kaynağı bulunmalıdır[5].

Dizel Jeneratörde Kontrol Cihazı

Elektronik kontrol ünitesi olan ve olmayan dizel jeneratörlerin otomatik çalıştırılması ve çalışma esnasında gerek dizel motordan gerekse alternatörden ve harici donanımlardan sürekli verilerin toplandığı ve yönetildiği elektronik ekipmanlara jeneratör kontrol cihazı adı verilmektedir. Bu cihazlara diğer bir söylemle jeneratörün beyni işini görmektedir. Bu cihazlar makine çalışması durumunda sürekli ölçüm değerlerini jurnalleyerek kayıt altında tutmakta ve izin verilen aralıkta geçmişteki tüm arıza kayıtları ve anormallikler öğrenebilmektedir.

Şekil 1.3: Kontrol cihazı görseli

Şekil 1.3'te görülen jeneratör kontrol cihazı ile dizel motora ait sıcaklık, basınç, yakıt durumu bilgilerini, akü voltajlarının durumu, akü şarj gerilimi, anlık motor devir bilgilerini ve motor çalışma saatini gibi bilgileri görülebilmektedir. AC alternatöre ait anlık PP-PN gerilimleri, izlenebilir şebeke gerilimleri, akım-gerilim şekli, harmonik analiz, şebeke ve jeneratör gerilim frekansı, şebeke ve jeneratör fazları üzerinden akan akım değerleri, nötr üzerinde var olan akım değerleri ve sistemden çekilen faz başına kW, kVA, kVAr ve $\cos\theta$ değerleri gibi ölçümler görülebilmektedir.

Kontrol cihazları mevcut sistemde ölçüm ve izleme yapabildiği gibi sistemi korumaya yönelik ikaz ve alarmlarla da önlemleri otomatik olarak almaktadır. Sistemdeki şarj arızası, düşük akü, kW aşırı yük ikazları gibi örnekleri verebiliriz. Sistemin stabilizesini ve duruşunu önlemek amaçlı olarak ise ön alarm olarak tanımladığımız uygulamaları da bulunmaktadır, örneğin düşük yağ basıncı, yüksek ve düşük motor sıcaklığı, düşük/yüksek hız, düşük/yüksek frekans ve düşük/yüksek voltaj ön-alarmları bulunmaktadır.

Kontrol cihazlarında sistemin tanımlanmasında hariç donanımlardan dijital veya analog giriş/çıkış verileri ile gerekli güvenli çalışma set değerleri içerisinde yazılım ile ayarlanmaktadır, istendiği takdirde bu sınır değerler yine yazılımı vasıtasıyla değiştirilebilmektedir. Olası durumlarda bu sınır değerlerin aşılması durumunda sistem kendi güvenliği ve koruması için duruşa geçecektir

SCADA İLE DİZEL JENERATÖRLERİN TAKİBİ VE KONTROLÜ

Merkez Terminal Birimi Seçilmesi

SCADA merkez kontrol birimi olarak işletme içerisinde hali hazırda bulunan server içerisine gerekli yazılım kurularak SCADA için kullanılabilir hale getirilir. Seçilen server takip ve denetim için sürekli açık kalacağı unutulmamalıdır. Kullanılacak dizel jeneratörler ile arasında iletişim testi yapılır ve hazır hale getirilir.

Kullanım Öncesi Son Kontroller

Dizel jeneratör setinin kontrol cihazı montajı ve bağlantıları yapıldı. SCADA programının yazılımı ile ilgili motor ve alternatör parametreleri kontrol cihazına USB port veya diğer portlar aracılığıyla bağlanılarak tercih edilen her bir jeneratöre yüklenebilmektedir. Tüm dizel jeneratörler sahaya çıkarılmadan önce rutin motor ve maksimum enerji yük testlerine ilaveten tek tek SCADA ile ilgili tüm bağlantıların işlediği, ana bilgisayarda görünürlükleri test edilir ve sahaya sevk edilirler. Böylelikle jeneratörlerin kontrol cihazının aktif hale gelmesi ile server üzerinden daha önceden belirlenmiş ana bilgisayarda görülebilmekte ve kontrolü gerçekleştirilebilmektedir.

Kullanım Süreci

Satılan, kiralanın veya dizel jeneratör setlerinin takibi ve kontrolü sürekli olarak yapılabilmesi için gün içerisinde iki adet vardiya personel ile gündüz ve gece olarak sürekli izleme yaparak rutin makine bakım onarımı için veya arızalanan jeneratör setlerine gerektiği halde uzaktan müdahale yardım sağlanabilmektedir. Gerektiği durumda ise bakım-onarım ekibi sevk ettirilerek yerinde müdahaleye yardımcı olmaktadır. Gün içerisinde belli zaman periyotları ile o güne ait arızalı veya bakım gerektiren jeneratör setleri belirlenip ve her bir teknik personele günlük iş emri oluşturularak, ya da gün içinde beliren arıza veya alınması gereken önlemler sahadaki personel ile anında paylaşılarak gerekli jeneratörlerdeki arızaların giderilmesine yardımcı olacaktır. SCADA sistemiyle gerekli olacak yedek parça bilgisi hali hazırda bulunduğundan teknik personel ilgili jeneratör bölgesine intikal etmeden önce bu parçaların tedarikini de sağlayarak yola çıkarak zaman tasarrufu imkânı sağlanmaktadır.

İzleme

İzleme (monitoring) terimi sistem içerisindeki durumların takip edilmesi ve oluşan değişikliklerin gözlenmesi anlamında kullanılan bir kelimedir. Monitoring yapan personel kontrol odasındaki bilgisayar ile arazideki jeneratör setlerini SCADA ara yüz programından izler. Şekil 1.4'te görüleceği üzere SCADA ekranı görseldeki gibidir.

Jeneratörlerin güncel durum bilgisi 5 farklı renkteki kutucukla tanımlanır. Bunlar; Kırmızı, Sarı, Gri, Yeşil ve Mavidir.

- Kırmızı kutucuklar arıza yapmış ve devre dışı kalmış jeneratör setlerini gösterir. Arıza sebebi bu kırmızı kutucuğa tıklanarak görüntülenebilmektedir. Personel kutudaki arızayı not alıp sahada sürekli bulunan teknik personeli ilgili jeneratör setine yönlendirir. Jeneratör setindeki arıza giderildikten sonra teknik servis personeli kontrol cihazındaki arıza durumunu resetler ve jeneratör setini tekrar devreye sokar.
- Sarı kutucuklar, örneğin jeneratördeki yakıt seviyesinin çok azalması veya jeneratörün bakım periyodunun yaklaştığı gibi jeneratör setinin devre dışı kalmazdan önce uyarı verdiği durumlarını anlatır.
- Gri kutucuklar SCADA sistemi ile jeneratör seti arasında iletişimin kopmuş olduğu ikazıdır. Bu genellikle anten ya da sim kart arızası olduğu için, teknik personel hemen ilgili yedek parçayı jeneratöre uygulayarak arızayı gidermiştir.
- Yeşil kutucuklar jeneratör setinde herhangi bir problem olmadığını ve işler vaziyette olduğunu gösterir.
- Mavi kutucuklar ise jeneratör setinin atıl şekilde çalışmaya hazır beklediği durumlarda görünür.

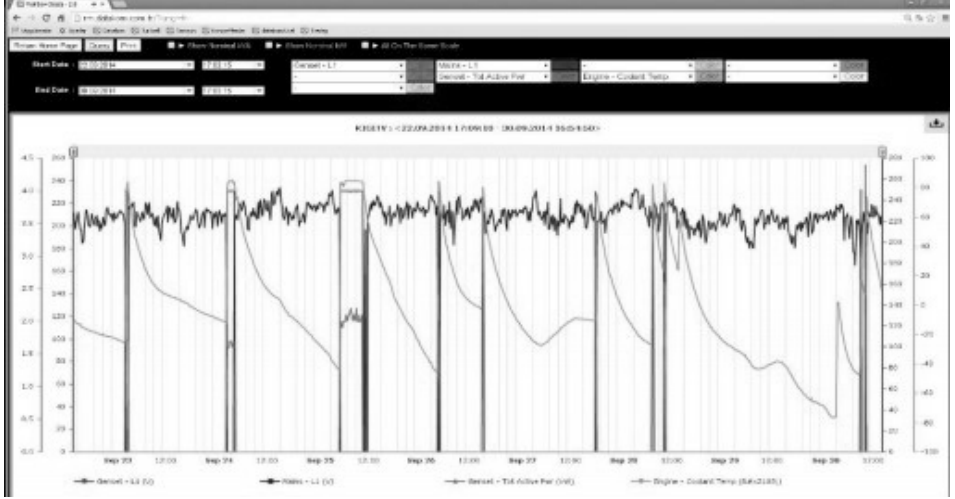
Şekil 1.4: SCADA Monitoring görseli

Grafik Analizi ve Raporlama

SCADA sistemi ile sahadaki dizel jeneratör setlerinin istenilen herhangi bir zaman aralığında ister bireysel ve istenirse aynı zamanda toplam bilgilerini içeren tüm raporları oluşturulabilmektedir. Bu raporların periyotları günlük, haftalık hatta belirlenen saat aralıklarında dahi alınabilir. Raporun grafik dokümanı tek parametre olarak görüntülenebilir, istenirse birden çok Şekil 1.5'te çok parametrelili grafik görselinde görüldüğü gibi görüntülenebilmektedir.

Bu grafiklerde var olan şebekenin her fazına ait P-N ve P-P voltaj değerleri, şebeke voltajı frekansı, akım değerleri, şebeke ortalama akımı, şebeke fazları üzerindeki KW-KVA-KVAr gibi değerlerle beraber, dizel motora ait yağ basıncı, su sıcaklığı, yakıt seviyesi, motor devri, akü gerilimi ve motor çalışma saati gibi bilgiler görüntülenebilmektedir.

Bu grafiklerle yapılan analizlerin istenilen ölçekte raporlanması yapılabilir, sonuçlar jpg veya excel dosyası olarak saklanabilir. Örneğin dizel motorların tüm bir ay boyunca tükettiği toplam yakıt miktarının raporlanabilmesi gibi veya diğer raporlama işlemlerinde ise jeneratörlerde üretilen ve tüketilen enerji, ortalama değerler ve kW/yakıt verimlilik raporlarının oluşturulması gibi.

Şekil 1.5: Çok parametrelili grafik görseli

SONUÇ

SCADA sisteminin interaktivitesi sayesinde jeneratör setine hızlı şekilde ulaşılıp, sorunun ne olduğu önceden bilindiğinden hızlı ve doğru şekilde müdahale ederek arıza süreleri kısaltılması hedeflenmiş ve başarılı olunmaktadır. Yarattığı kolaylıklar sayesinde çok daha az teknik personel kullanarak tüm jeneratör setleri kontrol altında tutulmuş, insan hatası minimuma indirilerek ve gerektiği anlarda müdahale edilerek yüksek verim alınabilmektedir. Sistemin arıza öncesinde ön-alarm bilgisi vermesi arızaların oluşmasını önlemiş ve yine zaman, iş ve kazançtan zarar edilmesi önlenmektedir. Sahadaki tüm jeneratör ve çalışan bileşenleri tek tek ve genel olarak sürekli biçimde kontrol altında tutularak izlenebilmektedir. Teknik servis planlaması sistemin ihtiyaç göstergeleri doğrultusunda hazırlandığından günlük iş planları SCADA üzerinden oluşturularak, depo ve yedek parça stokunun da takibinde etkili olmaktadır. Sistemin sürekli veri sağlıyor olması olası enerji ve yakıt hırsızlıklarını da ortaya çıkarmakta, sorumluların kanıtlar ile yakalanabilmesi de mümkün olduğundan gelecekte tekerrür etmesindeki caydırıcılığıyla bu konuda da işletmeye fayda sağlamaktadır.

KAYNAKLAR

- Bailey, D., Wright, E., "Practical SCADA for Industry", Elsevier, İngiltere, 2003*
- Dizel Jeneratör Uygulamaları ve Seçim Kriterleri, Elektrik Mühendisi Kaya Korkmaz*
- D.J. Gaushell, H.T. Darlington, "Supervisory Control and Data Acquisition", Proceeding of IEEE, 1987*
- Ege Üniversitesi, EGE MYO Mekatronik Programı, Sensörler ve Dönüştürücüler, İzmir 2014*
- EMO, Kontrol Sistemleri – SCADA, Kasım 2012 Megep, Elektrik Elektronik Teknolojisi SCADA Sistemleri, 2007*
- Karabük Üniversitesi, Mekatronik Mühendisliği Bölümü, MTM406 Endüstriyel İletişim Sistemleri Ders Notları, 2014*
- Megep, Elektrik Elektronik Teknolojisi SCADA Sistemleri, 2007*
- NCS, Technical Information Bulletin 04-1, Supervisory Control and Data Acquisition (SCADA) Systems, 2004*
- T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, "Elektrik Enerjisi Üretimi", Mayıs 2012*
- V. R. Segovia, A. Theorin, History of Control History of PLC and DCS, 2012*

THE UNFOUNDED MASS BURIALS OF THE SO-CALLED ARMENIAN GENOCIDE

Yurdagül ATUN
North Cyprus
yurdagulbeyoglu@hotmail.com

Ata ATUN
North Cyprus
ata.atun@atun.com
<https://orcid.org/0000-0003-4062-5120>

ABSTRACT

According to some sources, The Armenian Genocide Appeals (the so-called Armenian Genocide or the Unfounded Armenian Claims) indicate that the Armenian deportation, which was carried out by the Ottoman State in Eastern Anatolia for internal security reasons from May to November 1915, was aimed at destroying the Armenian community in the region, Millions of Armenians are alleged to have been killed by this reason. In the early years of the First World War, the Ottoman State while fighting in many fronts with Allied Powers, the Armenians attacked the Ottoman army jointly with the Russian army in the region up to Central Anatolia in the East, and rebelled in many cities. In order to overcome these rebellions, the Ottoman State held a joint meeting with the Armenian Patriarchs, especially the Armenian Members of the Tanzimat Parliament, and the leaders of the Armenian community, and informed them that the Ottoman State would take countermeasures if the Armenians continued to kill local Muslim people in Eastern Anatolia. On the basis of this notion, the Ottoman State in April 24, 1915 arrested 235 people who had organized the rebellions and closed down all the Armenian Committees and local organizations that supported and organized the rebellions. The Ottoman State promulgated the Temporary Law of Deportation, in 27 May 1915. Accordingly, it was decided some of the Armenians in Eastern Anatolia would be displaced to Syria, Lebanon and Iraq. According to the Armenians' claims, massacre and genocide were carried out

under the deportation title and 1.5 million Armenians were killed. This article is about the mass graves of 1.5 million Armenians which would form the basis of the massacre allegations, the size, how and by whom they were dug, how the massacred Armenians buried and how the mass graves covered with soil. The paper is written to investigate whether there are mass graves or not.

Keywords: *Ottoman, Armenian, Deportation, Mass grave, Genocide*

SÖZDE ERMENİ SOYKIRIMININ VAR OLMAYAN TOPLU MEZARLARI

ÖZ

Ermeni Soykırımı İddiaları (Sözde Ermeni Soykırımı ya da Asılsız Ermeni İddiaları), bazı kişilerin, 1915 yılının Mayıs ayından Kasım ayına kadar Osmanlı Devletinin Doğu Anadolu’da iç güvenlik nedeni ile gerçekleştirdiği Ermeni Tehciri’nin, gerçekte bölgedeki Ermeni toplumunu yok etme amaçlı olduğu ve 1.5 milyon Ermeni’nin bu gerekçe ile öldürüldüğü iddialarıdır. Birinci Dünya savaşının başlangıç yıllarında Osmanlı Devleti İttifak devletleri ile birçok cephede savaşırken, Ermeniler, Doğu’da İç Anadolu’ya kadar olan bölgede Rus ordusu ile birlikte Osmanlı ordusuna saldırmış ve birçok şehirlerde de isyanlar çıkarmışlardır. Bu isyanların önüne geçebilmek için Osmanlı Devleti, başta Ermeni Patriği olmak üzere Tanzimat Meclisindeki Ermeni Milletvekilleri ve Ermeni toplumunun ileri gelenleri ile ortak bir toplantı yapmış ve kendilerine Ermenilerin Doğu Anadolu’da yerel Müslüman halkı öldürmeye devam etmeleri halinde karşı önlemler alacağını bildirmiştir. Bu uyarının dikkate alınmaması üzerine Osmanlı Devleti 24 Nisan 1915’de isyanları organize eden, destek veren ve örgütlenmeyi sağlayan tüm Ermeni Komitelerini ve yerel kuruluşlarını kapatarak lağv etti, elebaşılık yapan 235 kişiyi tutuklattı ve 27 Mayıs 1915 tarihinde de “Sevk ve İskan Kanunu”nu çıkarttı. Bu kanuna göre Doğu Anadolu’daki Ermenilerin bir kısmının Suriye, Lübnan ve Irak’a göç ettirilmesi kararlaştırıldı. Ermenilerin iddialarına göre Sevk (tahcir) adı altında katliam ve soykırım yapıldı, 1.5 Milyon öldürüldü. Bu makale söz konusu katliam iddialarının temelini ve yasallığını oluşturacak öldürüldüğü iddia edilen 1.5 Milyon Ermeni’nin gömüldüğü toplu mezarlar ile ilgili olup, toplu mezarların var olup olmadığı konusunu araştırmak amaçlı hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Osmanlı, Ermeni, Tehcir, Toplu Mezar, Soykırım*

INTRODUCTION

According to Halaçoğlu: “The Ottoman archives carry instructions to the effect that Armenians and their properties are not to be subject to any harm and ill treatments during their journeys, and protection for them is also to be provided. The Ottoman Ministerial Council decided on 30 May, 1915 to provided all necessary means including housing, tools and funding from the immigration policy including medical check-ups. In addition, those who attacked Armenians during this transportation are to be arrested and punished under severe circumstances by the Court of Divan War.” (Halaçoğlu, 2013) Therefore It is quite incompatible with the facts to claim that the Ottoman State, taking into account the lives, health and residence of the Armenians during their journey, committed a genocide under the referral of the Ottoman State, which issued a law ordering sick, elderly and children to be looked after. It is incompatible with logic as well as mathematical computation.

MATHEMATICAL EVALUATION

According to the Armenians’ allegations, the so-called genocide was carried out within five and a half months from the end of May to the middle of November. It is not possible to actually claim that “Thousands of Armenians were forced to die freezing from the cold” as this can not be realized due to the climatic conditions within the period.

There is also a major calculation error in terms of the claims against the conduct of the Ottoman State that must be looked at more closely. Suffice to say, if a total of one and a half million Armenians were killed during this so-called massacre or genocide, which began at the end of May and ended in the middle of November, the law enforcement officers, ordained by the Ottoman State on average, must systematically kill tens of thousands of people every day.

If one decides to approach these claims optimistically, assuming that every single Armenian murdered is killed by a single bullet, 10,000 bullets must be spent each day and 1.5 million bullets in total. According to the Ballistic Table, a bullet weight of 7.65 mm is 6.5 grams on average. . (Ballistic Table, <http://www.paganx.org/balistics.htm>)

The total daily requirement of 10,000 bullets is 65 kg, together with casings 85 kg. Therefore a total of 12.75 tons of bullets are required. Since these bullets can only be carried on the backs of animals in the mountains, this would be only possible with 2 donkeys or 2 camels and 4 people doing at least 2 shifts in order to carry the necessary daily bullets to the slaughter area.

Also, in order to keep 10 thousand people under control and execute them, it is necessary to have a military unit or armed enforcement force available in the area.

We are talking about the past, and therefore must know that it is not possible that such deep pits cannot be dug without the aid of trucks, excavators and the technology of today. Since thousands of excavators and trucks cannot be used in the past, thousands of people are needed to dig the mass graves, and to throw the slaughtered into the pits, and to cover them again. A service team providing food, beverages, toilets, and bathing for these thousands of armed people who are supposed to have carried out the massacres or genocide must also be in the vicinity of the slaughter field to address the needs of the alleged murderers.

MASSACRES AND MASS GRAVES FOUND IN THE WORLD

In 2018, five new mass graves were uncovered in the Arakan province of Myanmar, revealing the severity of the massacre against the Muslim population. (<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/arakanda-5-yeni-toplu-mezarbulundu-40728105>)

According to the Associated Press (AP) news agency, the discovery of at least 5 mass graves buried 400 unknowns in the Gu Da Pyin village of Buthidaung province, northern part of the province of Arakan province, has been confirmed. (Atwood, 2018)

According to Amor Mashovic, president of the DNA Center in Tuzla, "...When you include the year 2015, the number of public cemeteries in the country is 800. I cannot believe that the war in which 32 thousand 152 people were "lost" to records is still not officially considered "genocide". In 1995, the mass graves of the corpses were buried with shovels and were seen by the American satellites. Some mass graves have 1200, some have 200 people..."

To sum up, Amor Mashovic declares that 32,152 people have been massacred and that these people have buried 800 mass graves that have been replaced three times. (Masovic, 2015)

According to the news of Yeni Safak Newspaper dated March 24, 2018; "110 ÖSO soldiers were killed by the PKK / PYD'deki in Syria in the empty square of the Hallubi village, mass graves were found near the dam." (Yeni Şafak, 2018)

According to Türkiye Newspaper's news on 24 April 2001; "Algeria (UAE) - The traces of the massacres carried out by the French during 1954-1962 in Algeria have still not disappeared. In the city of Tebessa, east of

Algeria, there was a body of 300 Algerian fighters who were estimated to have been killed during the Algerian-French war between 1954 and 1962, the corpses were found during a water-pipe dig. The spokesman of the Ministry of War explained that the corpses belonged to the soldiers of the National Liberation Front and that there were traces of torture on their skeletons. It was stated that this mass grave was the largest mass grave in the last decade. “ (Türkiye, 2001)

The news about the three different regions of genocide and mass graves in the world reveals that the mass graves buried after the massacres are revealed that investigations prove that no mass grave can be hidden, despite the fact that the burial sites have been changed three time, as is the case in Bosnia.

DIMENSIONS OF THE HUMAN BODY

In order to be able to generalize calculations, it is necessary to take the average of the dimensions of the human body.

The average size of people living in Eastern Anatolia region:

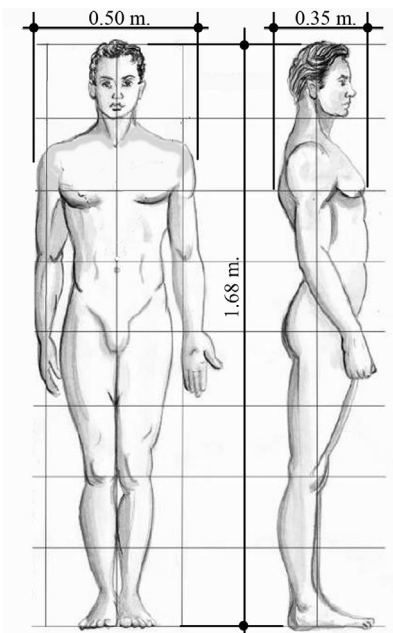
Shoulder width: 0.50 m.

Height: 1.68 m.

Body thickness: 0.35 m.

The body is covered horizontally Area: 0.84 m²

The volume produced horizontally by the body: 0.294 m³

According to unfounded Armenian allegations that 1,5 million Armenians were killed in five and a half months, the average number of people killed per day: 10,000 people.

Assuming that three people were placed on top of a mass grave:

Man in each horizontal row: 3334 people

The height of the volume created by three people on top of each other: 1.05 m.

The minimum soil height that must be covered by 3 people: minimum 0.65 m.

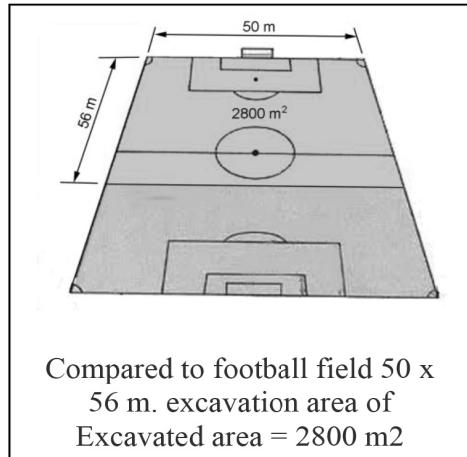
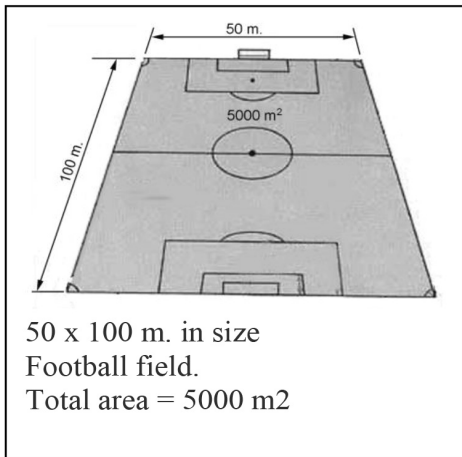
Total excavation depth: Minimum $1.05 + 0.65 = 1.70$ m.

Total excavation area: 3334 (one horizontal row human figure) $\times 0.84$ (horizontal area of the body) = 2800 m² Volume to be excavated: 1.70 m. (Excavation depth) $\times 2,800$ m² (Total excavation area) = 4760 m³

SIZE OF FOOTBALL FIELD

Football field measurements are in the form of a rectangle. The width of the football field should be between 45 and 90 meters and the length between 90 and 120 meters. Regular football stadiums made in international standards are between 64 and 75 meters in size and between 105 and 120 meters in height.

The average width of a football field is 50 m and the length is 100 m. , the soccer field covers an area of about 5,000 sqm.

Since the area of the mass grave to be excavated must be at least 2800 m², in terms of making comparisons this field is about 1/2 football field or 50 m. in width and 56 m. It can be defined as a rectangle in its length.

EXCAVATOR EXCAVATION CAPACITY

Today, with an excavator capacity of 0.75 m³ bucket capacity and 90 percent bucket capacity, an excavator is able to excavate only 258 m³ in one hour with

easy, medium and medium difficulty. Such a scoop can excavate a 4760 m³ cavern at 18.5 hours without stopping and 22.5 hours with food and catering. (Celal et al,)

Manual excavation capacity

According to calculations of King Fahd University of Petroleum and Minerals, the excavation capacity of 3 workers and the top head is 40 m² per 16 hours or 2-4 m³ / hour according to soil structure. According to this finding, the average excavation capacity of a worker for 1 hour is 0.5 m³. (King Fahd, 2017) According to another source; the average amount of excavation that a person can do in a total of about 10 hours by working 2 hours per day for a 15 minute break and for a 45 minute break during lunch is about 4.0 m³. (Calin et al, 2003: p 201). According to this finding, the average excavation capacity of 1 hour is 0.4 m³.

According to the empirical findings of Goldenseal, 1 worker can excavate 1,308 m³ in 2.5 hours. (Goldenseal, 2017) According to this finding, the excavation capacity of one worker is 0.52 m³ per hour according to soil structure. When the average of these 3 differences are taken, the excavation capacity of 1 worker can be taken as 0.48 m³ per hour according to soil structure. According to the empirical findings of Goldenseal, a worker can emit 1,308 cubic meters of excavated soil in an excavation pit in 2.5 hours. According to this finding, the earth-throwing capacity of one worker is 0.52 m³ per hour according to the soil structure. (Goldenseal, 2017)

Another worker puts this land in a hand-held car with an average capacity of 1,308 cubic meters in 2.6 hours and pours back 10 meters away. According to this finding, the carrying capacity of one worker is 0.50 m³ per hour according to soil structure. (Goldenseal, 2017) According to these findings, on average 3 workers are required to excavate 0.5 m³ of soil in 1 hour, to be thrown out of the shovel and to be taken out of the buried area. Minimum mass grave area required to bury 10,000 people: 2800 m² Minimum excavation depth: 1.70 m. Soil volume to be excavated: 2800 m² x 1.70 m = 4760 m³

4760 m³ Number of persons required to be able to perform soil excavation in maximum 10 hours: $4760 \text{ m}^3 \div 10 \text{ hours} \div 0.48 \text{ m}^3 / \text{hour} / \text{worker} = 992 \text{ workers}$. (Digging the pit) Amount of soil excavated in 1 hour = $4760 \text{ m}^3 \div 10 \text{ hours} = 476 \text{ m}^3$ The number of workers required to discharge 476 m³ of land excavated in 1 hour; $476 \text{ m}^3 \div 0.52 = 916 \text{ workers}$ (landing) The number of workers required to move one third of the land ($1.70 - 1.05 = 0.65 \text{ m}$) out of the excavation pit in one hour to outside the excavation area: One third of the soil mined in one hour = $476 \text{ m}^3 \div 3 = 159 \text{ m}^3$

Number of workers required to remove 159 m³ of soil from the excavation area:
 $159 \text{ m}^3 \div 0.5 \text{ m}^3 = 318$ workers (carrying the surplus of the disposable soil out of the field)

Movement of the bodies of the slaughtered people to the burial site to be thrown immediately to the pits without waiting for it to finish, 3 rows above and 65 cm above them. the number of additional people required for each 1 m² excavation area to be covered with soil is 2.

Excavation area = 2800 m²

Area to be excavated per 1 hour over 10 hours = $2800 \text{ m}^2 \div 10 \text{ hours} = 280 \text{ m}^2$

280 m² Number of additional people required for burial in the excavation area:

$280 \text{ m}^2 \times 2 \text{ people} = 560$ people (burial and covering)

The number of workers required for excavation (992 persons), landing out (916 persons), carrying out the land (318), burial and covering (560 persons) within 1 day with a working time of 10 hours: $992 + 916 + 318 + 560 = 2786$ people.

The minimum total number of workers required for 5 days shifts and 2 teams per day is estimated to be $2786 \times 2 = 5572$ workers, since it is not possible for the mentioned workers to work 10 hours each day without interruption for 150 days.

The number of people required to meet the food, drinking water, rest, sleep, cigarette, disease, treatment, first aid, wash water and toilet needs of 5,572 people working five hours a day, two shifts, this being the most optimistic and minimum estimate;

Delivery of food: 25 people

Travel kitchen and dishwashing: 50 people

Drinking water and washing water supply: 45 people and 20 water transport vehicles, 40 cows and caring.

Establishment and deterioration of the traveling dormitory: 50 people

Expedition hospital and treatment hospital: 15 people

Total service staff: 185 people

Even assuming that tens of thousands of captured prisoners are left hungry and thirsty, if there are no prisoners surrounded by barbed wire around the Nazis, and the prisoners are confiscated outdoors, the minimum number of soldiers required to prevent such prisoners from escaping and revolt is at least 2500.

Systematically slaughtering 10 thousand people a day, so that 1.5 million people can be slaughtered in the timeframe of five and a half months, the opening of the pits in the size 50 x 56 m., the burial of the slaughtered and the covering of them.

A total of at least 8257 people are required to perform these operations. (5572 workers + 185 kitchens and supply + 2500 soldiers)

In addition to human power, there are approximately 1,000 digging tools (992 people for excavation), 1000 shovels (916 people for throwing out land), 200 shovels (318 people for carrying out land), and 600 shovels for burial and 560 people to cover it), in total: 1000 pieces of digging and 1800 shovels are required together with the backups.

1000 pieces of digging and 1800 shovels are required together with the backups.

Armenian population in Anatolia in 1915

The archives have censuses from 1882 to 1915. Instead of Ottoman documents, the population declarations given by the French, British, Germans, Americans and the missionaries there, and especially the Armenian Patriarch to the Ottoman Empire in relation to taxes, helped the determination of the Armenian population in Eastern Anatolia in 1915.

The Armenian population declared by the Armenian Patriarch N. Varjabedian in 1881:

According to the Armenian Patriarchate, the figures of Catholic and Protestant Armenians in six provinces are explained as follows. (Atun, 2013)

<u>State</u>	<u>Year 1881</u>
Erzurum	128,478
Van	133,859
Bitlis	130,460
Diyarbakir	-
Elaziz	107,059
<u>Sivas</u>	<u>243,515</u>
Total	743,371

According to the explanation made in 1882; (Atun, 2013)

<u>State</u>	<u>Year 1882</u>
Erzurum	280,000
Van	400,000
Bitlis	250,000
Diyarbakir	-
Elaziz	270,000
<u>Sivas</u>	<u>280,000</u>
Total	1,630,371

When the lists are placed side by side, it is seen that the population increase within a year is 887 thousand people, 120 percent, it appears that the increase is not normal and quite misleading.

Colonel Henry Trotter, the British Embassy specialist concerning population reports noticed inconsistent figures in the explanation of Patriarch and made a report. On February 15, 1882, the number of Armenians residing in the regions of Erzurum and Van was 372,500 and Nasuri was 85,000. (Atun, 2013)

Other official documents and explanations about the Armenian population in Anatolia:

The total number of the population living in Erzurum, Van, Bitlis, Harput, Diyarbakır and Sivas regions is 2,615,000 - 666,000 Muslims and 1,018,000 Armenian population in a 1912 study by Marcel Lcart. (Atun, 2013)

In his book “Armenia On The Road To Independence”, Richard Hovannisian explains that the population of Armenians living in the borders of the Ottoman State in 1914 is between one and two million, including Istanbul.

In his book “Histoire de l’Armenie”, Hrant Pasdermadjian explains that 2,100,000 Armenians lived in 1914, including Istanbul, within the borders of the Ottoman Empire, while the world had an Armenian population of 4,100,000. The number of Armenians living in Anatolia as of that date is 1,400,000 according to the content of the memorandum signed by A. Aharonian and Boghos Nubar on February 12, 1919 and submitted to the Paris Peace Conference by the Armenian Delegation. (Atun, 2013)

The number of Armenians living in Anatolia is about 1,400,000, according to the content presented by the Greek Prime Minister Venizelos at the Paris Peace Conference on 12 February 1919. (Atun, 2013)

Near East Relief Report on Armenians living in Syria in 1921: (Near East Relief Report)

According to the report, after the F. Boullion Agreement signed with the Government of Ankara, the British-French occupations subsequently returned to the 300,000 Armenian Cilicia region and emigrated from the region in 1921. The report clearly states that between 200,000 and 300,000 Armenians are alive in the Syrian territory and that they want humanitarian assistance. (Atun, 2013)

Near East Relief Report on Armenians living in Armenia in 1921: (Near East Relief Report)

The report says that the number of Armenians living in Armenia in the Caucasus in 1921 was one million and half of them (500,000) applied to the Aid Group for help. (Atun, 2013)

According to the US Senate's Resolution 266 of 22 April 1922, the number of Armenians living in Anatolia, Syria and Russia as of December 31, 1921 was 1,414,000 and no mention of genocide by any word, meaning or implication. (Atun, 2013)

The total population of Armenians living in the world according to the contents of the Proof of Entitlement 1-8-58, a US government document signed by US Secretary of State W. R. Anderson in 1922, was 3,004,000. 817,873 of them have migrated from Anatolia and 281,000 of them still live in Anatolia. (Atun, 2013)

760,000 Armenians were living in the Ottoman territories according to the content of Andıç on 2 February 1923 presented to the Lausanne Peace Conference in 1923. (Atun, 2013)

According to the information given by Şükrü Server Aya in the conclusion of the US Senate's review of the "Near East Assistance Report" dated December 31, 1929, the number of Armenians alive in history is 1,300,000 and the number of Armenians who died is incredibly low. The number of Armenians who die as a result of hunger, poverty, illness and regional conflicts is at most 300,000 if the official report of the US Senate is trusted. (Atun, 2013 & Aya, 2013)

CONCLUSION

According to the records in the Ottoman archives, the death was not found in the deportation records starting in May of 1915, to November. The Report of the Near East Assistance Group, created by the US Government, does not refer to the deportation as a massacre or genocide.

(Atun, 2013 & Aya, 2013 & <http://armenians-1915.blogspot.com/2008/02/2335-free-e-book-near-east-relief.html>)

If one and a half million (1,500,000) Armenians were killed within the five-month period of migration as the Armenians claimed, an average of ten thousand (10,000) people a day should be killed by a simple mathematical calculation. According to this average, at least 150, 2800 m² in size, about 50 x 56 m. is necessary as a mass grave in its dimensions to be found.

According to the most basic principle of law, in order for a murder claim to be prosecuted in court, the body of the person killed must also be found and presented to the court as proof. (David, 2003, 817) Despite the fact that the mass graves of 8 thousand Bosnians, which were slaughtered by the Serbs mercilessly and the location changed 3 times, were found, some people doubt the alleged Armenian genocide allegations as they have not been revealed.

The fact that none of the 8,257 people involved in such a massacre or genocide have not opened their mouths or and that no one has even been able to show a mass grave involving people killed in the alleged genocide, casts a shadow over the claims of genocide and undermines its credibility.

When the reports on Armenians living in Anatolia, Syria, Iraq and Armenia in 1915 were examined, it is seen that the number of Armenians ranged from 600 hundred to 1 million 700 thousand. If one and a half million Armenians were slaughtered in 1915 as it was alleged, as in the reports published by the US Senate after the war, the number of Armenians living in Anatolia, Syria and Russia in 1923 could not be 1,414,000 and the number of Armenians migrating to USA and Europe could not be 817,873.

These mathematical calculations and population censuses made in various years, given by the French, British, Germans, Americans and the missionaries there, especially the Armenian Patriarch, to the Ottoman Empire every year, and especially after the First World War reveal that the Armenian Genocide allegation is met with doubt, is groundless, and unfounded.

REFERENCES

Celal Karpuz, A. Günhan Paşamehmetoğlu, Yadigar Müftüoğlu. Hidrolik Ekskavatör Performanslarıyım Kazılabilirlik Tayini.

http://www.maden.org.tr/resimler/ekler/b5c8441a8ff8e15_ek.pdf

Slumber Jack, (12.2.2011). Hand Excavation Productivity. Contractor Talk.

<http://www.contractortalk.com/f62/hand-excavation-productivity-108557/>

Calin M. Popescu, Kan Phaobunjong Nuntapone Ovararin. (2003). Estimating Building Costs, New York: Marcel Dekker Inc. s.201

Goldenseal Reference Manual. (2017). Goldenseal Unit Costs. Soil Removal Cost, Difficult Hand Loading. USA. 15 Nisan 2018 tarihinde alıntı yapılan yer;

https://www.turtlesoft.com/Construction-Costs/Excavation/Remove_Soil_Hand_Hard.htm

King Fahd University. (2017). Pricing Excavation & Backfill. King Fahd University of Petroleum and Minerals, Saudi Arabia.

15 Nisan 2018 tarihinde alıntı yapılan yer;

http://faculty.kfupm.edu.sa/CEM/alkhalil/PDF_CEM_511/Pricing%20Sitework.pdf

David A. Moran. (2003). In Defense of the Corpus Delicti Rule. Detroit: Wayne State University Law School, Detroit, Michigan. Ohio State Law Journal. Vol. 64 no. 3 (2003). 817-854

Halaçoğlu, Yusuf. (2015). Sürgünden Soykırımı Ermeni İddiaları. İstanbul: Babiali Kültür yayınları.

TASAM. (2011). Tarihi Gerçekler Işığında Ermeni İddiaları. İstanbul: Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi.

Atwood, Haleigh. (2018). AP finds evidence of mass graves, systematic killings in Myanmar.

AP, February 5, 2018. 15 Nisan 2018 tarihinde alıntı yapılan site;

<https://www.lionsroar.com/ap-finds-evidence-of-mass-graves-systemic-massacre-of-rohingya-in-myanmar/>

Masoviç, Amor. (24.12. 2015). Bosna Hersekteki Soykırım unutulmaz.

15 Nisan 2018 tarihinde alıntı yapılan site;

<https://www.bosnahersek.ba/bosna-hersekteki-soykirim-unutulmaz/>

Yeni Şafak Gazetesi. (2018). PKK/PYD'nin şehit ettiği ÖSO'lulara ait toplu mezar bulundu. İstanbul: Yeni Şafak basımevi, 24 Mart 2018

15 Nisan 2018 tarihinde aşağıdaki siteden alınmıştır.

<https://www.yenisafak.com/video-galeri/dunya/pkk-pydnin-sehit-ettigi-110-osolunun-gomuldugu-toplu-mezar-bulundu-2175809>

Türkiye Gazetesi. (2001). Cezayir'de Fransızlar'a ait bir toplu mezar daha. İstanbul: Türkiye Gazetesi Basımevi.

15 Nisan 2018 tarihinde aşağıdaki siteden alınmıştır.

<http://m.turkiyegazetesi.com.tr/Genel/a106895.aspx>

Atun, Ata. (2016). Armenian Population in Eastern Anatolia between Years 1878-1915.

http://jml2012.indexcopernicus.com/abstract.php?icid=1048495&id_lang=3

Atun, Ata. (2013). ARMENIAN POPULATION IN EASTERN ANATOLIA AROUND 1915: A BRIEF HISTORY OF ARMENIAN HOAXES. Asian Journal Social Sciences & Humanities

http://jml2012.indexcopernicus.com/abstract.php?icid=1056159&id_lang=3

Atun, Ata. (2013). ARMENIAN POPULATION IN EASTERN ANATOLIA AROUND 1915. Academic Research International

http://jml2012.indexcopernicus.com/abstract.php?icid=1058355&id_lang=3

Hovanissian, Richard. (1963). Armenia On The Road To Independence, Los Angeles, s.9

Pastermadjian, Hrant. (1949). Histoire de l'Armenie, Paris, 1949, 2.nd Ed. Douredjián, 1987, s.374

Aya, Şükrü Server. (2013) Review of Near East Relief Report 31 Dec 1921, US Senate, 67th Congress 2nd Edition, Document No. 192, Washington, Government printing Office, 1922

<http://armenians-1915.blogspot.com/2008/02/2335-free-e-book-near-east-relief.html>

Yazar Kılavuzu

Aşağıda belirtilen yayın ilkeleri ve yazım kurallarına uygun olarak hazırlanmış yazılar, “makale sunum formu” ile birlikte e-posta yoluyla aşağıdaki adreslere gönderilebilir.

Çevirisi yapılmış, makalelerin değerlendirmeye alınabilmesi için özgün metinlerin ve makale sahibinden (asıl yazar veya hak sahibi yayınevi) izin yazılarının da gönderilmesi zorunludur.

Ön inceleme ve hakem değerlendirmesi doğrultusunda geliştirilmek ve/veya düzeltilmek üzere yazarlarına geri gönderilen yazılar, gerekli düzeltmeler yapılarak en geç, bir ay içinde tekrar dergiye ulaştırılır.

Yapılan ön incelemede yazım kurallarına uyulmadığı tespit edilen makaleler düzeltilmesi için yazarına iade edilir ve yayım programına alınmaz.

Yayın İlkeleri

İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi (İAÜD); gıda, gıda teknolojileri, mimarlık, iç mimarlık, endüstri, endüstriyel optimizasyon, tekstil, tekstil uygulamaları, elektronik, görüntü işleme, bilgi teorisi, elektrik sistemleri, güç elektroniği, kontrol teorisi, gömülü sistemler, robotik, modelleme, sistem dizaynı, çok disiplinli mühendislik, bilgisayar mühendisliği, optik mühendislik, malzeme bilimi, yarı malzeme, ısı ve kütle transferi, kinematik, dinamik, termodinamik, enerji ve uygulamaları, yenilenebilir enerji, çevresel etkiler, yapısal analiz, akışkanlar dinamiği ve fen bilimlerindeki diğer ilgili konular, tıp ve sağlık bilimleri, diş hekimliği, iktisat, işletme, maliye, sosyal politika ve çalışma ilişkileri, grafik tasarımı, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler, hukuk, davranış bilimleri, tarih, sanat tarihi, arkeoloji, Türk dili ve edebiyatı, eğitim bilimleri, uzaktan eğitim, iletişim bilimleri, güzel sanatlar, yabancı diller ve edebiyatları, dil bilim ve bunun gibi sosyal bilimlerdeki ilgili alanlarında bilimsel eserleri yayımlar.

İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi senede 4 defa yayınlanan hakemli bir dergidir. Orijinal teorik ve/veya deneysel çalışma ve sabit referans değerleri ile ilgili öğretici açıklamanın bulunduğu makaleler kabul edilir.

İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi yayın kurulu, uluslararası uzmanların değerlendirmesiyle makalelerin kabul edilmesi veya edilmemesinde yetkilidir.

Yayın Dili

Yazılar tercihen İngilizce yazılmalıdır.

Yazım Kuralları

I. Sayfa Düzeni

Üst 3,5 cm, alt 2,5 cm, sol kenar 2,5 cm, sağ 2 cm boşluk bırakılacak şekilde tüm metin alanı 170 mm X 240 mm şeklinde olmalıdır.

II. Ana Başlık

Times New Roman karakterinde, büyük harfler kullanılarak, kalın, 16 punto şeklinde Microsoft Word formatında olmalıdır. Yazar ismi, kısaltmaları ve e-posta adresleri başlıktan sonra iki satır boşluk bırakacak şekilde yazılmalı ve yazar ismi küçük, soyadı büyük olacak şekilde 14 punto, geriye kalan bilgiler 11 punto yazı karakterinde yazılmalıdır.

III.

200 kelimeyi geçmemeli ve “ÖZ” kalın, 11 punto olmalı, özet metni 11 punto olarak tüm metin Times New Roman yazı stilinde Microsoft Word formatında yazılmalıdır. Anahtar kelimeler kalın yazı tipinde, 11 punto olmalı ve 5 kelimeyi geçmemelidir.

IV. Bölümler

Formüller numaralandırılmalıdır. Formüller Eqn(.) şeklinde olmalıdır. Figür ve şekiller metin kısmına uyacak şekilde yerleştirilmeli ve başlıkları 10 punto olmalıdır. Şekil numaraları ve başlıklar şekilden önce olacak şekilde yazılmalıdır. Gerek görülürse, şekil ve figürler için tüm sütunlar kullanılabilir.

V. Ana Metin

Alt başlıklar 11 punto, kalın ve büyük harf kullanılarak yazılmalı ve metin kısmı 11 punto, Times New roman yazı stilinde Microsoft Word formatında olmalıdır. Makaleler tek sütun, iki yana yaslı olacak şekilde ve paragraf aralarında tek aralık olacak şekilde yazılmalıdır. İlk bölümün alt başlığı anahtar kelimelerden sonra bir satır boşluk bırakarak başlamalı ve bunu takip eden metin paragraflarında boşluk olmamalıdır. Makale Uzunluğu şekiller ve figürler ile birlikte 20 sayfayı geçmemelidir.

VI. Sonuç

Başlık kalın, 11 punto, büyük harflerle ve metin kısmı da 11 punto Times New Roman yazı stilinde Microsoft Word formatında yazılmalıdır. Sonuç kısmı “özet” bölümünde ayrı olmalıdır.

VII. Kaynakça

Başlık 11 punto, kalın; kaynaklar ise aşağıda gösterilen şekilde numarasız ve *italik* olmalıdır.

Kitaplar

→ Özsü M., T. Valduriez, P., *Principles of Distributed Database Systems, Prentice Hall, New Jersey, 128-136,1991.*

Yazılar

→ G. Altay, O. N., Ucan, “*Heuristic Construction of High-Rate Linear Block Codes,*” *International Journal of Electronics and Communications (AEU), vol. 60, pp.663-666, 2006.*

İletişim Bilgileri:

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ DERGİSİ

Yayın Koordinatörlüğü, Doç. Dr. Deniz YENĞİN

- Makaleler elektronik ortamda İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi Yazı Kabul Sistemine ve aşağıdaki e-posta adresine gönderilmelidir

İstanbul Aydın Üniversitesi, İletişim Fakültesi,
Beşyol Mahallesi, İnönü Caddesi, Nu: 38
Sefaköy, Küçükçekmece/İstanbul

Tel: (212) 4441428

Web: <http://iaud.aydin.edu.tr>

E-mail: denizyengin@aydin.edu.tr

Author's Guide

Author's may send their articles which are prepared in accordance with the below stated publishing and editorial principles, together with the "article presentation form" via e-mail to the provided addresses.

Providing the permissions of the authors (the main author or the rightful publishing house) is obligatory for the translated texts and articles as well.

The articles which are sent to their authors for further improvement and/or proofreading following the preliminary reviews and referee evaluations, should be edited accordingly and delivered back to the journal in one month at the latest.

On the other hand, the articles which are found to be conflicting with this guideline, will be returned to their authors for further proofreading and will not be issued.

Publishing Principles

Istanbul Aydin University Journal (IAUD) publishes works from a wide range of fields including but not limited to food and food technologies, architecture, interior architecture, industry and industrial optimization, textile and textile applications, electronics, image processing, information theory, electronic systems, power electronics, control theory, embedded systems, robotics, modeling, system design, multidisciplinary engineering, computer engineering, optical engineering, materials science, semi-material, heat and mass transfer; kinematic, dynamic, thermodynamic energy and its applications, renewable energy, environmental effects, structural analysis, fluid dynamics as well as history, art history, archeology, Turkish language and literature, educational sciences, distance

education, communication sciences, graphic design, politics and international relations, law, behavioral sciences, dentistry, economics, business administration, finance, social policy and work relations , fine arts, foreign languages and literature, linguistics.

IAUD is a peer-reviewed journal which is published four times a year. Accepted articles are those which contain original theoretical and/or experimental studies as well as educational explanations related to fixed reference values.

IAUD Editorial Board is authorized to decide whether or not to accept articles through international peer-reviews.

Publishing Language

English is preferred.

Editorial Principles

I. Page Layout

Margins: up 3,5; down 2,5; left 2,5; right 2 cm with 170 mm X 240 mm over all text space.

II. Main Title

Uppercase, 16-point size, bold, Times New Roman font type in Microsoft Office Word format. Author's name, title and contact information should be stated two lines below the main title. Author's name and surname should be written in 14-point size with only initials capitalized and the rest should be 11-point size.

III. Abstract

Title should be in 11-point size and bold with overall text written in Times new Roman font type, 11-point size in Microsoft Office Word format not exceeding 200 words. Keywords should be in 11-point size, bold and not exceeding 5 words.

IV. Sections

Formulas should be in Eqn(.) format and numbered. Figures and Graphics should be placed in line with the text with titles in 10-point size. The numbers and the titles of the figures should be typed before the figure. In case necessary, whole columns can be used for figures and graphics.

V. Main Text

Sub-titles should be 11-point size, bold and uppercase with overall text written in Times new Roman font type, 11-point size in Microsoft Office Word format. Articles should be aligned as a single column, distributed evenly between the margins with a single space between the paragraphs. The sub-title of the first section should begin after a single space below Keywords and there should be no space before the following paragraphs in the text. The overall length of the article should not exceed 20 pages with figures and graphics included.

VI. Conclusion

The title should be 11-point size and bold with overall text written in Times new Roman font type in Microsoft Office Word format. The conclusion section should be separate from the “abstract”.

VII. Bibliography

The title should be 11-point size and bold with sources indicated according to the alphabetical order in italics as shown below.

Books

→ Özsü M., T, Valduriez, P., *Principles of Distributed Database Systems, Prentice Hall, New Jersey, 128-136,1991.*

Articles

→ G. Altay, O. N., Ucan, “*Heuristic Construction of High-Rate Linear Block Codes,*” *International Journal of Electronics and Communications (AEU)*, vol. 60, pp.663-666, 2006.

Contact Information:

Journal of Istanbul Aydın University

Editorial Board, Doç. Dr. Deniz YENĞİN

- The articles should be uploaded to IAUD Manuscript Submission page online following the link below and sent to the below e-mail address

Istanbul Aydın University, Communications Faculty,
Beşyol Mahallesi, İnönü Caddesi, Nu: 38
Sefaköy, Küçükçekmece/İstanbul

Tel: (212) 4441428

Web: <http://iaud.aydin.edu.tr>

E-mail: denizyengin@aydin.edu.tr